S. MEHEDINȚI

EUROPA

PENTRU CURSUL SECUNDAR

ACADEMIA
BIBLIOTECA
REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

EDIȚIA IV-A
Oficial aprobată
TIPĂRITĂ ÎN 3500 EXEMPLARE

BUCUREȘTI
Atelierele grafice SOCEC & Co., Societate anonimă
1911

www.digibuc.ro

S. MEHEDINȚI

EUROPA

PENTRU

CURSUL SECUNDAR

EDIȚIA IV-A
Oficial aprobată
TIPĂRITĂ ÎN 3500 EXEMPLARE

BUCUREȘTI
Atelierele grafice SOCEC & Co., Societate anonimă
1911

42292

www.digibuc.ro

Planul şi toate drepturile rezervate autorului.

www.digibuc.ro

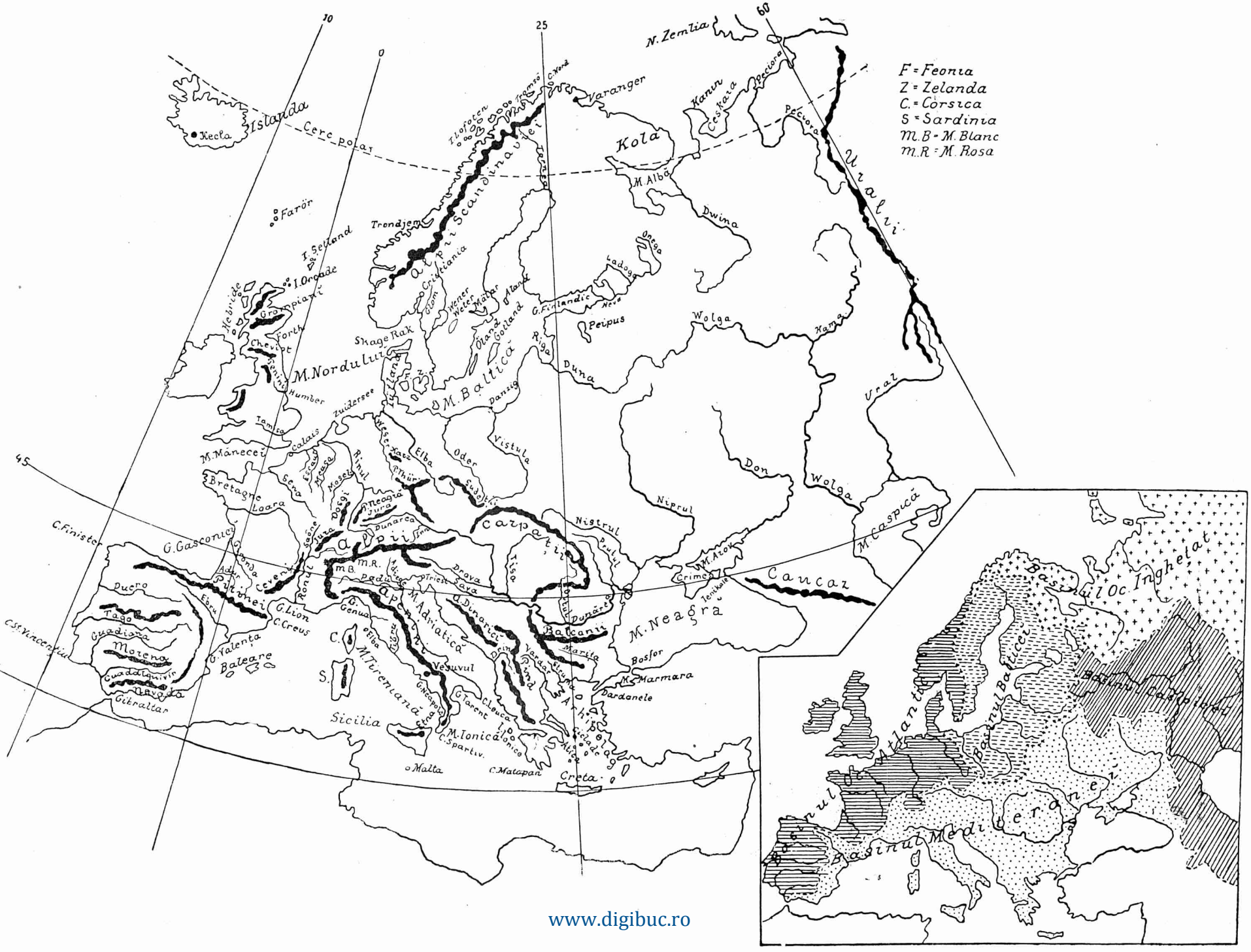

www.digibuc.ro

EUROPA [1])

1. **Suprafaţa.** Europa nu-i nici pe sfert cât Asia; abia vine cât o treime a Africei. In totul, ea coprinde 10 mil. km. □, aşà că, din uscatul globului întreg, ai puteà croì încă vre-o 13. continente de mărimea continentului nostru.

Cu toate că, în privinţa mărimei, singură Australia e mai pe jos decât Europa, totuşi, în alte privinţe, continentul nostru le întrece pe toate celelalte. El are *populaţia cea mai deasă;* acì se lucrează cele mai multe *mărfuri;* acì se află cele mai multe şi mai vestite *şcoli* şi aşezăminte pentru deşteptarea minţei omeneşti; de acì au eşit cele mai multe *invenţiuni* pentru înlesnirea vieţei, şi tot de acì au pornit cei dintâi *călători* care au cercetat toată faţa pământului precum şi *cuceritorii* cei mari ai lumei. In adevăr, afară de mijlocul şi răsăritul Asiei, aproape nu-i nici-o parte a uscatului, care să nu stea, sau să nu fi stat sub stăpânirea Europenilor.

2. **Aşezarea.** Un uscat, aşà de mic, a ajuns la atâta vază în lume mai ales prin **aşezarea** sa fericită pe glob: *Europa* e aşezată în *mijlocul* emisferei uscatului; *e sin-*

[1]) Atlas, harta XIII.

www.digibuc.ro

gurul continent situat aproape în întregime numai în zona climei temperate,—cea mai prielnică vieţii omeneşti.

Locuitorii ţărilor cu vara veşnică se moleşesc de dogorirea soarelui. Pomii, fiind veşnic verzi, dau omului hrana de-a gata; aşà că el ajunge *trândav,* ca un dobitoc care vieţueşte numai pentru stomac. Aproape de ecuator, unde ai socotì că omul trăeşte ca în raiu, el e aşà de marginit, încât nici nu ştie să-şi numere degetele dela o mână. In unele locuri (Celebe) nici până azi nu ştie să facă *foc.* Când are mănâncă; când nu, rabdă. Unii sunt *antropofagi,* adecă se mănâncă unii pe alţii ca fiarele.

De ce nu strâng poamele copacilor pentru mai multă vreme?—Nu pot, deoarece *căldura* şi *umezeala* prea mare face să putrezească repede fructele. iar *insectele* forfotesc ca o armată veşnic flămândă.

In ţările prea reci, din contra, hrana e aşà de rară, şi foamea aşà de chinuitoare, încat omul e mereu numai cu grija vânatului, adică e silit să fie rob pântecelui şi a rămas iarăşi destul de prost. Numai în ţările temperate, omul a putut să se deştepte şi sa trăiască în chip mai vrednic. Aici frigul iernei l-a făcut prevăzător: adună vara pentru iarnă, iar ce adună se poate *păstrà* mai uşor, fiind răcoare; iar frigul ernei întăreşte trupul, nelăsându-l sa cadă în trândavie. Acì neamul omenesc a ajuns la cea mai mare deşteptăciune.

In deosebi în veacul din urmă înflorirea Europei a fost ajutată mult de *cărbuni* şi de *metale.* Acestea însă au putut fi scoase uşor din pământ, caci nici temperatura minelor nu e prea ridicata. Spre ecuator, dimpotrivă, la câteva zeci de metri. lucrătorul ar da de o căldură care l-ar ucide. Se simte chiar şi în Europa creşterea căldurei subterane spre Miazăzi. Dela un loc e aşà de cald în pivniţe, încât vinul de pildă numai poate fi păstrat, ci se face oţet. Carnea şi alte lucruri de mâncare se strică iarăşi foarte lesne.

Ţinuturi temperate sunt mai multe, atât în emisfera australa, cât şi în cea boreală, dar ca Europa nu e nici unul aşà de bine aşezat. La Miazăzi are o mare caldă, *Mediterana,* care îi slujeşte iarna drept calorifer. La apus stă *Golfstrom,* un fluviu uriaş de apă iarăşi caldă care trimite căldura sa până spre capul Nord.

Mediterana, o mare adânca şi bine închisă, e un adevărat *calorifer* aşezat la picioarele Europei. Pe când apa altor mări e cu atâta mai rece, cu cât te cobori mai spre fund, unde e mai la

www.digibuc.ro

toate ca ghiaţa (aproape de 0°), apa Mediteranei, chiar la fund (la 4400 m.), nu e niciodată mai rece de 12°, iar în faţă e cam de 2 ori mai caldă şi încălzeşte astfel toate ţările dimprejur.—In Tibet, la aceiaşi latitudine, *ninge* chiar şi vara; pe când pe ţărmul Mediteranei înfloresc trandafirii chiar şi în lunile de iarna.

Golfstrom abureşte deasemenea cu apele sale calde tot apusul Europei, topind sloii porniţi din marea polară. Altfel ghiaţa s'ar coborî până în dreptul Portugaliei, cum se coboară pe ţărmul american până spre New-York. De aceia, pe când în Labrador nu cresc de frig nici copacii, Islanda, la aceiaşi latitudine, e ca o grădină veşnic verde.

3. **Hotarele.** Europa e greu de mărginit în spre răsărit. Acì, ea se leaga cu Asia, ca şi cum ar fi o peninsulă a acelui continent. (Mulţi chiar întrebuinţează numele de *Eur-asia*, sub care se cuprind amândouă continentele, ca un singur uscat).

Totuşi, se obişnueşte a se pune ca graniţă spre răsărit lanţul *Uralilor* care, pe la mijloc, sunt aşà de ruinaţi, încât treci de pe un povârniş pe celălalt, fără să ştii când ai trecut din Europa în Asia; — muntele e abia ca unul din dealurile turtite dintre Siret şi Prut.

La Sud de Urali, graniţa e însemnata de râul *Ural*. Acì, despărţirea între Asia şi Europa e şi mai slabă: de o parte şi de alta a râului e aceiaşi *câmpie*, cu aceiaşi iarbă, păscută de aceleaşi turme păzite de *nomazi*.

In sfârşit, mai spre Sud, ţărmul *Caspicei* şi marele zid al *Caucasului*, aşezat între Caspica şi *Marea Neagră*, fac un hotar mult simţit faţă de restul Asiei.

Spre Miazăzi, *Mediterana*, spre apus *Atlanticul*, iar spre Miazănoapte *Oceanul înghefat*, dau acestui continent hotare mult mai firesti.

După cum erà de aşteptat pentru un continent cu marginile aşà de *sfărâmate*, punctele cele mai depărtate de centrul Europei se află în insule. La Miazăzi, *Creta* atinge 35° latitudine (vine în dreptul marilor lacuri de pe podişul algerian, prin urmare cu mult mai la Sud de capul spaniol *Tarifa*). La Miazănoapte, un colţ al insulei *Mageroe* a căpatat numele „*Capul de Nord*“ (71° lat.) a

www.digibuc.ro

cărui însemnare se vede chiar din nume. Spre apus, insula *Valenţia* (10° long. v.) întinde uscatul în apele Atlanticului aproape cu un grad mai mult decât capurile spaniole: *Finister* şi *Roca;* de aceia, întâiul telegraf aşezat pe sub ocean, între America şi continentul nostru, a fost legat de insula Valenţia, ceiace însemnă o mare economie de muncă. Numai spre răsărit, puntele cele mai depărtate ale Europei sunt pe continent: la isvorul râului *Kara* şi pe la jumătatea râului *Tobol,* care curge aproape în toată întregimea lui pe pământ asiatic.

Ţărmurile Europei

Marginele Europei sunt foarte crestate. Tot continentul se aseamănă cu o frunză sfâşiată, care ar plutì pe faţa unui lac. Apa intră în chip de golfuri până departe în uscat, aşà că locuitorii Europei s'au deprins de timpuriu a fi *corăbieri.* Cei dintâi navigatori, care au cercetat oceanele şi mările până la poli, din Europa au plecat.

Din mijlocul Americei mergi 1500 km. până dai de mare; în Africa mergi 1800 km, în Asia 2500 km.

In Europa, mai peste tot, câteva ceasuri cu trenul ajungi la malul mărei! Dacă ai pornì chiar dela mijlocul Uralilor, unde continentul nostru e mai *lat,* abia ai merge 1500 km. până la mările apropiate.

A. **Ţărmul mediteranean** e cu mult mai sfâşiat decât cel dela apus şi dela Miazănoapte, unde Europa se mărgineşte cu Oceanul.

Pentru a înţelege crestarea ţărmului mediteranean, trebue să ţinem seamă că nu de mult, unde azi e marea aceasta, erà un uscat care legà Europa cu Africa. Uscatul s'a rupt în bucăţi; acestea s'au prăbuşit rând pe rând, dând naştere la nişte *lacuri,* din a căror unire s'a făcut *Mediterana.* Prăbuşirea cea mai din urmă s'a întâmplat în *Egea,* unde nişte munţi legau Asia de Europa. Când şi zăgazul acesta dintre peninsula balcanică şi Asia mică a fost rupt, apele *Mării negre* au pătruns prin Bosfor şi Dardanele până în *Archipelag* şi astfel Mediterana a fost gata.

Ca dovadă că prăbuşirile acestea nu s'au întâmplat de multă vreme, e împrejurarea că nu numai pe ţărm, dar chiar în insulele

www.digibuc.ro

acestei mări, plantele şi animalele sunt *aproape la fel.* Aşà, *muflonul* (o oaie sălbatică din care se trage poate şi oaia noastră îmblânzită) trăeşte şi azi în *Asia-mică* (Taurus), în *Cipru, Creta, Sardinia* şi *Corsica.* Când s'a rupt şi s'a cufundat uscatul, muflonii au rămas pe câteva insule, ca şi cum ar fi fost închişi anume în nişte grădini deosebite. Şi cum muflonul e un animal ivit de curând pe faţa pământului, păstrarea lui neschimbată e un semn că prăbuşirea fundului Mediteranei nu s'a întâmplat tocmai de mult.

Unele animale însă au pierit. Pe Delos se găsesc oase de elefanţi. Aceste animale nu pot trăi decât în păduri mari, căci au nevoe de multă hrană. Nu de mult deci insula Delos erà legată cu uscatul.

a) Mări. Repeţitele prăbuşiri, care au dat naştere Mediteranei, au produs o mulţime de cotituri ale ţărmului, aşà că, la dreptul vorbind, Mediterana nu e o singură mare, ci mai de grabă *un şir de mări:* unele mai mici, altele mai întinse.

Astfel, după ce intri prin portiţa *Gibraltarului*, largă abia de 14 km. (tunurile bat de pe malul european până aproape de cel african), marea se lărgeşte mereu până unde *Sicilia* şi alte insule mai mărunte o îngustează, făcând o punte între Europa şi Africa. Partea aceasta formează basinul apusean, în care mai deosebim *Marea Tireniană* (închisă între peninsula italică şi insulele: Corsica, Sardinia şi Sicilia).

Basinul răsăritean are şi el mai multe cotituri. Mai întâiu îţi atrage luarea aminte *Marea Adriatică* (asemenea cu mâneca unei haine) şi *Marea Ioniană* (între Italia şi Grecia). Plutind apoi spre răsărit, intri în marea presărată cu insule a *Archipelagului*, care, prin lunga strâmtoare a *Dardanelelor*, îţi arată drumul spre *Marea Marmara* (numită astfel din cauza unei insule bogată în marmoră) închisă din toate părţile, întocmai ca şi un lac. De acì, strâmtoarea *Bosforului*, îngustă ca albia unui fluviu (mai peste tot, puştile bat de pe un ţărm pe altul; într'un loc e lat numai de $^1/_2$ km.), intri în altă mare închisă, *Marea neagră.* In sfârşit, tocmai în fund,

www.digibuc.ro

printr'o portiţă care în vechime se numeà tot Bosfor, iar azi *Ienicale*, pătrunzi în *M.-Azovului*, un fel de lac adânc numai de 14 m.

Strâmtorile acestea, aşà de *multe, înguste* şi puţin *adânci*, sunt un semn că nu-s tocmai vechi. Altfel valurile le-ar fi ros şi le-ar fi lărgit. E destul să scadă marea cu vre-o 333 m., şi toate porţile acestea s'ar închide; în locul Mediteranei am aveà mai multe lacuri sărate, iar Europa s'ar legà cu Africa şi Asia.

Aceasta însă ar aduce cu sine un mare neajuns: lacurile acestea ar fi osândite să se usuce în scurtă vreme. În adevăr, în fiecare an, căldura soarelui fură din Mediterana o pătură de apă cam de 3 m. grosime, care se ridică în chip de abur. În vre-o 460 de ani, toată marea aceasta s'ar uscà cu desăvârşire, iar râurile: Ronul, Ebrul, etc., s'ar pierde în nisip. Din fericire, prin portiţa deschisă a Gibraltarului, oceanul împlineşte la loc lipsa din fiecare zi. trimiţând un curent atât de puternic, încât corăbiile, care vor să iasă din Mediterana, plutesc cu greu, întocmai ca cum ar merge în susul apei unui fluviu. Vapoarele pot înfruntà mai uşor această greutate, dar pe vremea, când nu erau decât corăbii cu pânze, marinarii trebuiau să aştepte uneori luni de zile în Gibraltar, până le veneà un vânt puternic, care să-i scoată spre ocean. Lipsa de apă a Mediteranei o mai împlineşte şi M.-Neagră. In adevăr, Dunărea, Nistrul, Niprul, Donul... îi dau atâta apă, încât o parte trebue să o verse prin Bosfor spre Archipelag.

De strâmtori atârnă însă nu numai circulaţia apei în Mediterana, ci şi *căldura* ei. Dacă strâmtoarea Gibraltar ar fi mai largă şi mai *adâncă*, apa foarte rece din fundul oceanului ar intrà şi în Mediterana şi ar răci-o; pe când azi pot intrà în ea numai ape din faţa oceanului, care sunt mai calde.

b) Peninsule şi insule. Sloiurile de pământ nu s'au prăbuşit în întregime sub apă, ci au rămas unele bucăţi, fie legate de uscat, fie singuratice în mare, formând astfel o sumă de peninsule şi insule.

1. Peninsulele cele mai însemnate sunt:

Pen. Iberică. Ea formează pentru cel ce vine dinspre Urali spre capul *S. Vicenţiu*, extremitatea cea mai subţiată a Europei. Peninsula aceasta e puţin crestată, afară de colţul dela N.-V., unde e capul *Finisterre* (finis terrae) sau „sfârşitul pământului" (înainte de descoperirea Americei). Capul *Tarifa* arată drumul spre Africa.

www.digibuc.ro

Italia e mai lungă şi mai subţire. La capul *Leuca* (= alb) şi *Spartivento* (= despică vânt), ea sfârşeşte ca o furcă cu două ramuri, cuprinzând la mijloc golful *Tarentului.*

Morea, asemănată din vechime cu o foae de platan, pare în adevăr ca o frunză care abia se mai ţine de trunchiu. In anii din urmă, istmul dela *Corint* a fost tăiat, iar peninsula a ajuns o adevărată insulă. Spre Sud sfârşeşte cu capul *Matapan* (= frunte).

Afară de aceste 3 peninsule mari, mai sunt însă alte 3, aşezate tocmai în colţul nordic al mărilor: *Istria* în fundul Adriaticei, *Calcidica* (asemenea unei furculiţe cu 3 ramuri) e aşezată în colţul de Nord al Egeei şi *Crimea* care stă ascunsă în Marea Neagră, legându-se de ţărm prin istmul *Perecop* — ca o frunză de trunchiu.

2. Insulele sunt deasemena numeroase. Cele mai de seamă sunt următoarele:

Balearele (= insulele prăştiaşilor — fiindcă în vechime soldaţii cei mai vestiţi la praştie erau aduşi din aceste insule). Cea mai mare, după cum o arată şi numele, e *Mallorca* (maliorca).

Menorca e ceva „mai mică".

Între *Pityuse* sunt mai însemnate *Ibiza* (= ivisa) şi *Formentera.* Toate insulele acestea închid în spre mare largul golf al *Valenţei*, numit astfel după oraşul de pe ţărmul spaniol din faţa lor.

Elba şi *Corsica* (asemenea unei mâni închise, al cărui deget arătător ar fi îndreptat spre fundul golfului dela *Genua),* precum şi *Sardinia* erau odinioară legate de Italia.

Sicilia, vestită în vechime pentru bogăţia ei în cereale, face punte între Italia şi Africa; par'că fusese menită să ajungă mărul de ceartă între Romani, stăpânitorii peninsulei italice, şi Cartaginesi, vecinii lor de pe ţărmul african.

Malta (aproape la jumătatea drumului între Suez

www.digibuc.ro

şi Gibraltar) e în mâna Englezilor, ca şi cele 2 porţi ale Mediteranei spre Ocean. Adriatica nu are insule mari. În schimb, lângă ţărmul Dalmaţiei e un roiu de insule mărunţele şi mai toate lungueţe. Una chiar se numeşte *Lunga*.

Marea Ionică, din contra, are câteva insule mai mari.

Korfu (ca o scoabă), *Leuca* (asemenea cu talpa piciorului), *Kefalonia* şi *Zante* sunt sfărâmături ale pământului grecesc.

Kreta, insula cea mai de Sud a Europei, stă singură la o parte, mărginind la Miază-zi roiul de insule al *Cicladelor* şi *Sporadelor* care umplu Arhipelagul, făcând o adevărată punte spre Asia.

Marea Marmara are iarăşi destule insule, între care e şi una, care i-a dat numele. *Marea Neagră,* din contra, e aproape cu desăvârşire lipsită, ceeace e un mare neajuns pentru corăbierii care străbat această mare bântuită de vânturi, fără ca să se poată adăposti undeva.

Golfuri arcuite în ţinut de prăbuşire (Menton).

c) Golfurile. Între atâtea peninsule şi insule, se înţelege că şi golfurile sunt numeroase. Afară de cele pomenite, mai sunt vrednice de amintit următoarele: Golful *Lyon* (al Leului) şi golful dela *Genua,* foarte deschise amândouă. Cel dela *Neapole* şi *Triest* sunt

www.digibuc.ro

ceva mai bine închise, iar cele dela *Patras* şi *Corint* fac o adevărată pungă. De altfel, împrejurul peninsulei greceşti sunt mulţime de golfuri. Cel mai cunoscut e cel de lângă oraşul *Salonic*.

Din contra, Marea Neagră e săracă şi în golfuri, după cum a fost săracă în insule şi peninsule.

Cutremurul din Messina.

Prăbuşirea care a făcut basinurile, golfurile, insulele şi peninsulele Mediteranei nu s'a isprăvit. Fundul se clatină încă (dovadă desimea cutremurelor),iar pe alocurea ţărmul se cufundă, şi lava ţîşneşte din cratere vulcanice. In schimb se vede bine că marea de lângă ţara noastră e un ţinut străin, care s'a adaos târziu Mediteranei. Pe când prăbuşirea la *mare adâncime* a făcut în Mediterana atâtea insule şi peninsule, în Marea Neagră, *fundul e aproape de faţa apei* în spre Nord; *insulele, peninsule* şi *vulcanii lipsesc,* iar ţărmul e foarte puţin bântuit de cutremure.

Câteva observări asupra Mediteranei. Pentru înlesnirea vieţei omului şi deşteptarea lui, Mediterana a fost până azi *cea dintâi între toate mările pământului.* Mulţumită căldurei sale, în ţinuturile dinprejur, iarna e aşà de blândă, încât zăpada se vede numai pe vârful munţilor, iar jos, pe şesuri, îndată ce cade se şi topeşte. Când în ţara noastră bate crivăţul, în Egipt se seceră grâul (Ianuarie şi Februarie), în Grecia şi Sicilia se culeg portocalele, în Italia, în Sudul Franţei şi pe ţărmul spaniol înfloresc trandafirii! Aşà că, de timpuriu, pe malurile acestei mări fericite, omul a putut să scape de grija foamei, care stăpâneşte aşà de cumplit pe locuitorii ţărilor reci, unde cade zăpadă multă vreme.

În adevăr, din timpuri vechi, omul a tăiat pe acî pădurile şi, în locul copacilor sălbatici, a adus: *măslinul, via, portocalii, lămâii, curmalii, smochinii, cerealele*... şi a făcut din ţările de

www.digibuc.ro

pe lânga ţărmul mărei o grădină. Un filozof din vechime, *Plato*, ziceà în glumă: popoarele s'au adunat împrejurul Mediteranei „ca broaştele împrejurul unui lac". Şi cu dreptate, caci, rând pe rând, Fenicienii, Grecii, Cartaginezii şi Romanii au roit corabiile lor în toate colţurile acestei mări, până ce a venit mai târziu vremea ca alţi corăbieri să iasă şi în ocean şi să înconjoare pământul. Împrejurul acestei mări au fost întemeiate: *Atena, Roma, Cartagena, Byzanţul,* oraşele cele mai vestite ale lumei; acì au trăit cei dintâi filozofi, cei dintâi învăţaţi, sculptori, picto i, poeţi... mari, aşà că, cu drept cuvânt, Mediterana poate fi privită ca „cuibul cald unde omul a prins putere în aripi".

B. **Ţărmul spre ocean.** Mediterana e foarte adâncă, chiar şi aproape de mal (lângă Pelopones şi Algeria, ai puteà coborî pe fundul mării într'o singură oră peste 2000 m., aşà că, dacă n'ar fi apa, ţi s'ar părea că mergi pe povârnişul unui munte mai mare decât Ceahlăul). În spre oceanul Atlantic din contra, ţărmul se coboară mult *mai lin sub apă.* Şi e firesc să fie aşà: pe când Mediterana s'a născut din prăbuşirea uscatului în adânc, mările din Nordul Europei s'au format mai mult din *prelingerea apei oceanului asupra unui şes destul de neted.* Ar fi destul să scadă apa cu 200 m., şi singur ţărmui Spaniei ar mai rămâneà cu chipul său de azi, pe când mările despre Nord ar secà toate: *Marea Mânecei, Marea Irlandei, Marea Nordului, Marea Baltică* şi *Marea Albă* ar perì. În Nordul Europei s'ar adăogà astfel un şes uriaş, peste care s'ar ridicà munţii din Scoţia, Scandinavia şi Noua-Zemlia, ca nişte înălţimi singuratice.

Cu toată netezimea fundului acestor mări, totuşi, Europa are şi spre ocean destule insule şi peninsule.

a) Peninsulele cele mai însemnate sunt:

Bretagne (crestată frumos pe margini) şi *Cotentin,* despărţite prin golful *St. Malo.*

Iutlanda e cam de aceiaşi mărime cu Bretagne şi Morea. Ca şi aceasta din urmă, ea a fost prefăcută în insulă prin tăerea unui canal.

www.digibuc.ro

Scandinavia este aproape cât toate celelalte peninsule europene, luate la un loc.

Kanin (asemenea cu o nicovală) şi *Kola* păzesc intrarea spre Marea Albă.

b) Insulę mai însemnate sunt: *Ins. Britanice,* făcând un frumos arhipelag, iar mai spre Nord *Ins. Hebride, Orcade, Shetland* şi *Feroer* (= insulele oilor), arătând drumul spre *Islanda* (crestată ca coarnele unui ren).

O altă punte de insule e cea care uneşte Iutlanda cu Scandinavia. *Zelanda* şi *Fionia* sunt cele mai mari, dar împrejur mai sunt altele mărunte,—aruncate ca pietrele în mijlocul unui vad.

Öland (lungă ca o cute) şi *Gotland* stau ceva mai la oparte. *Åland,* cu roiul dimprejur, astupă gura golfului Botnic. Tot ca niște roiuri stau sute de insule mărunţele în jurul Islandei, Scoţiei şi Scandinaviei, formând între altele archipelagul vestit *Lofoten* şi *Tromsö.*

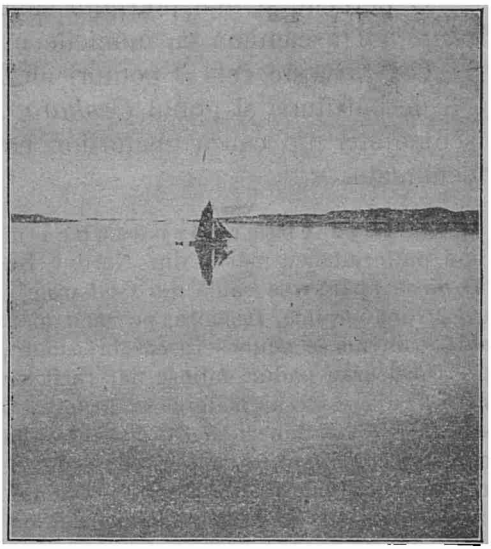

Ţărmuri cu insule mărunte şi joase în Suedia.

În deosebire de Mediterana, unde insulele sunt de obiceiu mari şi *muntoase,* aşà că se văd de departe, din largul apei, în mările nordice sunt o mulţime de insule *mărunte* şi netede, cari abià se *zăresc din valuri.* Insulele *Frisice* se întind ca o salbă în lungul ţărmului, începând din Olanda şi până în Iutlanda. Dacă n'ar fi dune şi diguri pe margine, o bună parte din pământul lor ar fi înecat de mare

www.digibuc.ro

In sfârşit, departe de ţărm, răsleţe în marea polară stau: *N. Zemlia,* Pământul lui *Franz Iosef* şi *Spitzberg,* pustii toate, fiind vecinic acoperite de gheţuri.

Islanda are abia 70.000 locuitori, pe când Sicilia care e de 4 ori mai mică are 3 1/2 milioane! N. Zemlia (de 2 ori cât Sicilia) are abia câţiva Laponi. Chiar şi *Kolguew,* atât de apropiată de ţărm e pustie.

Câtă lume ar fi trăit pe aceste insule, dacă ar fi fost aşezate cu câteva grade mai spre Sud! Odinioară, ele erau pline de copaci şi arbori cari azi trăesc numai în ţările calde.

c) Golfuri sunt iarăşi destule.

Golful *Gasconiei* e tot aşà de deschis spre Ocean, ca şi al Lyonului, cu care face o pereche.

Golful *Zuiderssee* şi *Riga* fac o altă pereche. (Ca mărime sunt cam deopotrivă şi amândouă sunt astupate la gură de mai multe insule).

O pereche şi mai potrivită sunt golfurile *Finic* şi *Botnic;* se aseamănă cu mânicile unei haine întinse.

Cât priveşte cele 3 cotituri ale Mărei Albe (o pungă cu 3 despărţituri) şi golful *Ceskaia,* ele sunt de puţină însemnătate, din cauza gheţurilor care le umplu vreme îndelungată.

Câteva observări asupra mărilor dela Nord. Fiind puţin adânci, mările din Nordul Europei îngheaţă repede (cât nu le apără apa caldă din Golfstrom). Iarna, pe faţa lor, negurile sunt veşnice. Deaceea, pe când în jurul Mediteranei celei calde, oamenii se adunaseră ca „broaştele", pe ţărmurile triste dinspre Nord erau păduri întinse, iar rarii lor locuitori umblau îmbrăcaţi cu piei de animale şi se hrăneau mai mult din vânat şi pescuit. Nu mai departe decât pe vremea împăratului Traian (când am venit noi în Dacia), marea peninsulă scandinavică erà tot aşà de puţin cunoscută, ca şi America înainte de Columb! Şi chiar Anglia, cu toate că e la o palmă de loc lângă continent, abia atunci pentru *întâiaşi dată* a fost înconjurată de o flotă romană!

Abia târziu, după lăţirea creştinismului, a început lumea a se înmulţi şi pe ţărmurile mărilor mai reci dela Nordul Europei; s'au tăiat pădurile, s'au secat mlaştinile, s'au întemeiat sate, iar corăbierii au început a roi peste tot, cu toate că marea nu-i prea în-

www.digibuc.ro

demnă la început. Ușor le fusese Fenicienilor și Grecilor să pornească pe apă: cerul e veșnic senin, marea liniștită, și se puteau lesne îndreptă dela o insulă până la alta. Pe mările nordice din contra, apa e sălbatică: acì se retrage, acì se umflă și năvălește peste țărm; iar toamna, iarna și primăvara, negurile sunt atât de întunecate, încât erà mare primejdie să se depărteze cineva de uscat. Totuși, pescuitul îi ispitea; mai târziu balenele (care pe atunci veneau până lângă mal) i-au ademenit pe corăbieri până departe în gheţurile polare.

Asfel au început dela o vreme chiar și insulele a fi locuite. *Feroele* au primit pe cei dintâi locuitori cam la 500 *după* Christos. *Islanda* tocmai în secolul al 8-lea. Pe calea aceasta, pescarii dela Nord au dat de *Groelanda* și chiar de *America* înnainte de Columb, dar trăind o viață umilită în mijlocul acelor țări sărace descoperirea lor n'a avut nici un răsunet în lume; așà că America a rămas să fie iarăși descoperită după planul și silința corăbierilor porniți din marea caldă a Mediteranei.

Azi, când omul s'a deșteptat și împrejurul acestor mări mai reci, vieața a ajuns foarte înlesnită, ba încă de acì, din arhipelagul britanic, au ieșit corăbierii, care au întemeiat cea mai întinsă stăpânire peste mările pământului.

www.digibuc.ro

PĂMÂNTUL EUROPEI

Infăţişarea şi **zidirea** lui. Pentru cine ar puteà privì de undeva, de sus, toată Europa, pământul ei i s'ar înfăţişà astfel:[1])

a) Spre răsărit s'ar zări o *mare câmpie.* Dela *Urali* şi până la *Carpaţi,* din *Marea Neagră* până în cea *Albă,* scoarţa pământului e netedă, având abia pe ici şi pe colo câteva mici ridicături. Şesul se întinde adesea oblu, ca şi marea.

In adevar, din timpuri stravechi, în ţinutul acesta coaja globului a ramas aproape cu desavârşire liniştită. Marea a venit şi s'a dus, iar în urma ei au rămas pături netede. Singur micul podiş dela *Waldai* şi dealurile de pe malul drept al Wolgai mai întrerup puţin monotonia şesului.

Acelaş şes se întinde apoi pe la nordul Germaniei şi Franţei, ca o lungă fâşie până în golful Gasconiei.

b) Spre apus, pământul Europei a fost mult mai neliniştit.

1. Din vremuri străvechi se înălţase acolo un munte uriaş, care în Scandinavia, atingeà înălţimea de 10 km. (întrecea Himalaia!). Dar, cu timpul, muntele acela s'a rupt, s'a prăbuşit şi n'a mai rămas decât temelia lui, ce se vede şi până azi în munţii *Scandinaviei, Scoţiei* şi în *Wales.*

2. Mai târzie vreme, scoarţa globului, încreţindu-se din nou, s'a boltit şi a făcut *alt rând* de munţi, ceva

[1]) Atlas, harta XIII.

www.digibuc.ro

mai spre Miază-zi; dar au fost osândiţi şi aceştia la ruină. Au rămas doar fărâmăturile lor în *Bretagne*, în podişul din centrul *Franţei*, în *Vosgi*, *Pădurea-Neagră* în munţii de pe lângă cursul mijlociu al *Rinului*, în *Harz*, *Pădurea-Turingiei* şi *munţii Boemiei*. — Şi aceştia avuseseră toţi odinioară înălţimi mai semeţe d cât ale Alpilor, dar ploile şi râurile i-au măcinat, iar în unele locuri a mai ajutat şi marea.

Pe unde se întinde acum şesul belgian, erà pe acele vremuri un munte cat Caucazul, dar valurile mărei l-a ros până în temelie.

3. In sfârşit, după ce s'a ruinat şi rândul acesta de munţi, scoarţa pământului a început a se încreţi şi mai spre Sud; şi astfel s'au ridicat: *Alpii*, *Pirineii*, *Apeninii*, *Carpaţii*, *Balcanii* şi *Caucazul*, adică munţii cei mai tineri ai continentului nostru, care se întind ca nişte ghirlande în jurul Mediteranei.

Şi aceşti munţi au fost mult dărâmaţi (abia au mai ramas pe jumătate din cât erau); dar fiind mai tineri, au păstrat încа destul din măreţia lor. Pe ei sunt vârfurile cele mai *inalte* (M. Blanc 4810 m., Monte Rosa abia cu 200 mai puţin) şi sunt *lungi*, întinzându-se ca nişte ziduri de sute de kilometri, pe când toţi munţii pomeniţi mai înainte sunt mici şi rupţi în bucaţi *scurte*.

Din toate acestea se vede, că continentul nostru e ca o clădire zidită *parte cu parte*, în răstimpuri deosebite; şi înainte de a fi gata, părţile mai vechi s'au dărâmat, iar fărâmăturile au umplut şi au *netezit* ţinuturile dimprejur.

Schimbările mai din urmă. Când a venit omul pe pământ, munţii Europei erau gata. Dar şi de atunci încoace ruinarea lor n'a mai contenit. Mai ales i-a surpat cumplit gheţurile, care, într'o vreme, cuprinse erà aproape tot Nordul Europei. Sloi uriaşi porniau tocmai din munţii Scandinaviei şi aduceau stânci şi prundiş până aproape de *Londra*, *Dresda*, *Kiev* şi cotul *Donului!* Iar gheţurile din Alpi, geluind munţii, coborau alt rând de pie-

www.digibuc.ro

troaie, pe care le-au sămănat până departe, spre Nord şi spre Sud netezind pământul.

In sfârşit, când s'au topit aceste gheţuri năprasnice, prundişul şi nisipul rămas pe urma lor fiind purtat de

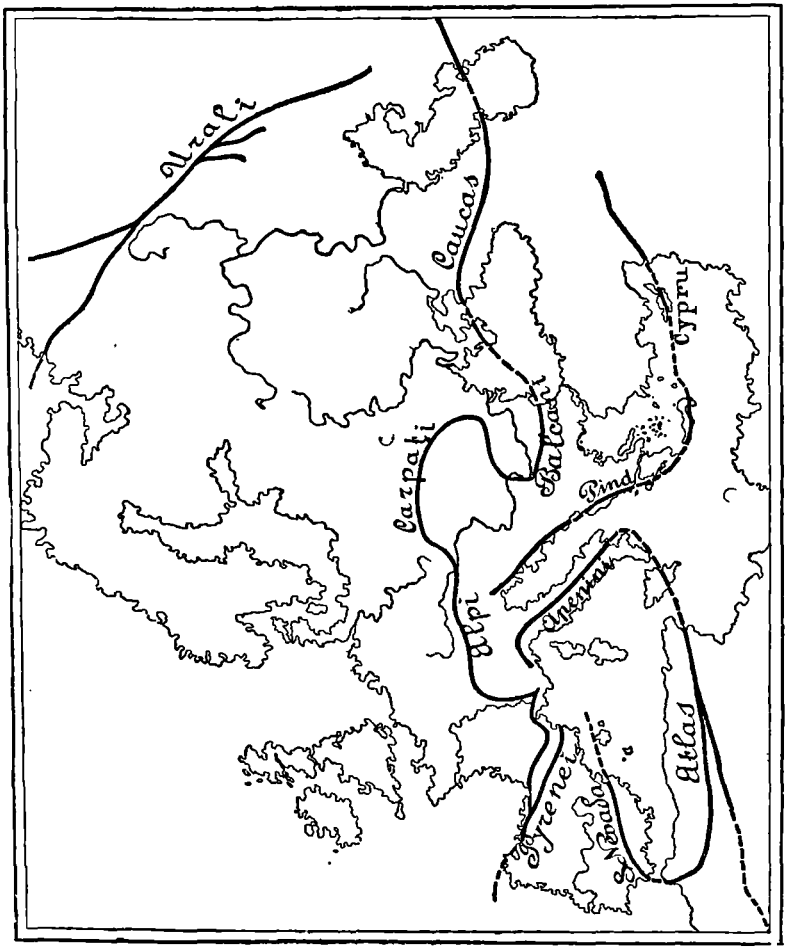

Munţii cei mai tineri ai Europei (cei dimprejurul Mediteranei).

vânturi şi de ape în dreapta şi în stânga, au netezit şi mai bine faţa Europei, până ce au făcut-o cum o vedem azi.

In deosebi, praful ridicat de vânturi şi apoi prins de plante şi păturit mereu pe vreme de ploae, s'a aşezat

www.digibuc.ro

ca o îmbrăcăminte moale peste şesuri, făcând, pare că înadins, pământul galben şi negru a *ţarinelor* bune de arat. Prundişul adus de gheţuri s'a păstrat mai bine în *Nordul* Europei; ţărâna măruntă, făcută din praf, e mai întinsă în spre *Răsărit* (bunăoară pe şesul ţărei noastre).

Nordul fiind astfel acoperit de pietriş, iar Răsăritul de ţărână moale, n'a mai rămas golaş decât *Sudul* Europei, unde munţii nu-s destul de ruinaţi. Dar tocmai pe acì, scoarţa pământului se ruinează acum mai grabnic. Vara e secetă, erburile nu pot putrezì şi nu pot prinde praful să-l lipească de stânci, ci ele însăşi sunt prefăcute în praf şi spulberate de vânt *în mare;* iar ţărâna, care se mai poate adună pe ici pe colo, e spălată de ploile repezi de iarnă, aşà că ţinuturile munţilor mai tineri din jurul Mediteranei vor fi şi ele geluite în curând. Cu vremea vor fi şi aceştia roşi de bătrâneţe.

In totul, aşà dar, Europa e un uscat bine plăsmuit în ce priveşte vieaţa omenească. Pentru agricultură trebue *şes*, iar continentul nostru e mai mult de jumătate (60%) câmpos.

Podişurile sunt mici. Afară de *Waldai*, mai însemnate sunt: podişul *Boemiei* (înconjurat de Böhmer-Wald, Erzgebirge şi Sudeţi) care e aşà de puţin ridicat peste şesuri, încât e întreg arat şi sămănat ca o adevărată grădină; podişul *Elveţiei* (între Alpi şi Jura) iarăşi prielnic agriculturei; podişul din *centrul Franţei* şi podişul *peninsulei iberice*, cel mai mare şi mai înalt dintre toate.

Chiar *munţii* sunt mai toţi îmbrăcaţi cu păduri sau păşuni până aproape de creştet; aşà că Europa e între toate continentele „casa de educaţie" cea mai potrivită pentru locuinţa omului.

Când ştii că dacă ai împrăştià munţii şi podişurile peste şes, Asia ar fi ca un pod ridicat cu 900 m. peste faţa mărei, iar Africa ar fi ca o masă de 600 m., simţi îndată că aceste două continente vecine au prea *mult podiş* şi prea *mulţi munţi*, adecă prea mult

www.digibuc.ro

pământ *netrebnic* pentru vieaţa omului. Europa, netezită toată, ar fi dimpotrivă ca o masă abia de 370 m.; prin urmare cei mai mulţi din locuitorii continentului nostru trăesc pe şes, unde căldura e mai mare şi unde marea trimete destulă umezeală.

C l i m a

Temperatura. Între toate continentele nordice, Europa e cel mai păzit de asprimea frigului. I a r n a, bunăoară, când pe ţărmul american al Atlanticului *ninge*, pe ţărmul european din faţă mai mult *plouă* decât ninge.

Hoffenthal (Labrador), în aceiaşi latitudine ca şi Irlanda, are în Ianuar temperatura mijlocie de —20°, iar în August abia se ridică la 9°; pe când *Valenţia* (Irlanda) are chiar şi în Ianuar 7°.

Urmările şi le poate închipuì oricine. In Labrador ninge până la Sf.-Petru. Chiar şi în toiul verei, cine vreà să aibă legume: salată, ridichi... trebue să acopere straturile peste noapte cu geamuri. Când te apropii de ţărmul acelei peninsule, vezi pământul gol: e atâta gheaţă îmgrămădită de valurile mării, încât orice adiere din spre mare e rece ca crivăţul. De aceia trebue să te depărtezi zeci de kilometri de ocean, pentru ca să dai în vreo vale de ceva verdeaţă *(anini, sălcii, brădăcei* şi *larix)*; în colo, pământul e peste tot acoperit numai cu *muşchi* şi erburi marunte, întocmai ca pe vârfurile cele mai reci ale munţilor noştri.

Câtă deosebire însă pentru cel ce trece peste ocean dincoace, în Irlanda. Insula toată e chiar peste iarnă atât de *verde*, încât a căpătat numele de *Zmaraldul mărilor*. Chiparoşii cresc în grădini, ca şi în Italia, iar alături de ei cresc peste 10 soiuri de plante la fel cu cele din Spania şi din insulele calde ale Azorelor şi Maderei. (Irlanda ar fi, faţă de latitudinea ei, un raiu, dacă soarele i-ar da peste vară ceva mai multă căldură. Din cauza umezelei însă şi a negurilor, secerişul întârzie uneori până după Sf.-Dumitru, iar prunele şi perele cad din pom, fără să se fi copt în deajuns).

Cauza marii deosebiri de temperatură în timpul iernei e apa caldă a lui Golfstrom, care nu lasă gheţurile polare să se apropie de Europa; — pe când în America ele se coboară până în dreptul Portugaliei. Urmarea acestei împrejurări e faptul că tot *ţărmul apusan al continentului nostru e mai cald decât al Americei şi cu*

www.digibuc.ro

cât înaintezi spre răsărit, frigul creşte — pare că polul ar fi undeva spre Răsărit, în Siberia.

In adevăr, frigul cel mai mare e atunci la Verkojansk, lângă râul Iana. Aşà se explică ciudăţenia că, în Ianuar, e aceiaşi temperatură mijlocie dela *Sofia* până spre *Capul Nord,* cu toate că depărtarea între aceste ţinuturi e de vreo 30° latitudine. Pare că ecvatorul ar fi în Atlantic.

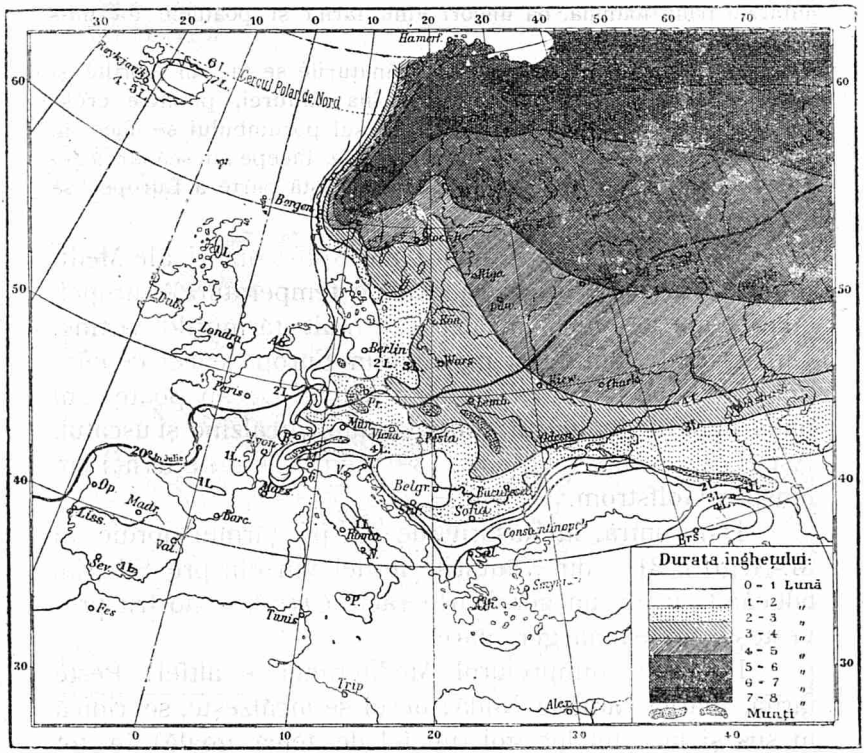

Cum creşte iarna spre răsăritul Europei.

V a r a, din contra, răcoarea e cu atât mai mare, cu cât te apropii de ţărmul apusan al Europei; iar spre Răsărit, căldura creşte cumplit. Cauza e *lăţirea continentului spre Urali.* Pe când ţările din Apus sunt scăldate de mări care se încălzesc pe încetul, marele şes dela

www.digibuc.ro

Răsărit începe a fi dogorit de soare, îndată ce se topesc zăpezile [1]), şi n'are marea destul de aproape spre a se răcorì.

Deosebirea între iarnă şi vară creşte deci dela Apus spre Răsărit. In Irlanda, diferenţa de temperatură e de 10°; la Berlin de 22°; la Moscova de 30°, iar la Orenburg de 36°. Aceasta are o mare înrâurire asupra vieţei. In ţările apusene, oamenii umblă uşor îmbrăcaţi (mulţi au drept haină o *pelerină* aruncată pe umeri), iar sămănăturile încep din Martie. In schimb, seceratul şi culesul întârzie până toamna, ba uneori vine iarna şi poamele tot nu-s coapte (în Irlanda).

Spre Răsărit, din contra, sămănăturile se fac în Aprilie şi chiar în Maiu şi Iunie! Dar, din pricina căldurei, plantele cresc repede: grâul se seceră în Iunie; culesul porumbului se face în August ori Septemvrie, şi din Octomvrie, începe adesea iarnă geroasă, ceiace sileşte pe locuitorii din această parte a Europei să se îmbrace cu *blănuri*.

Vântul. Căldura apelor lui Golfstrom şi ale Mediteranei n'ar fi de ajuns să explice temperatura Europei. Aceste ape ar puteà încălzì cel mult ţărmurile vecine. Din fericire, vântul cel mai des în Europa e cel ce *vine dinspre Apus;* aşà că aerul încălzit de Ocean poate venì până departe înăuntrul continentului, încălzind şi uscatul. Astfel, în Europa apuseană, 39% din vânturile iernei vin dinspre Golfstrom.

Din contra, la Răsărit (de ex. pe ţărmul nordic al M.-Negre), 31% din vânturile iernei vin dinspre Siberia, aducând cu ele un aer foarte răcit.-*Crivăţul* nostru prevesteşte totdeauna ger mare.

In ţările dimprejurul Mediteranei e altfel: Peste iarnă, marea rămâne caldă; aerul se încălzeşte, se ridică în sus şi lasă un loc gol (un fel de teică goală) în tot basinul. Atunci, aerul de pe uscat şi de pe munţi porneşte spre mare; — adesea *vântul acesta rece* e foarte supărător. Şi e atât de puternic, încât cufundă corăbiile. Vara, din contra: Sahara se încălzeşte repede şi chiamă aerul din Mediterana, care curge liniştit spre Sud. Grecii

[1]) Vezi Atlas, pag. XIV, harta 2.

www.digibuc.ro

numiau aceste vânturi *etesie* sau vânturi anuale (etos = an) şi se foloseau de ele spre a porni cu corăbiile către ţărmul african.

Ploile. Mersul vânturilor explică şi mersul ploilor.

1. Vânturile cari vin dinspre Golfstrom aduc aburi mulţi; şi, îndată ce uscatul se răceşte, *spre toamnă,* aburii cad în chip de ploaie.

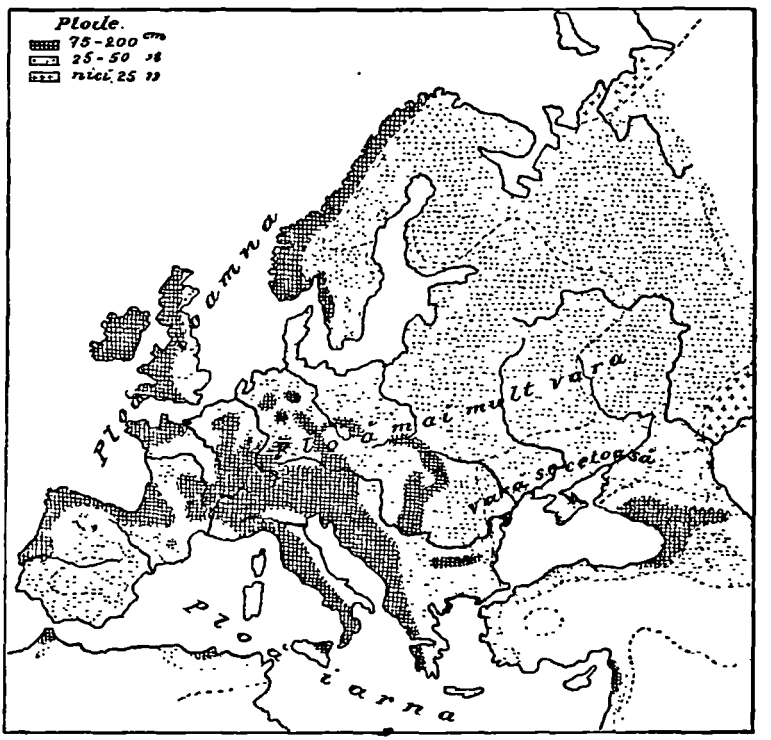

Ploile.

Cum se apropie toamna, ţărmul oceanic al Europei, dar mai ales Norvegia şi Insulele britanice, se acopăr cu neguri şi sunt udate de o ploae deasă şi măruntă care ţine zile şi săptămâni întregi. Uneori, ziua, în amiaza mare se aprind felinarele, atât de groasă e ceaţa!

Dacă ploile cele mari vin toamna şi iarna, asta nu însemnează că ţările din Apusul Europei n'au ploi şi în

www.digibuc.ro

celelalte timpuri ale anului. Din contra, ploaie e destulă *în toate lunile;* mai ales munţii opresc veşnic aburii, căci ei sunt mereu reci [1]).

2. Vânturile dinspre răsărit, venind pe uscat n'au aburi destui şi nu prea dau ploi. Din fericire, în răsăritul Europei, ploile, câte cad, vin mai ales vara, adecă tocmai când trebue semănăturilor.

Nu-s ploi mărunte şi dese ca cele de apus, ci de obiceiu ploi *repezi* şi furtunoase. Apa n'are vreme să pătrundă pe încetul până la adânc, ci îndată ce se iveşte soarele, locul e svântat; de aceia, pe o mare parte a şesului răsăritean, nu pot creşte decât plante cu rădăcini în faţa pământului, iar copacii, ca unii ce au nevoe să-şi înfigă rădacinile la adânc, nu pot trăi din cauza uscăciunei pământului.

3. Ţările de lângă Mediterana primesc mai toate ploile în *timpul iernei*, când uscatul dimprejurul mărei se răceşte. In Grecia, de pildă, mersul timpului e astfel:

Vara e cald, secetă şi râurile seacă mai toate; la amiază, când dogoreşte soarele, oamenii şi vitele fug la adăpost. E liniştc ca la miezul nopţei. Singuri grierii scârţie de-ţi iea auzul.

Toamna (în Octombrie) încep ploile, care se îndesesc până în Decembrie. Câmpul înverzeşte din nou, turmele se coboară de la munte, plugarii încep aratul.

Iarna, zăpada se coboară uneori până la malul mării, dar se topeşte îndată ce a căzut; şi după câteva *ploi de primavară*, sămănăturile se coc repede, aşă că pe la începutul lui Mai (1—15 Mai) seceratul e gata, iar miriştele rămân uscate toată vara, — adeseori fără un strop de ploaie.

Cauza secetei de vară e aerul care coborîndu-se spre Africa se încălzeşte, în loc să se răcească spre a puteà lăsà aburii. Iarna din contra, când uscatul se răceşte, aburii de pe mare dau ploi. Tot atunci încep a se simţi şi vânturile *dinspre Atlantic*, care aduc şi ele umezeală.

---

[1]) Atlas, pag. XIV, harta 3.

www.digibuc.ro

Cantitatea de ploaie. Vânturile cele mai statornice fiind cele dela Apus, care mătură aburii de pe fața caldă a lui Golfstrom, de acolo vin și ploile cele mai bogate. In adevăr, țărmul apusan al Europei primește anual o pătură de apă mai groasă de 1 m.; apoi aerul rămâne tot mai sec, cu cât se apropie de Urali, unde nu plouă nici pe sfert cât în Apus. Singuri doar munții, cu culmile lor reci se ațin mai bine la nori, îi răcesc mai bine și de aceea capătă mai multă ploaie decât șesurile dela poalele lor. Pe o hartă, munții se arată ca niște insule ploioase. Regula generală e însă aceasta: *ploile scad dela Apus spre Răsărit.*

Aceasta se vede foarte bine în Scandinavia, Iutlanda și toate peninsulele Europei, care sunt împărțite dela Nord spre Sud în mai multe fâșii cu privire la cantitatea de ploaie. Scandinavia are 4 fâșii: Spania 4; Peninsula Balcanică 4; Italia 2 și Iutlanda 2. Fâșia dinspre Apus, care vine mai întâi în fața aburilor, e cea mai udată, apoi celelalte dinspre Răsărit sunt tot mai puțin udate de ploi.

Ploaia cea mai bogată în Europa cade la *Bocche di Cattaro* (5 m.) și în *Cumberland* (4.75 m.).

Ținuturi climaterice [1]). Dacă ținem seamă de distribuirea *temperaturei, a vânturilor* și a *ploilor*, putem deosebi în continentul nostru următoarele feluri de climă:

a) Clima oceanică. Ea cuprinde tot apusul Europei și se întinde până unde se simte încă bine înrâurirea Oceanului (adică până în mijlocul Germaniei și în Danemarca). In acest ținut, *iarna e blândă, ninsoarea n'are putere*, iar vara e fără căldură mare. Din pricina umezelei, cerul rareori e vesel; cele mai de multe ori e spălăcit sau cenușiu.

b) Clima continentală se simte în tot răsăritul Europei, unde continentul e mai *lat*. Vara e *foarte caldă*, iar peste iarnă, pământul e acoperit, *luni de zile* cu zăpezi și ghiață. Atât pe gerul iernei, cât și în toiul verei, cerul e deseori senin și foarte albastru,

c) Clima polară. Pe țărmul Oceanului înghețat (și pe o mică fâșie din capătul nordic al Scandinavei)

[1]) Atlas, pag. XIV, harta 4.

www.digibuc.ro

mai mult *ninge* decât plouă. Clima e un fel de prevestire a celei din ţinuturile polare.

d) Rămâne ca o climă cu deosebire prielnică cea m e d i t e r a n e a n ă, cu *veri seci* şi *calde*, cu ierni ploioase şi blânde, care fac pe unii locuitori din ţările nordice să ierneze pe ţărmurile Mediteranei, întocmai ca şi păsările călătoare: berze, rândunele, etc.

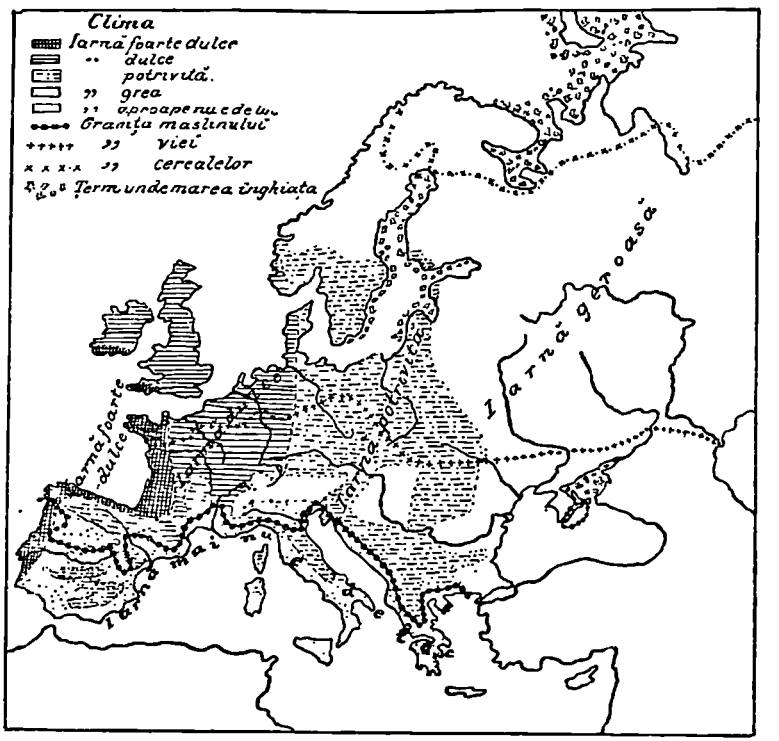

Clima.

Se înţelege, hotarele între acesteţinuturi climaterice nu-s hotărîte ca graniţele statelor. Dela unul la altul, trecerea se face pe nesimţite. In ţara noastră, bunăoară, se simte mai mult clima continentală, dar unele ierni sunt dulci ca şi pe ţărmul Mediteranei. Mai ales lângă mare, în judeţul Constanţa, aratul începe uneori în Ianuar.

www.digibuc.ro

Apele

Mulţimea râurilor unui continent, *bogăţia* lor de apă şi apoi *lungimea* lor atârnă de felul cum e clădit pământul pe care curg, dar mai ales de *climă*. Aşà în Europa deosebim:

1. Râurile din ţinutul climei mediteraniene. Acestea sunt (în majoritate) *cele mai mici* din Europa, căci, în urma prăbuşirei fundului Mediteranei, s'au ridicat de jur împrejur munţii (ca nişte paravane), aşà că apele pornite de pe aceste înălţimi coboară *repede* în mare, fără să aibă locuri şese, unde să se poată unì spre a formà râuri mari.

Apoi, pe lângă că sunt *scurte*, dar mai sunt şi *sărace în apă*.—Peste vară, cele mai multe seacă cu desăvârşire. Singurele care se ţin mai bine sunt acele ce isvorăsc din ţinutul cu climă oceanică şi continentală, unde plouă şi peste vară.

Ebrul, bunăoară, se împărtăşeşte din ploile ce cad pe Pirinei şi Munţii Cantabrici, apoi coboară în şesul *uscat* al Aragonului; străbătând ţinuturi secetoase, el scade în loc să crească.

Ronul e mai fericit: curge mai mult de jumătate în ţinuturi cu climă oceanică; adună apa şi din Alpi şi din masivul muntos din centrul Franţei. De altfel lui îi vin în ajutor şi *lacurile* (în deosebi al *Genevei* care, pe vreme de ploaie, îi adună mare provizie de apă) şi *gheţarii*, cari tocmai vara, când bântue seceta pe ţărmul Mediteranei, se topesc şi dau apă fluviului.

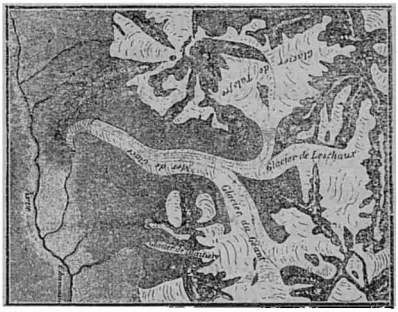

Gheţari din Mont Blanc.

Saône îi dă iarăşi un sprijin puternic.

www.digibuc.ro

Po și *Adigele* se împărtășesc de asemenea din gheţurile şi ploile Alpilor şi cară atâta mâl, în cât *Adria* (vechiul port de care se leagă numirea Adriaticei) a rămas foarte departe pe uscat. Delta fluviului înaintează cu 70 m. pe fiecare an. *Arno* şi *Tibrul* (vecine la isvor) se varsă prea repede în mare, pentru ca să poată adună multă apă. Renumele lor e datorit vestitelor oraşe pe lânga care trec (Florenţa şi Roma).

In peninsula balcanica e vrednic de pomenit: *Drinul* (având 2 ramuri: Drinul *alb* şi Drinul *negru*), un râu de munte, eşit din lacul *Ohridei*. Aproape de mare, el se desparte ca o furcă: o ramură se uneşte cu *Boiana*, râul navigabil, prin care lacul *Scutari* îşi varsă apele sale spre mare.

Acest lac a fost odinioară un golf al mării; Drinul însă a coborît din munţi atâta prundiş, până ce a făcut un mic şes, astupând golful şi prefăcându-l în lac.

Vardarul, râul Macedoniei, *Struma* şi *Mariţa* îşi au isvoarele lor în ţinuturi muntoase.

Inchiere: Pe cât de mult insulele şi golfurile Mediteranei l'au îndemnat pe om să se facă corăbier, pe atât de puţin l-au ajutat râurile, fiind neprielnice prin *scurtimea* lor şi prin *lipsa de apă* peste vară. Pe ţărmurile oceanului, lipsa de adâncime a unor râuri o împlineşte oceanul, umflându-se de două ori pe zi, şi umplându-le cel puţin gura cu apele sale sărate. Mediterana însă e o mare aşă de bine închisă, încât umflarea apelor din ocean (fluxul) abiă se simte în basinul acestei mări. De aceia, plutirea pe râurile dinprejurul Mediteranei e foarte mărginită, afară de *Ron* (până la Lyon), *Po* (până la Turin), *Ebru* (până la Saragoza) şi *Mariţa* (până la Adrianopole).

2. Râurile din ţinutul cu clima oceanică. Acestea au cu totul altă înfăţişare; ploaia le hrăneşte în tot timpul anului, şi de aceia ele sunt veşnic pline de apă până în maluri. *Guadalquivir*, *Guadiana*, *Tago*,

www.digibuc.ro

Duero şi *Minho* sunt cuprinse încă aproape în întregime în ţinutul climei mediteraneane şi din această cauză au puţină apă,—mai ales vara. Singur Guadalquivir (ued-el-kebir = marele râu) e navigabil pe o întindere cam trei sferturi din lungimea sa; celelalte râuri spaniole abia pot fi navigabile în sfertul dela vărsare. De altfel, ele curg pe podiş şi au *repezişuri*, ceeace le scade din preţ.

Cu desăvârşire în alt chip se înfăţişează râurile franceze:

Gironda, cu ajutorul celor 2 ramuri: *Garonne* şi *Dordogne* (ce aduce o mulţime de afluenţi mărunţi), se întinde ca un evantaliu între Pirinei, Ceveni şi masivul Central francez, adunând astfel mare belşug de apă din acest ţinut bogat în ploi.

Loire deasemenea îmbrăţişează cu afluenţii săi jumătate din masivul Central; ea adună toate apele ce coboară spre Nord şi apoi le mână pe un şes întins până la ocean.

Sena, în sfârşit, scurge spre mare o bună parte din ploile căzute în Nordul Franţei, ceeace îi ajută să fie chiar din Paris un râu de seamă, purtând vapoare.

Rinul cu *Meusa*, *Weser* şi *Elba* sunt deasemenea mai totdeauna pline de apă, din pricina climei oceanice a ţinuturilor de unde îşi adună apele.

Pentru Rin se mai adaogă şi împrejurarea că el vine din gheţarii Alpilor şi mai e ajutat şi de marele rezervor al lacului *Constanţa* care adună prisosul apelor de ploae sau din topirea zăpezei, lăsându-le apoi să se scurgă pe încetul, ceeace dă frumosului fluviu o înfăţişare totdeauna măreaţă. De altfel, tocmai vara, când ploile în şes se mai răresc, iar afluenţii săi: *Main*, *Mosela*, etc., scad, tocmai atunci gheţarii se topesc şi Rinul e ajutat la timp.

Nu e însă numai ploaia de vină pentru bogăţia în apa a tuturor acestor râuri. Trebue să mai ţinem seamă că ele au la îndemână *şesuri întinse*, pe care apele se

www.digibuc.ro

pot adună şi curg domol, *umplând albiile,* pe când râurile dimprejurul Mediteranei ajungeau repede la mare, curgând iute pe povârnişuri prea plecate.

Ce mare însemnătate are *curgerea pe şes* se poate vedeà mai ales la aceste 4 râuri cu climat oceanic: *Escaut, Tamisa, Humber* şi *Forth.* Deşi scurte, dar curgând mai mult pe pământ neted, apa le umple până în maluri, ceeace le face în ochii corăbierului mai de preţ decât multe râuri mari supuse secetei sau împiedecate de cataracte.

Şi încă ceva: râurile din ţinutul climei oceanice se aseamănă nu numai prin bogăţia apelor, dar şi prin *lupta* lor neobosită cu valurile mărei. In fiecare zi, valurile sărate ale oceanului (la ceasuri anume pentru fiecare port) pătrund zeci de kilometri pe gura acestor fluvii, stavilind apele dulci venite de pe uscat şi înnălţându-le peste maluri. Apoi îndată ce se retrage apa oceanului, râurile pornesc din nou şi, curgând cu putere, spală gura de mâlul care nu putuse fi târât de apele oceanului. De acì a urmat că toate aceste râuri (afară de Rin) au nişte guri largi ca nişte *pâlnii* (adecă n'a putut face *delte*).

Pentru negoţ aceasta este o adevărată fericire. Când apa oceanului intră pe gura râurilor, corăbiile care au nevoe de apă adâncă intră şi ele până departe în uscat. Aşà se face că în gura fiecăruia din ele se ascunde câte un mare port: *Bordeaux, Nantes, Hâvre, Anvers, Brema, Hamburg, Londra, Hull, Edinburg.*

Dacă mai adăugăm că cele mai multe *înghiaţă prea puţin* în timpul iernei, vedem că în multe privinţe, râurile cu climă oceanică fac între ele un fel de *familie*, ca şi cele dimprejurul Mediteranei.

3. Râurile din ţinutul cu climă continentală au şi ele oarecare asemănări: *încremenesc* uneori luni de zile în timpul iernei; *se umflă* primăvara în timpul topirei zăpezilor, şi apoi *scad* peste vară (asemănându-se oarecum cu cele dimprejurul Mediteranei).

a) Râurile care se varsă în basinul Balticei.

www.digibuc.ro

Mai însemnate sunt: *Oder*, *Vistula*, *Neva* şi *Dvina*. *Tornea*, *Glommen* şi *Göta* se varsă în strâmtoarea dintre Baltica şi M. Nordului. Toate acestea peste iarnă se acoper cu un pod de ghiaţă, care uneori se întinde şi peste M. Baltică. (Vezi harta pag. 26). Când vine apoi desgheţul apele se umflă, aşă că, mulţumită ploilor şi lacurilor numeroase care înconjoară Baltica întocmai ca o broderie, aceste râuri au apă din belşug în tot restul anului. Intre aceste lacuri, cari slujesc de rezervorii, cele mai cunoscute sunt: *Onega* şi *Ladoga* care dau prisosul lor Nevei, precum şi marile lacuri suedeze: *Mälar*, *Wetter* şi *Wener*, sprijinul lui Göta.

b) *Onega*, *Dwina*, *Mesen* şi *Peciora* fac o mică familie de râuri care se varsă în bazinul Oceanului Inghe ţat. Nenorocul lor e că toate încep a se desgheţà dela izvor, aşà că apele de primăvară, găsind gura acestor râuri astupată încă de ghiaţă, se revarră prefăcând toată împrejmuirea într'o mlaştină întinsă. Ca şi râurile Siberiei (cu cari se aseamănă), ele sunt netrebnice pentru navigaţie: sunt *râuri de vară*, iar peste iarnă (tocmai când curg pline râurile Mediteranei), ele încremenesc. E destul să te gândeşti că Kola, Kanin, Kolguev şi N. Zemlia sunt legate la un loc prin acelaş pod de ghiaţă! Marea albă e atunci în adevăr *albă de zăpadă*.

c) *Basinul* M. Negre adună la sine apele cele mai mari ale Europei:

Wolga cu marii săi afluenţi: *Oka*, *Kama*, etc., seamănă cu un arbore uriaş, care cuprinde o mare parte din Răsăritul Europei. După ce adună o sumedenie de ape, ea se îndreaptă spre Marea Neagră până la Zarizin, unde coteşte în loc şi se varsă în basinul închis al Caspicei. Tot acolo vine şi *Uralul* care face în cursul său acelaş genuchiu, ca şi Wolga.

Donul şi *Nipru*, din contra: pare că apucă spre răsărit (fac de asemenea câte un gênunchiu), dar se varsă

www.digibuc.ro

în M. Neagră. *Bugul* şi vechia noastră graniţă, *Nistrul*, curg aproape paralel, făcând o nouă pereche.

Toate râurile acestea înghiaţă peste iarnă, ca şi cele ce curg spre Baltica şi Oceanul Ingheţat; peste vară însă mai suferă şi de căldura cea mare, care le împuţinează apa şi le fac rele de navigat. Iarna, când şesul e acoperit de zăpadă, albia lor aproape nu se mai cunoaşte, fiind astupată de zăpadă spulberată de vânt; vara, din contra, pătimesc întru câtva de neajunsul râurilor Mediteranei.

A mai rămas un singur fluviu, *Dunărea*, „fluviul din inima Europei". Curgând dela apus spre Răsărit, ea adună ape aproape din *toate* ţinuturile climaterice ale continentului nostru. Izvorul e într'o regiune cu climă oceanică; *Rinul* îi aduce apa din gheţarii şi zepezile Alpilor; cu *Drava* şi *Sava* se apropie de ţinutul mediteranean; *Tissa*, *Oltul*, *Siretul*, *Prutul* îi aduc ape din ţări cu clima continentală; aşă că Dunărea, fluviul cel mai mare din mijlocul Europei, pare a ne arătă în afluenţii săi un *rezumat al climei continentului.*

Plante şi animale

Imprăştierea vieţuitoarelor [1]) e hotărîtă de căldură sau frig, de umezeală sau secetă.

a) Imprejurul Mediteranei sunt plante *veşnic verzi: Portocali*, *lămâi*, *dafini*, *curmali*, *stejari*, etc. Frunzele acestor arbori sunt lucii şi groase (pare că ar fi o piele verde) şi pot suferi seceta de peste vară, fără să se usuce.

b) In mijlocul Europei, unde căldura e mai potrivită, iar umezeală e în deajuns, cresc copaci cu frunze fragede *(plopi*, *sălcii*, *cireşi*, etc.) care cad spre toamnă.

[1]) Atlas, XIV, harta 5.

www.digibuc.ro

Acì e mai mult ţinutul pădurilor *„verzi numai vara“*. Dar multe au fost tăiate spre a face loc arăturei.

c) Mai spre Nord sunt iarăşi păduri *veşnic verzi*, dar din copaci cu frunze ţepoase: *brazi*, *molifţi*, *pini*, *lariţă ienuperi*... amestecaţi de obiceiu cu *mesteacăni*. Astfel de păduri sunt mai ales în Rusia şi Scandinavia, ca un fel de prelungire a marei *păduri siberiene*.

d) In sfârşit, spre ţărmul de miază-noapte al Europei, lângă Oceanul îngheţat, Europa, are *tundre*, ca şi Asia. Umezeala e veşnică, dar căldura e prea puţină. Copacii (afară de unele soiuri pitice) nu mai cresc, iar pământul e acoperit cu plante mărunţele şi muşchi, ca pe vârful munţilor.

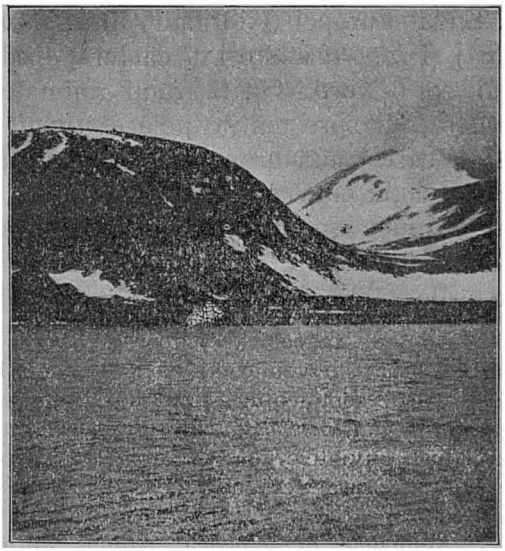

Spitzberg (ţinut fără vegetaţie).

e) Rămâne ca un ţinut aparte în Europa: *Rusia de Miază-zi*, *şesul României*, *şesul Ungariei*. Căldura verei fiind mare, iar ploile puţine şi repezi (aşà că nu pătrund adânc), copacii nu pot trăì peste tot. Umezeala din zăpadă şi din ploi e de ajuns însă spre a hrăni erburi anuale. De aceea, înainte vreme, aceste ţinuturi (purtând numele de: stepă, bărăgan, pustie, etc.) erau acoperite numai cu erburi sălbatice. Azi, locul lor l-au luat cerealele, cărora le sunt de ajuns câteva ploi pe primăvară.

www.digibuc.ro

De aci se vede că plantele se grupează (cele mărunte din tundră, cele de stepă, cele veşnic verzi, cele ce leapădă frunza, etc.), după felul climei. Dar chiar şi fiecare iarbă sau copac în parte s'a întins, după cât l-a îngăduit căldura şi umezeala. E o graniţă pentru *maslin*, pentru *portocal*, pentru *viţă*, pentru *grâu*, etc.

Un copac îţi poate sluji deci ca un fel de termometru. Aşà de pildă, *fagul* are nevoe de 5 luni cu o temperatură mijlocie de cel puţin 8°. De aceea, în Rusia lipseşte, semn că acolo iarna e mai lungă. Când te sui pe munţii noştri, unde încetează fagul, ştii că mai bine de 7 luni pe an temperatura medie trebue să fie sub 8°.

Cum se înşiră plantele, aşà se înşiră şi animalele. In Sudul Europei (Gibraltar) trăesc *maimuţe* (ca în Africa) şi *bivolii* iubitori de căldură, — odinioară erau şi *lei*. Mai spre Nord, vin la rând animale ca cele din ţara noastră, iar spre mările polare: *ursul* cu blana *albă*, — *renul* care caută hrana sub zăpadă, apoi vieaţa animală scade, după cum scad şi plantele. De obiceiu însă animalele nu-s aşà de legate de pământ, ca plantele. Unele, pasările bunăoară, stau vara la Nord, iar iarna o petrec în ţările calde.

De unde au venit vieţuitoarele Europei? — Multe dintre cele mai de folos sunt venite din Asia, de care Europa e legată ca o peninsulă de continentul său. *Maslinul, via, smochinul, caisul, persicul, migdalul, portocalul, orezul, pepenii, bostanii...* din Asia au fost aduşi. Cuvintele noastre: *tărtăcuţa, harbuz, bostan* arată pe ce cale, şi cât de curând, unele din aceste plante au ajuns în Europa.

Animalele deasemenea: *păunul, găina, fasanul, calul, bivolul, capra...* tot din Asia ne-au venit.

Populaţia Europei

Neamul oamenilor. Cea mai mare parte a locuitorilor Europei au trăsăturile feţei la fel cu noi. Deosebirea stă mai mult în culoarea pielei: în spre Nord,

www.digibuc.ro

pieliţa e ceva mai *albă,* iar pe lângă ţărmul Mediteranei sunt oameni *oacheşi,*— mai ales vara, când îi dogoreşte soarele. Părul de asemenea: spre Miază-zi e *negru,* iar spre Miază-noapte e uneori *gălbior* sau chiar roşcat, pe când ochii sunt *albaştri.* Nasul însă, ochii, fruntea, buzele... sunt croite peste tot cam la fel. De aceea, oamenii, cari au trăsăturile noastre, se zice că fac o rassă aparte numită *mediteraneană.* Spre Răsăritul Europei se găsesc însă şi oameni de rassa *mongolă:*

1. *Finezii* locuind ţinutul de pe lângă golful *Botnic, Finic* şi lacul *Ladoga.*

2. *Ungurii,* aruncaţi din împrejurări tocmai lângă noi, în câmpia Tissei.

3. *Başkirii, Vogulii, Samoezii, Siryanii* şi *Laponii* fac, din Urali şi până în Scandinavia, un lanţ de insule fineze.

4. *Tătarii, Nogai, Kirghizii* şi *Kalmuci* împlinesc lanţul acesta în lungul râului Volga până spre Marea Neagră, unde găsim pe *Turcii* amestecaţi într'atâta cu neamuri Europene, încât mai nu se mai cunosc la faţă a fi Mongoli.

Limbă. După limbă, doesebim în Europa următoarele familii mai însemnate:

a) Familia romanică. Sub stăpânirea Romanilor, limba lor s'a amestecat cu a altor neamuri supuse şi s'au născut astfel mai multe limbi înrudite: *franceză, spaniolă, portugheză, italiană* şi *română.*—Sunt vorbe care sună aproape la fel în toate aceste limbi (cap, cabo, capo, capu).

b) Familia germanică. Din neamul Germanilor, care, pe vremea lui Christos, trăiă în pădurile din mijlocul şi Nordul Europei, au ieşit iarăşi mai multe popoare cu mai multe limbi înrudite, ca şi cele romanice.

Limba *germană* e vorbită în Imperiul german şi în cel austro-ungar spre Apus şi Miază-noapte.

www.digibuc.ro

Limba *olandeză*, *daneză*, *suedeză*, *norvegiană*, sunt vorbite de popoare mai mici.

Limba *engleză* se vorbeşte nu numai în Archipelagul britanic, ci, mulţumită negoţului, ea s'a întins în celelalte continente mai mult decât toate limbele.

c) Familia slavă. La Răsărit de Germania (cam dela Vistula şi până unde e azi Moscova) locuiă pe vremea lui Christos alt neam de oameni: *Slavii*. Dintre

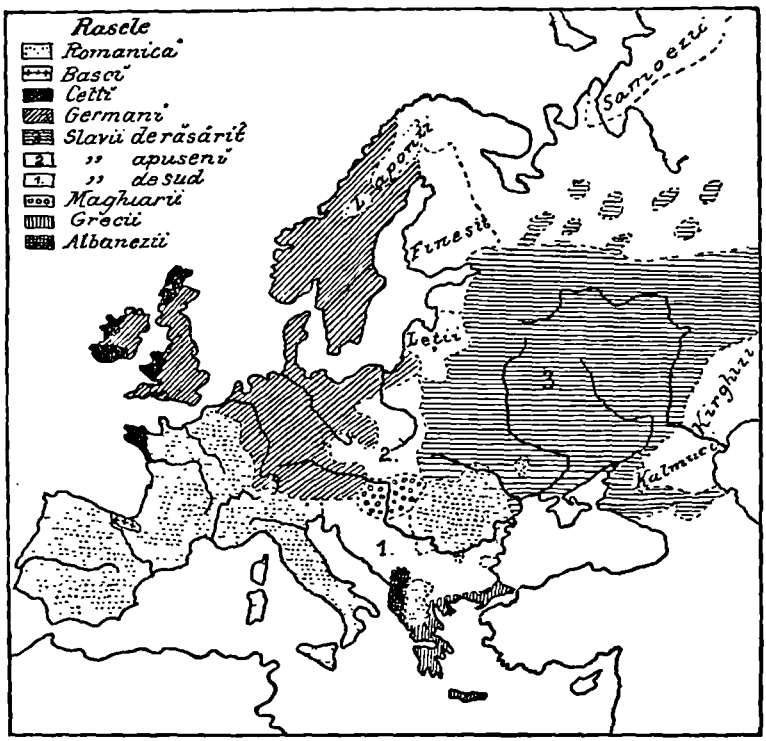

Rasele.

Slavi au eşit de atunci încoace iarăşi mai multe popoare, vorbind limbi înrudite: *ruseasscă*, *poloneză*, *cehă* (vorbită în Boemia şi Moravia), *slovacă* (în partea de Miază-noapte a Ungariei). Spre Miază-zi găsim alte limbi slave:

www.digibuc.ro

sârbească, bulgărească, croată şi *sloveană.* (Istria, Carniolia, Stiria).

Dacă limba românească, ungurească şi germană n'ar fi răspândită între Marea Neagră şi Alpi, tot ţinutul dela Marea Albă şi Baltică până la Adriatica ar fi cuprins numai de limbi slave. In genere aşà dar, Apusul a rămas al Latinilor, mijlocul Europei al Germanilor, iar Răsăritul e al Slavilor.

In Europa, Germanii şi Slavii (cei dintâi 144 mil., cei de al doilea 141) au cam acelaş număr de suflete; familia romanică are 112 mil.

Alături de aceste mari ramuri ale rassei mediterane, mai deosebim în Europa şi câteva rămurele:

Grecii vorbesc o limbă născută din vechia limbă a Elenilor, dar poporul grecesc de azi e corcit cu o mulţime de alte neamuri.

Albanezii (în limba lor se numesc *Şkipetari* = oameni ai munţilor stâncoşi) vorbesc o limbă care, ca şi cea grecească, se apropie întrucâtva de trunchiul din care au eşit limbele romanice.

Din neamul *Celţilor* au mai păstrat limba numai 3 rămăşite: *Bretonii* în peninsula franceză Bretagne, locuitorii din *Wales* (=uels) şi două mici ţinuturi: *Vestul Islandei* şi *Nord-Vestul Scoţiei.*

Bascii (în Pyrinei) vorbesc o limbă a parte, care scade, ca şi *celtica,* pe fiecare zi.

Afară însă de neamurile vechi, au mai sosit în Europa cu timpul şi câţiva venetici:

Ţiganii, veniţi din Nordul Indiei de aproape o mie de ani. Ei s'au arătat întâiaş dată în *Creta,* apoi în *Grecia,* în ţările dela Dunăre, iar de acì s'au împrăştiat, după cum e felul lor, în toată Europa, până în Spania şi Anglia.

Evreii, veniţi ca şi Ţiganii dinspre Răsărit, s'au împrăştiat după negoţ în toată Europa. De vre-o 50 de ani au năpădit mulţi şi în ţara noastră, fiind izgoniţi din Rusia şi Polonia.

www.digibuc.ro

Limba ca semn al neamului. Inrudirea între oameni nu se caută atât după înfăţişarea trupească, ci mai ales după *graiu*. Cei ce vorbesc o singură limbă, se simt între dânşii ca copii născuţi din aceiaşi mamă şi caută să trăiască împreună.

Italienii până acum câteva zeci de ani erau despărţiţi sub mai mulţi stăpânitori, dar vorbind aceiaşi limbă şi simţindu-se fraţi s'au unit şi au făcut un regat puternic.

Germanii, împărţiţi şi ei într'o mulţime de state, s'au unit nu de multă vreme şi au făcut o mare împărăţie.

Ruşii caută să-şi întindă stăpânirea peste toate ţările unde se vorbesc limbi asemănătoare cu a lor.

Ungurii, dorind să pună mâna pe pământul românesc de peste Carpaţi, se silesc în toate chipurile să facă pe Români a vorbì ungureşte, căci limba e tăria cea mai mare a unui popor faţă de alţii.

Alături de limbă stă *desimea.* Cine se înmulţeşte mereu, se lipeşte aşà de strâns de pământul strămoşesc, încât străinul nu mai are loc să se aşeze şi el, ca să-şi câştige pâinea,--chiar dacă i-ar cucerì ţara (dovadă Polonia).

Numărul şi desimea locuitorilor Europei. Azi, populaţia continentului nostru e cam de 430 mil.: acum vreo 100 de ani, erà abià de 175 mil.

Pe vremea lui Christos nu erau în Europa nici a 30-a parte din câtă lume e astăzi. Singură *Italia* aveà vre-o 20 mil., iar Gallia. Spania şi restul Europei erà acoperit mai peste tot de mlaştini şi păduri.

Indesirea populaţiei s'a făcut mai întâiu pe lângă Mediterana şi în Apusul Europei; apoi, cu cât s'au tăiat pădurile şi s'a întins *agricultura*, cu atât numărul locuitorilor a crescut şi spre Răsărit. Dar pe acì, pământul a rămas încă multă vreme în prada *păstorilor* de neam mongol, veniţi din Asia, şi prin urmare populaţia nu se puteà îndesì.

Nu mai departe decât noi Românii, până acum 100 şi ceva de ani, eram supăraţi mereu de *Tătari* care veneau cu vite cu tot să ierneze în ţările noastre, mâncând roadele adunate de plugari peste vară.

De vre-o 100 de ani s'a întâmplat însă o mare schimbare: s'a descoperit că puterea aburului poate fi

www.digibuc.ro

pusă în slujba omului. In ţările cu *metale* s'au făcut maşini care, cu ajutorul *cărbunilor,* au dat omului putere însutită şi înmiită pentru lucru. Atunci au început oamenii a *ară* mai mult, mai adânc şi mai repede; a *semănà* mai repede; a *secerà* mai repede; a *treerà* mai repede... a *merge* (cu trenurile şi vàpoarele) mai repede; a *coase* şi a *ţese* mai repede, într'un cuvânt, a-şi agonisì hrană mai repede, mai *multă* şi mai bună. Urmarea a fost că lumea s'a înmulţit în ţările cu *cărbuni* şi metale nepilduit de iute. Intr'o sută de ani, Europa a avut un spor de peste 200 mil. locuitori!

Desimea cea mai mare e şi azi tot în Apus[1]). In unele oraşe sunt locuri, unde trăesc până la 70.000 suflete pe 1 km. □ (Un oraş cam de mărimea Iaşilor stă pe 1 km.□! un adevărat furnicar omenesc). In Anglia sunt ţinuturi întinse, unde trăesc câte 1000 de locuitori pe km.□; în *Belgia, Olanda* şi *Saxonia* sunt alte furnicare.

Spre Răsăritul Europei, lumea încă e rară. In Rusia abia vin câte 20 suflete pe km.□. In Turcia, Serbia, România... populaţia e îndoit mai deasă decât în Rusia — dar totuşi foarte rară faţă de ţările din Apus. Unde lumea e rară, e semn că e puţin *deşteptată* şi încă nu se pricepe să scoată din pământ ceeace-i poate da pământul.

Religia. Mai toţi Europenii sunt creştini. Şi anume:

a) Popoarele din familia romanică au aproape în întregime confesiunea c a t o l i c ă. Capul bisericei e *Papa* dela Roma. Noi Românii avem o biserică a parte *(ortodoxă-română)* sub ocârmuirea Mitropolitului din Bucureşti.

O parte din Românii de peste graniţă recunosc de cap al bisericei tot pe Papa, dar preoţii lor sunt însuraţi (nu celibatari, ca ai catolicilor), iar slujba se face întocmai ca la noi; aşà că Românii din acele părţi se duc unii la biserica altora, când au nevoe.

b) Popoarele germanice ţin de confesiunea p r o t e s t a n t ă. Nu mai recunosc de cap pe Papa dela Roma.

[1]) Vezi Atlas, XIV, harta 6.

www.digibuc.ro

Preoţii lor umblă îmbrăcaţi întocmai ca şi mirenii, iar slujba în biserici e foarte scurtă: se ceteşte o evanghelie, cântă apoi cu toţii, după orgă, şi s'a isprăvit. In *Sudul Germaniei,* pe *valea Rinului* şi în *Austria* cei mai mulţi Germani au rămas însă tot catolici.

c) Familia slavă se ţine de confesiunea ortodoxă,

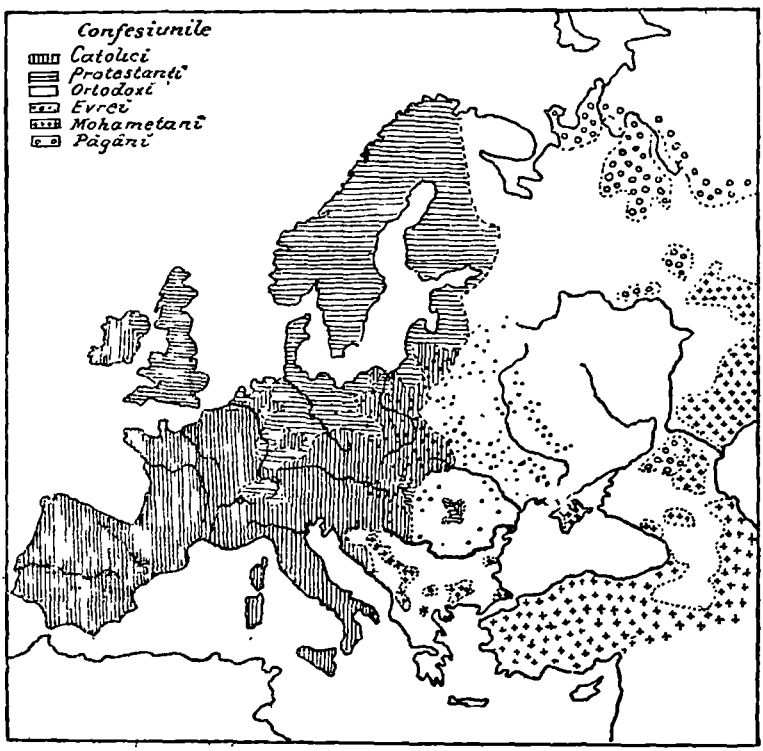

Confesiunile.

afară de *Poloni, Boemi, Slovaci, Sloveni* şi *Croaţi,* care sunt mai toţi catolici.

d) Mahometanii sunt *Turci,* o parte din *Albanezi* şi chiar *Slavi* (din Bosnia şi Herzegovina). In total cam 9 mil.

e) Ovreii ţin de religia lui Moise. Ei sunt în toată Europa vreo 9 mil.

www.digibuc.ro

In Europa sunt: Catolici 177 mil., Protestanţi 122 mil.; iar ortodoxii 115 mil.

Forma de guvern. Continentul nostru e împărţit în 26 de State. *Şase* sunt puteri mari: *Italia, Franţa, Anglia, Germania, Austro-Ungaria* şi *Rusia.* Ele hotărăsc de multeori asupra ciocnirilor dintre puterile mijlocii şi mai mici. România e o putere *mijlocie;* dacă însă pământul românesc ar fi sub o singură stăpânire, prin numărul locuitorilor şi prin aşezarea sa, statul Românilor ar fi în Europa centrală *o putere de rangul întâi împreună cu Italia şi Germania.*

Cu privire la cârmuire, toate afară de 5 *(Franţa, Elveţia, Portugalia, Andorra* şi *San-Marino)* sunt *monarhii,* adecă au un singur stăpânitor pe viaţă. Dar monarhii nu-s toţi deopotrivă. In Germania, *împăratul* numeşte el pe miniştri, însă poporul alege nişte deputaţi, ca să facă legi şi să încuviinţeze cheltuelele statului.

La noi şi în alte state (Anglia, Belgia...), regele nu poate numi miniştri, ci încredinţează cârmuirea unui ministru preşedinte care, cu învoirea regelui, îşi alege pe ceilalţi miniştri. Singuri aceştia pot fi traşi la răspundere nu şi regele. Legile le fac însă deputaţii şi senatorii aleşi de ţară.

ROMANIA[1])

Hotarele. Spre Apus şi Miazănoapte, România se mărgineşte cu Austro-Ungaria. Şi anume: dela Vârciorova, hotarul merge prin munţii *Carpaţi* până la *Piatra Roşie,* iar de aci o linie frântă arată graniţa până la *Mamorniţa.*

Linia aceasta e frântă, căci a fost însemnată după voia Nemţilor, când ne-au răpit Bucovina, şi-au înfipt pajurele, pe unde le-a plăcut lor.

---

[1]) La fiecare ţară se va face legătură cu cele spuse până acì asupra continentului european. pentru a deprinde pe elev cu ideia marilor diviziuni naturale privitoare la climă, ape, etc.

www.digibuc.ro

Spre Răsărit ne desparte de Rusia râul Prut dela *Nouă-Suliţi* până la *Reni*, iar de acì până la satul *Vâlcov* ne despart apele Dunărei.

Prutul curgând dela Miază-noapte aproape drept spre Miază-zi tăià vechea ţară a Moldovei în două fâşii lungi. Prutul curgeà aproape prin mijlocul ei. Acum 100 de ani, după̆ce Nemţii ni-au smuls Bucovina, au rupt şi Muscalii aproape jumătate din Moldova, mutând hotarul dela Nistru la Prut.

Dela gura Kiliei şi până la *Ilanlâc*, pământul ţărei noastre e scăldat de apele Mării Negre.

La Miazăzi, graniţa e mai toată pe malul Dunărei. Dela Vârciorova până la gura *Timocului*, avem ca vecin regatul Serbiei; de acì până la *Arab-Tabia* (la E. de Silistra) şi la Ilanlâc ne învecinăm cu regatul Bulgariei.

Dela Arab-Tabia (lângă Silistra) până la mare, hotarul e o linie frântă, însemnată de mâna omului. După răsboiul din 1877, fiindcă am biruit pe Turci, am luat înapoi dela ei ţinutul de lângă mare, stăpânit de Mircea cel Bătrân; şi nefiind pe acolo ape sau dealuri, am pus nişte movile ca semn de hotar spre împărăţia turcească a cărei ocrotire se întindeà pe atunci şi asupra Bulgariei.

Întinderea. Între aceste hotare, ţara noastră cuprinde 131.000 km. □,—fiind astfel *cel mai mare*, între statele mijlocii ale Europei.

Pământul locuit de Români, privit la un loc, e aşà de mare, încât ar puteà face un stat cât *Marea-Britanie*.

Faţa pământului în România

Cine îşi aruncă ochii peste o hartă a României, va vedeà că regatul nostru, alături de un lanţ de *munţi*, are un mare *şes* şi câteva *podişuri* destul de întinse[1]).

Munţii. Cine ar călători dela Vârciorova până la Piatra-Roşie, ar vedeà că munţii noştri nu-s toţi la fel, ci e o

[1]) Vezi Atlas, pag. II.

www.digibuc.ro

mare deosebire între munţii dintre Dunăre şi *Ciucaş* şi lanţurile ce se întind dela Ciucaş până la Piatra Roşie.

a) Cei dântâi, adică: M-ţii *Mehedinţi* (lângă valea râului Cerna), munţii *Vâlcan* (la Apus de valea Jiului), munţii *Plătăneşti*, *Parângul* (între Jiu şi Olt), munţii *Făgăraşului* şi *Bucegii* sunt înnalţi şi foarte greu de

Negoiul.

trecut în curmeziş. Numai *două râuri: Jiul* şi *Oltul* deschid trecători mai lesnicioase dintr'o parte în cealaltă.

Fiind înnalţi, pe culmea lor nici nu cresc copaci. Poţi merge ceasuri şi chiar zile întregi, fără să ai umbră. Aci se găsesc şi vârfurile cele mai înnalte din toată ţara: *Moldoveanul, Negoiul*[1]) pe culmea Făgăraşului şi *Mândra* (vârful cel mai ridicat din munţii Olteniei).

Pe vârfurile acestor munţi înnalţi pasc nişte capre sălbatice, foarte greu de vânat, numite „capre negre".

[1]) Străbunii noştri îi ziceau *Nivonius,* adică cel plin de ninsoare.

www.digibuc.ro

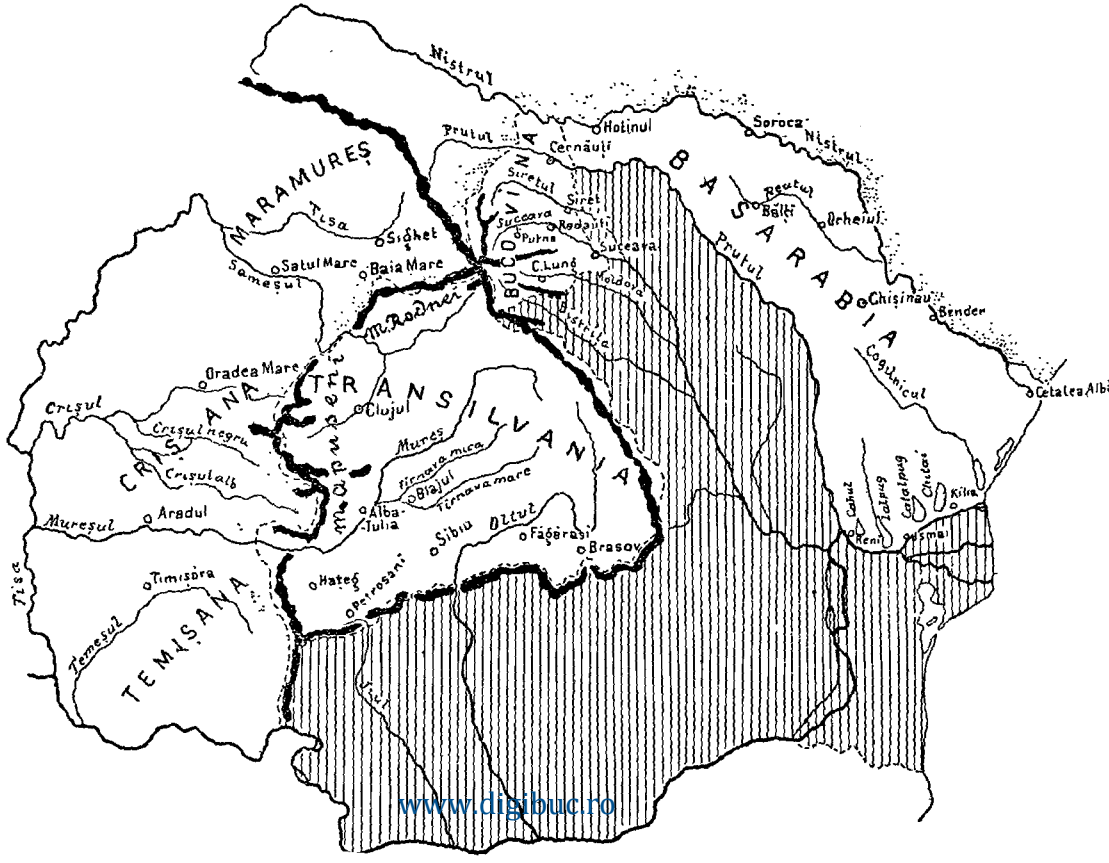

www.digibuc.ro

b) Dela Ciucaş spre Bucovina, munţii *Buzăului*, *Vrancei*, *Trotuşului* şi *Bistriţei* au altă înfăţişare: sunt mai *mici*, acoperiţi cu *păduri* aproape până în vârf şi foarte tăiaţi de ape. Buzăul, Putna, Trotuşul, Bistriţa şi câţiva afluenţi ai ei îi tae în curmeziş, aproape în toată grosimea lor.

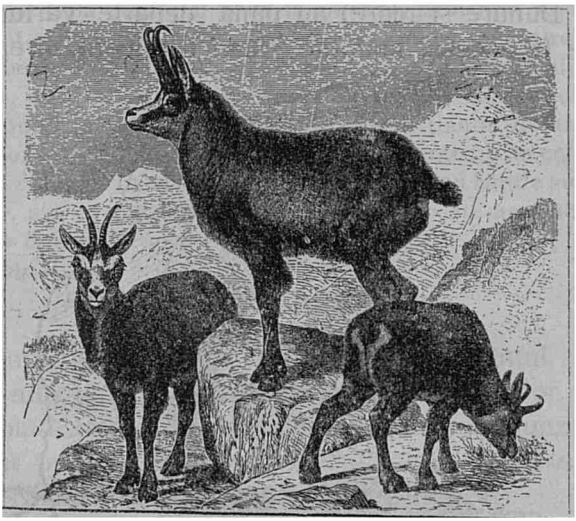

Capre negre.

Deaceea şi *pasurile sunt foarte numeroase*, iar trecerea spre Transilvania e mult mai înlesnită.

Brâul acesta de munţi e încins de un brâu de dealuri, care se întind la poalele de Miază-zi şi Răsărit. De la munţi spre dealuri, coborîrea e uneori aproape nesimţită: nu ştii unde se sfârşeşte muntele şi unde începe dealul. Totuşi, dacă am trage pe hartă o linie dela Severin prin Baia de Aramă, T.-Jiu, R.-Vâlcea, Curtea de Argeş, Câmpina, Vălenii de munte, Odobeşti, Bacău, Tg.-Ocna, P.-Neamţ, T.-Neamţului, am deosebi destul de lămurit ţinutul muntos de ţinutul deluros ce se întinde la poale.

Podişuri. Afară de dealurile ce mărginesc munţii, care au şi ele de obiceiu *povârnişuri repezi*, mai avem între Siret şi Prut un ţinut deluros, cu nişte dealuri aşà de *prelungi* şi netede, încât plugul ară în voe pe coastele

www.digibuc.ro

lor, aproape ca şi pe şes. Culmea e atât de turtită uneori, încât aproape nici nu ştii că eşti pe deal, ci te crezi mai de grabă în şes, — mai ales dacă priveşti la semănăturile de porumb şi de grâu, care de obiceiu lipsesc pe dealurile de lângă munţi.

Aceste dealuri dintre Siret şi Prut (sunt multe la fel şi între Dunăre şi mare) au până departe vârfurile lor aproape la aceeaşi înălţime. Când te uiţi în zare, şi nu

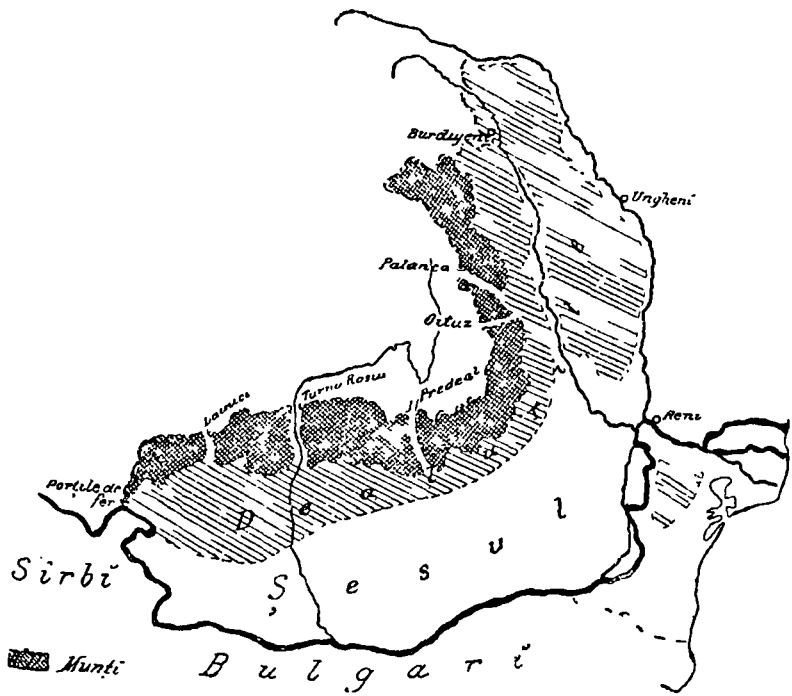

iei seama la văi, pare că ai fi pe un şes înnalt sau podiş. In adevăr, ţinutul dintre Siret şi Prut, precum şi al Dobrogei, sunt în faptă nişte *podişuri*, pe care apele şi vânturile le-a tot spălat, săpând dealuri foarte netede.

Şesul. Partea din pământul României dela poalele dealurilor şi până în Dunăre e un şes neted ca şi o apă.

O linie care ar porni dela T.-Severin şi ar trece prin Cra-

www.digibuc.ro

iova, Slatina, Titu, Ploești, Focșani și apoi s'ar îndreptà cătră Prut, ar deosebì șesul de ținutul dealurilor.

In șesul acesta, nu de multă vreme, rătăceau turme întregi de vite, iar ierburile se plecau în bătaia vântului, întocmai ca valurile mării. Azi, tot șesul Țărei românești e arat și semănat cu cereale.

Privit dela munte și până la Dunăre, pământul românesc e deci așezat ca un amfiteatru. Aceasta e o mare înlesnire pentru viața omenească. Dela satele de munteni care trăiesc din tăiatul pădurilor, din păstorie (și în câteva locuri din sarea ocnelor și petrolul puțurilor), treci îndată la satele din ținutul deluros, unde ai alt izvor de avuție: pometurile și viile, pentru a te coborî apoi în șes, la cereale. In sfârșit, marea și Dunărea cu bălțile lor adaogă și peștele, așà că pământul țărei noastre se poate asemănà cu o *casă bine întocmită* spre traiul omului.

Clima

Clima nu e atât de bună, cum e pământul.

În alte țări, la aceiași depărtare de ecvator, *via* stă neîngropată, *stejarii* și alți copaci nu leapădă frunza peste iarnă, iar în grădini crește binecuvântatul *măslin* (bunăoară la Nizza care e în latitudinea Zimnicei).

La noi dimpotrivă, frigul e așà de mare iarna, încât măslini nu se pomenesc, iar vițele trebuesc numai decât îngropate sub pământ.

Câte odată, când bate crivățul, Dunărea, cât e de lată și de adâncă, îngheață dela un mal până la celalt. Până și artileria poate trece de pe un mal pe altul, întocmai ca și pe un pod.

Ba uneori înghiață și marea, cum s'a întâmplat în Februarie 1911. Atunci tot păsăretul din bălțile Dunării trece în mare, acoperind-o cu stoluri nenumerate.

În schimb, căldura vine foarte repede primăvara. Am puteà zice că nici nu avem primăvară.

În Martie — și chiar în Aprilie — poate fulgui încă de zăpadă. În Mai însă lanurile de grâu și de orz sunt galbene. În Iunie, grâul e secerat și începe a fi cărat spre porturi.

www.digibuc.ro

De aceia, viţa care iarna stă sub pământ de teama înghe-ţului, îndată ce începe primăvara, are căldură destulă pentru ca să coacă strugurii, iar pometurile dau roadele cele mai frumoase.

Cel mai aspru frig e în spre răsărit, unde ţara noastră nu e apărată de *Crivăţ*. Dinpotrivă, sub povârnişul munţilor de Miază-zi — mai ales la Apus de Olt — frigul e mult mai potolit. De aceea, *castanii* şi *nucul*, nesemănaţi de nimeni, pătrund acì pe văi până în mijlocul muntelui.

Afară de vântul care vine dinspre NE sau Crivăţul, care e un vânt de obiceiu ploios, în România mai sunt două vânturi însemnate: *Austrul* dinspre Apus şi *Băltăreţul* care vine dinspre bălţi şi mare aducând umezeală. El e un vâut căldicel şi se simte mai ales primăvara şi în timpul verei până spre toamnă.

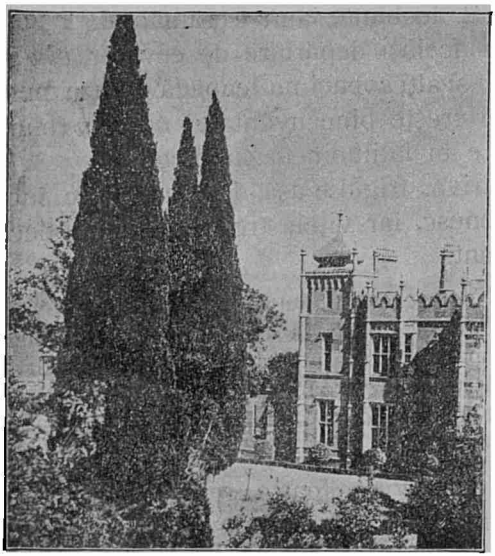

Vedere din sudul Crimeii.

De aci urmează, că partea cea mai caldă a ţărei noastre e cea de Miază-zi şi dinspre mare. Se vede aceasta şi în altă împrejurare: în Dobrogea, liliaeul creşte sălbatec în păduri.. şi înfloreşte mai de vreme decât în susul ţărei, unde înflorirea vine cam cu o lună mai târziu. Lângă mare zăpada se topeşte foarte iute. De ar fi fost un paravan de munţi în lungul Nistrului, clima noastră ar fi fost mult mai dulce. Dovada că în sudul Crimeii cresc chiparoşi ca şi în Italia.

www.digibuc.ro

Ploaie şi zăpadă. Umezeala nu e tocmai bine împărţită în ţara noastră.

Cele mai multe ploi cad primăvara. Dacă se nimeresc tocmai când au nevoe semănăturile, ele sunt destule spre a înlesni o bună recoltă.

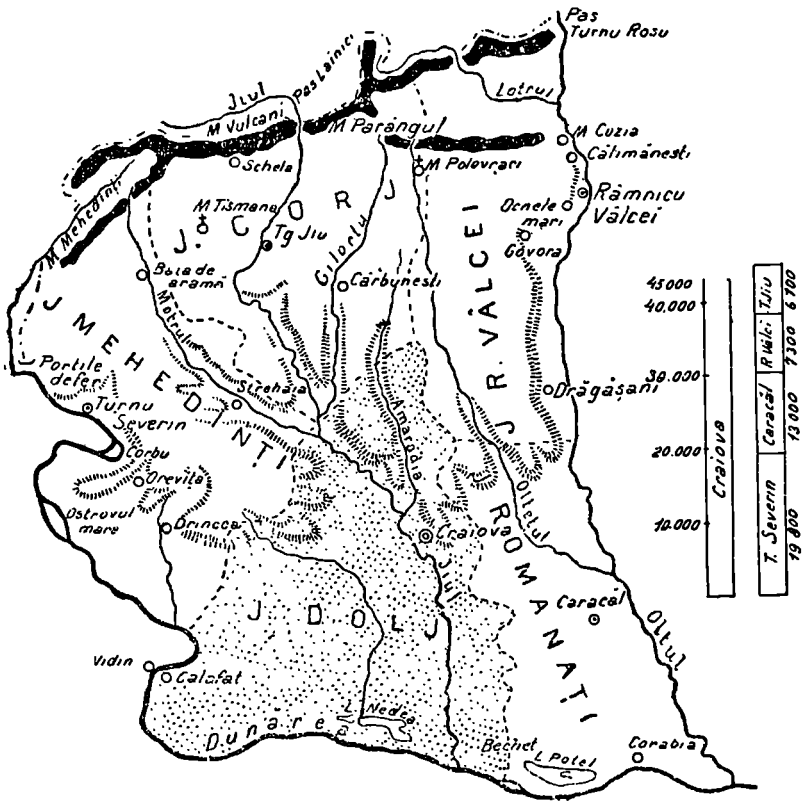

Vara şi toamna, ploile sunt rare şi de aceia arăturile se fac uneori greu sau nici nu se pot face îndeajuns. Iarna e bine să ningă cât de mult. Pătura de zăpadă apără semănăturile de îngheţ (o mare binefacere); topindu-se zăpada pe încetul, pământul suge iarăşi destulă apă. Dar, dacă în primăvară seceta e mare, poate

www.digibuc.ro

să cadă iarna cât de multă zăpadă, recoltele sunt primejduite.

Prin urmare, în clima ţărei noastre lucrul de căpetenie sunt ploile de *primăvară*.

Râurile

Cele mai multe ploi cad pe coastele munţilor. De aceea, munţii noştri sunt plini de izvoare şi de pârae care se adună şi fac foarte multe râuri. Cum curg şiroaele de pe coperişul unei case, aşà curg apele de pe clina munţilor noştri.

Jiul vine din Transilvania, unde două ape: Jiul românesc şi Jiul unguresc se unesc şi străpung Carpaţii printr'o vale foarte strâmtă. La Miază-zi de munţi, el primeşte pe *Gilort*, pe *Motru* şi *Amaradia* şi apoi se varsă în Dunăre.

Oltul e jumătate râu transilvănean. Întâiu merge printre munţi, drept spre Miază-zi, apoi iese într'un şes foarte larg şi neted, numit şesul Bârsei; acì apa lui de abia merge, ba face şi bălţi pe lângă mal, când plouă mult. Din şesul Bârsei, el se îndreaptă iarăşi spre Miază-noapte şi tae un alt munte, apoi se îndreaptă spre apus, spre şesul Făgăraşului, unde iarăşi curge domol. Pe la Făgăraş, pare că e un lac.

În sfârşit, pentru a treia oară intră între munţi şi tae tot lanţul Carpaţilor până aproape de temelia lor (pasul dela Turnu-Roşu), răspunzând tocmai la R.-Vâlcea.

Pe acì, au pătruns o seamă de oşti romane în Transilvania. Pe acì Romanii făcuseră şi un drum ale cărui urme se văd şi până azi. O stâncă de pe malul Oltului poartă şi acum numele de „masa lui Traian".

Şi în Transilvania, şi după ce intră în România, Oltul primeşte o mulţime de ape mărunţele. Cel mai însemnat e *Olteţul* şi *Topologul*.

www.digibuc.ro

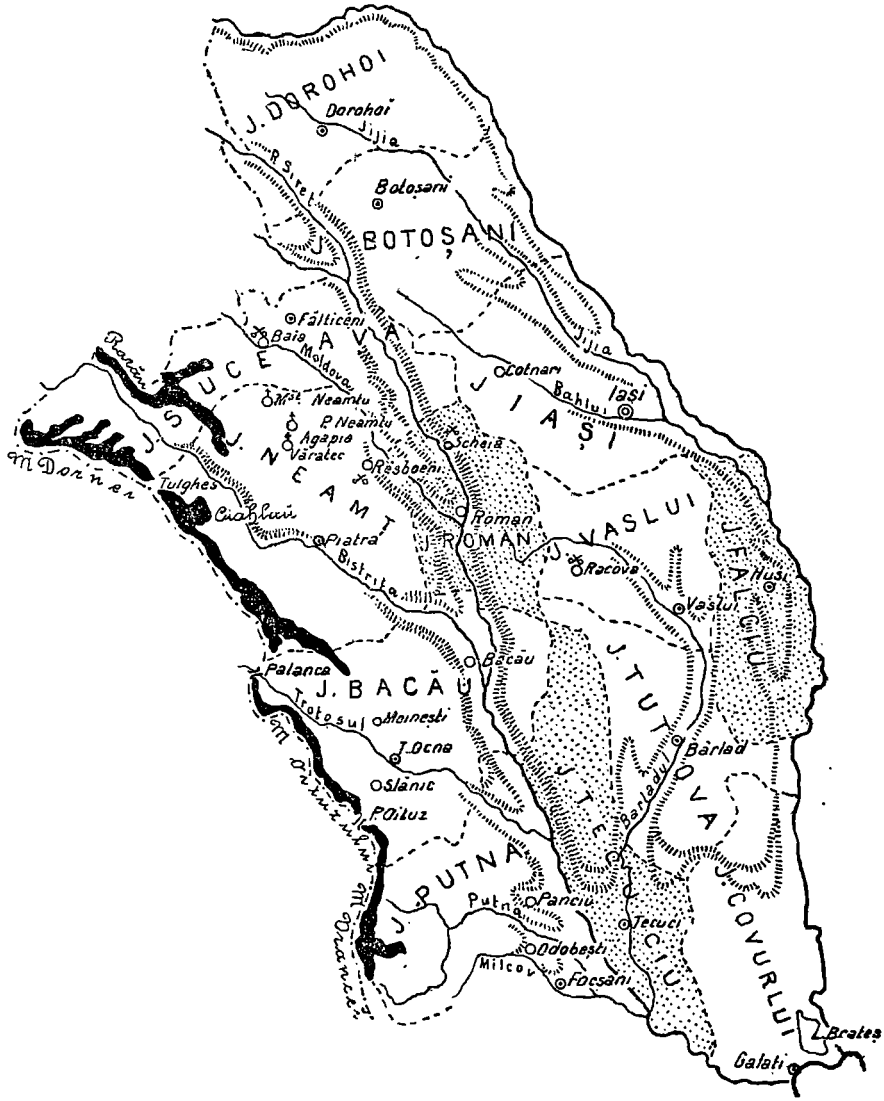

www.digibuc.ro

Uneori un ţinut întreg sau chiar o ţară, îşi ia numele dela apa mai însemnată. Dintre toate apele noastre, singur *Oltul* şi *Moldova* au dat nume ţinuturilor dimprejur: Oltenia, înseamnă ţara Oltului.

Vedea şi *Teleormanul* izvorăsc dintre dealuri.

Argeşul, cu numeroşii săi afluenţi, vine tocmai din munţii cei mai înalţi ai ţărei. După ce iese în şes, nu mai primeşte nici un râu însemnat, afară de *Neajlov* şi *Dâmboviţa* care e tot un râu de munte. Se varsă apoi în Dunăre aproape de Olteniţa.

Ialomiţa, aducând cu sine pe *Prahova*, izvorăsc amândouă din apropiere de hotar, apoi străbat şesul fără să mai primească afluenţi.

Din susul ţărei, ca o mică Dunăre, vine Siretul, râu bucovinean. El adună, ca şi Dunărea, toate apele ce se coboară din Carpaţii de răsărit: *Suceava, Moldova, Bistriţa, Trotuşul, Putna, Râmnicul* şi *Buzăul.*

Din stânga, el nu primeşte ca afluent însemnat decât *Bârladul,* în care se scurg apele din aproape jumătatea podişului dintre Siret şi Prut.

În sfârşit, spre răsărit, *Prutul,* venit tot din Bucovina, curge singuratec spre Dunăre, neprimind nici un afluent însemnat. *(Jijia* şi *Bahluiul* sunt ape mici şi aproape seci pe timp de vară).

Toate apele acestea, purtate de *Dunăre,* apucă spre Marea Neagră şi se varsă în mare printr'o deltă cu 3 guri.

Dobrogea are numai pârâiaşe: *Taiţa, Teliţa* şi *Slava.*

Alături de râuri trebuesc însă puse în socoteală şi lacurile care se ţin lanţ pe lângă Dunăre: *Nedeia, Potelu, Suhaiu, Greaca,* lacul *Călăraşilor*... şi lângă mare: *Razim* (având abia o portiţă spre mare) şi *Tekir-ghiol.*

Locuitorii. Ţara românească are azi cam 7 mil. de locuitori. Cea mai deasă populaţie e în Ilfov, Dolj,

www.digibuc.ro

Teleorman şi Roman. Cea mai rară e în Tulcea şi Constanţa.

În ce priveşte neamul, mai toţi sunt Români. După Români vin la rând *Evreii* (vre-o 300.000) veniţi de curând de peste graniţă şi aşezaţi mai ales în partea de Miază-noapte a ţărei. Au început a se întinde însă şi spre Miază-zi;—în capitala ţărei, ei trec de 40.000.

Apoi urmează: *Ungurii* (unele sate în jud. Bacău şi Roman), *Bulgarii,* veniţi la noi din pricină că erau apăsaţi de Turci, *Tătarii* (în Dobrogea), *Armenii* (în Moldova), şi o seamă de *Lipoveni,* — mai ales pe lângă bălţile dela gura Dunărei.

Ţara noastră ar puteà hrăni însă de 3 ori mai mulţi locuitori decât are azi. Cu cât vom lucrà pământul mai bine, au atât va da roade mai multe şi se vor puteà hrăni oameni mai mulţi pe el.

Deocamdată, şi plugarii, şi negustorii au nevoie să fie deşteptaţi din neştiinţa lor. Cei mai mulţi plugari nici nu ştiu să scrie şi să citească, iar negustorii n'au destul îndemn la negoţ şi-l lasă mai mult pe seama străinilor.

Confesiunile

Cea mai mare parte din locuitorii României sunt creştini ortodoxi, au adică vieaţa lor bisericească la fel cu Grecii, Ruşii, Bulgarii şi Sârbii... legaţi odată toţi de patriarhia din Ţarigrad. Afară de credinţă, nimica nu ne leagă de aceşti vecini în cele bisericeşti; alegerea mitropoliţilor, episcopilor şi toată cârmuirea bisericească atârnă numai de voinţa noastră, fără să îngăduim vreun amestec al străinilor. De aceia, biserica noastră se mai zice şi *autocefală,* adică neatârnată de alte biserici.

Tot creştini mai sunt: Armenii, Lipovenii, Ungurii, Nemţii, etc. (Ungurii şi Nemţii sunt catolici sau protestanţi).

Evreii au confesiunea *mosaică,* adică nu cred în

www.digibuc.ro

Christos, ci în poruncile date de *Moise*. Bisericile lor se chiamă sinagogi.

Tătarii sunt *mahometani*, cred adică în *Mahomet*, un prooroc al lor care le-a lăsat niște învățături cuprinse într'o carte ce se chiamă *coran*.

Forma de guvernământ. După cum în fiecare comună e un consiliu comunal, care cu *primarul* în cap îngrijește de nevoile comunei; și după cum în fiecare județ e un *prefect* cu un *consiliu județean*, deasemenea peste toată țara stă *Regele* cu un consiliu de 8 bărbați mai pricepuți ce se numesc *miniștrii*.

Țările care au în capul lor un singur om pe *viață* se chiamă monarhii. Țara noastră e deci o monarhie. Și fiindcă regele nu poate face ce vrea, ci trebue să urmeze niște legi pe care a jurat să le păzească, monarhia la noi se zice că e *constituțională*. (*Constituție* se chiamă toate legile țării la un loc).

România e un regat. Până la 1877 eră un principat și recunoșteă suveranitatea împărăției turcești. La 1877, războindu-ne cu Turcii, și eșind noi biruitori, am rămas neatârnați de nimeni, iar la 1881 am ridicat țara noastră la treapta de *regat*.

În țara noastră, toate legile se fac de aleșii poporului și anume: fiecare județ trimite câțiva oameni mai de încredere (*deputați* și *senatori*) la București. Aceștia se adună în două locuri deosebite: cei mai tineri, deputații la Cameră; cei mai bătrâni, senatorii la Senat. Aceste două adunări fac legile; după ce au căzut la învoială asupra legilor, acestea trebuesc întărite prin iscălitura regelui, pentru ca să înceapă a fi ascultate de obște.

Miniștrii, prefecții, inspectorii comunali și jandarmii sunt însărcinați să iea aminte ca legile să fie aduse la îndeplinire.

Iar ca să fim încredințați că miniștrii, prefecții, primarii și alți slujbași ai administrației nu aplică legile după placul lor, avem și *judecători*. Unii sunt aleși de

www.digibuc.ro

fiecare comună rurală, pentru pricini mai mărunte şi fac un soiu de *judecătorie comunală;* apoi mai sunt prin oraşe alte judecătorii mai înalte, cu oameni foarte cunoscători de legi. Cea mai mare e *Curtea de Casaţie* din Bucureşti. Cum hotărăşte Curtea de Casaţie, aşă rămâne.

Agricultura. Un sfert din pământul ţărei e nelucrat: mlaştini, lacuri, drumuri şi locuri sterpe... Dar tot s'ar mai puteă lucră încă mult. Aşă bunăoară, dacă ar regulă cineva scurgerea apelor pe malul Dunărei şi în deltă, am puteă aşezà acolo mulţime de sate şi am scoate mare câştig şi din pământ şi din bălţi.

Din pământul lucrat aproape 95% e semănat cu *cerale* (grâu, porumb. etc.).

Iar din acestea aproape $^1/_3$ e ocupate cu *grâu.* In deosebi bogate cu grâu sunt judeţele de pe lângă Dunăre, din Dolj până la Covurlui. Dar cel mai bun grâu e cel din Moldova de sus. După grâu vine la rând *porumbul.* Sătenii seamănă mai numai porumb.

Alături de cereale, stă cultura *viţei de vie* şi a *livezilor de pruni* cu care îşi ţin vieaţa sătenii din ţinutul dealurilor. In avuţia agricolă a ţării, după grâu şi porumb vine la rând *vinul.*

Un mare izvor de câştig ar fi fost *pădurile,* dar pe cele vechi le-am tăiat fără cruţare, iar altele la loc n'am semănat, aşă că lemnul s'a scumpit şi mai ales lemn de lucru nu se găseşte îndeajuns.

Odinioară erà însemnată şi creşterea vitelor. Când erau arături puţine, şesul ţărei erà acoperit de herghelii de cai, de cirezi de vaci şi de turme de oi.

De când s'au întins arăturile, vitele s'au împuţinat. *Cai* n'avem îndestul nici pentru oaste, cu toate că altă dată, noi dam cai de oaste altor ţări. *Boi* şi *vaci* sunt încă destui, dar nu-s îngrijiţi cum ar trebui. Ţăranii îi lasă să erneze sub nişte soproane, unde îi ninge în spate.

Mai binişor s'au păstrat oile, care pasc vara pe munţi, iar spre iarnă, se coboară spre şes şi în balta Dunării.

www.digibuc.ro

Bogăţii ale pământului

Din pământul ţărei noastre se scot nişte bogăţii care nu se găsesc în pământul orişicărei ţări. Aşa, din vremuri mai vechi, vedem că se scoteà *sare* din ocne. Aproape în tot lungul lor, munţii noştri sunt încinşi cu un brâu de sare. Singur statul are drept să scoată sarea şi să o vândă (afară de ţinutul Vrancei, unde statul n'are drept să se amestece).

Industrii

Când vinzi roadele câmpului sau ceeace scoţi din pământ, aşà cum sunt, câştigi mai puţin. Dacă însă din cereale, din rodul viei, al pomilor, din petrol, din pieile vitelor, ş. a. faci unele mărfuri (bunăoară din grâu faci *făină, fidea, pâine;* din struguri faci vin, spirt...; din prune faci ţuică, magiun; din păcură faci benzină, gaz de lampă, vopsele; din piei faci încălţăminte, mănuşi, haine), atunci câştigi bani *mai mulţi* pe astfel de mărfuri făcute de mâna omului sau cu maşina. Munca aceasta se chimă muncă *industrială*, iar mărfurile eşite dintr'o astfel de muncă în: mori, fabrici, ateliere, etc. se chiamă mărfuri industriale. Numai ţările unde oamenii sunt deştepţi şi harnici au ajuns să facă astfel de mărfuri.

În ţara noastră, munca industrială nu e tocmai întinsă. În cele mai multe sate, locuitorii nu ştiu nici un meşteşug, nu ştiu să facă nici un fel de marfă, ci trăesc numai din roadele câmpului. Acesta e un mare neajuns, căci trebue să dăm grânele şi vitele, ca să cumpărăm cele de trebuinţă: fierărie, ştofe, ş. a.

În timpurile din urmă, a început a sporì şi munca industrială.

Aşà, în loc să mai vindem grâul, cum ese din snopi, avem o sumă de mori şi-l facem făină. O parte din

www.digibuc.ro

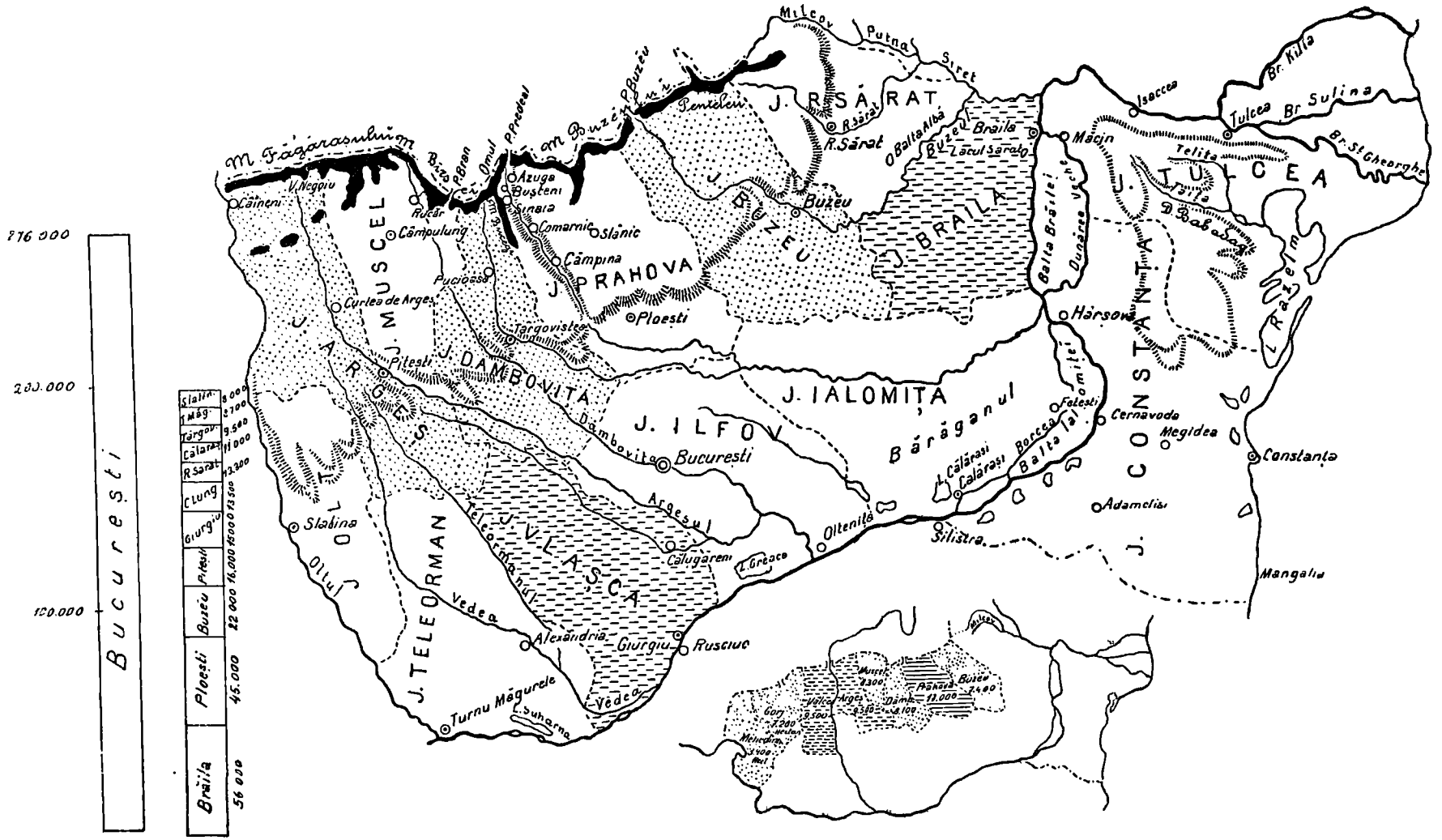

www.digibuc.ro

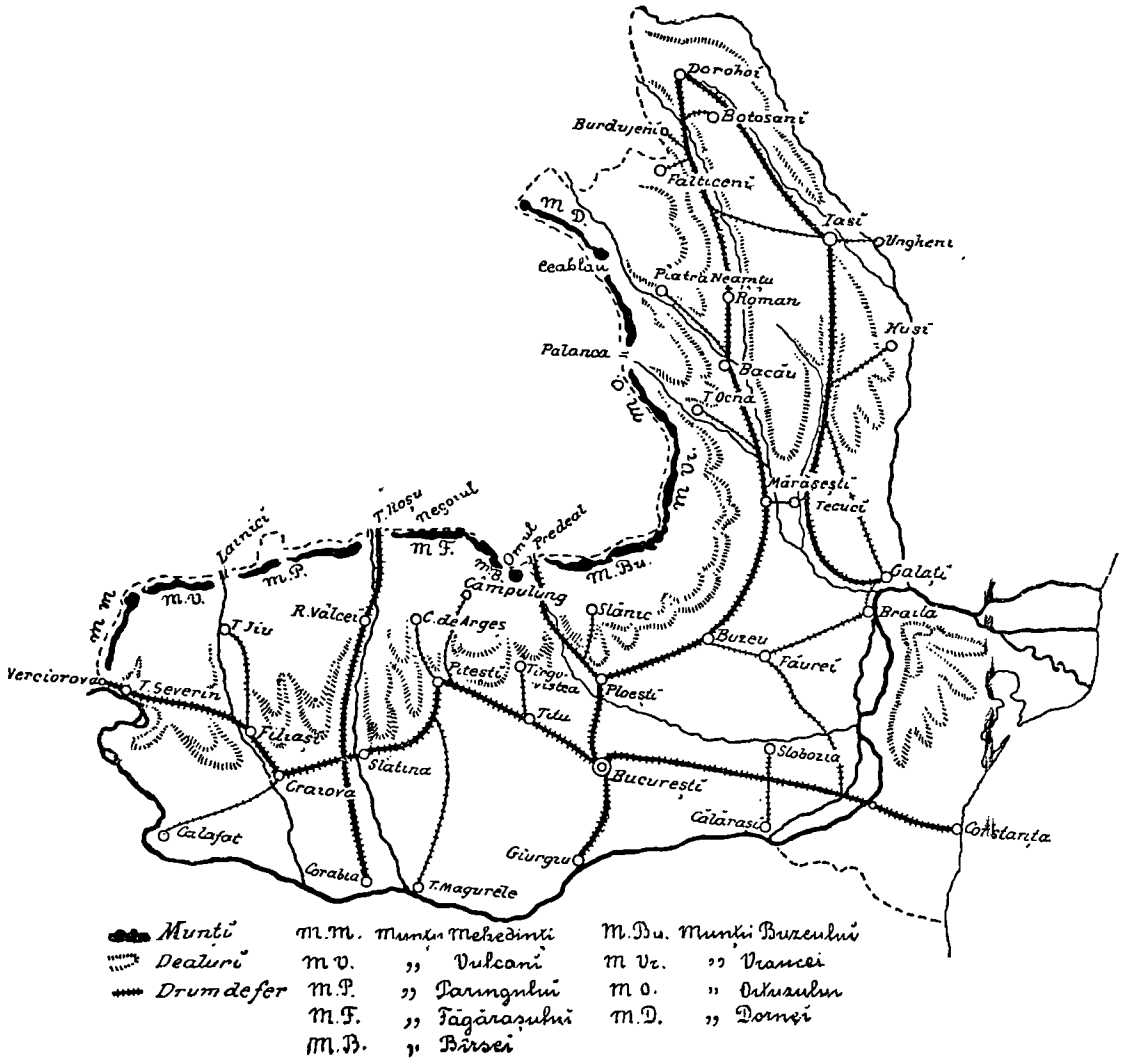

www.digibuc.ro

făină o vindem în alte ţări. Mori, fabrice mari de făină sunt în Bucureşti, Botoşani, Craiova, etc.

Mai avem şi fabrici de *spirt* şi *bere,* fabrici de *zahăr* (Sascut) de *petrol* (Ploeşti), de *postavuri* (Azuga), etc. *hârtie* (Letea, Azuga).

Comerţul

Roadele câmpului, vitele, mărfurile eşite din fabrici, sunt cumpărate de negustorii care le duc prin sate şi oraşe, făcând cu ele *negoţ* sau *comerţ.*

Ocnele de unde statul scoate azi sare sunt trei: *Ocnele Mari* (Vâlcea), *Slănic* (Prahova), *T.-Ocnei* (Bacău).

Mai însemnat decât sarea e *petrolul.* Din Suceava până în Dâmboviţa, lângă ţinutul cu sare e şi un brâu de pământ bogat în păcură. Păcura se mai găseşte şi sub munţii din Vâlcea.

Păcura se scoate în unele locuri din puţuri săpate de mâna omului. Puţurile mai noi sunt însă mult mai adânci şi scot mult mai multă păcură decât cele vechi.

Cele mai vestite ţinuturi cu păcură sunt in Dâmboviţa, Prahova, Buzău şi Bacău. *Câmpina* şi *Buştenari* sunt cu renume în toată ţara.

Inainte vreme, ne îndestulam cu ceeace aveam în ţara noastră. Hainele ni le făceam acì pe loc, şi cumpăram din alte ţări numai puţină hârtie, orez, fierărie şi ceva stofe mai scumpe.

Azi, fiindcă ne-am schimbat portul, cumpărăm o mulţime de mărfuri de peste graniţă: mătăsuri, încălţăminte, pălării, juvaeruri, mănuşi şi fel de fel de mărunţişuri, care în ţara noastră nu se fabrică. De aceea, în fiecare an dăm streinilor o mulţime de bani.

Plugurile, fierăria şi maşinile ne sunt de folos; dar banii care se duc pentru ţesături luxoase şi alte lucruri de fudulie sunt bani prăpădiţi. Puţine femei şi-au mai păstrat obiceiul de a face haine şi pânzeturi din cânepă,

www.digibuc.ro

şi din lână. In cele mai multe sate, îmbrăcămintea e cumpărată de la oraş şi aceasta e o mare pricină de sărăcie.

Ţările din care cumpărăm noi mai mult sunt: Germania, Austro-Ungaria şi Anglia.

Cele care cumpără mai mult dela noi (grâne, lemne şi petrol) sunt: Belgia, Austro-Ungaria şi Anglia.

Căile de comerţ.

După cum Statul e singurul negustor de *sare*, de asemenea el e singurul mare *căraŭş*, adecă el a făcut căi ferate pentru purtarea mărfurilor şi călătorilor dintr'un oraş în altul. Numai de câţiva ani au căpătat şi particularii voe să facă căi ferate pe socoteala lor.

Reţeaua căilor ferate se întinde peste toată ţara. O linie mai veche coboară valea Siretului dela Burdujeni la Focşani şi apoi urmează pe la poalele munţilor până la Ploieşti, de unde coboară la Bucureşti.

Pe valea Jijiei, a Bârladului, şi a Siretului de jos, coboară alt drum de fier dela Dorohoi la Galaţi, legându-se cu cel dintâiu între Dorohoi-Vereşti, Iaşi-Paşcani şi Tecuci-Mărăşeşti.

O altă linie porneşte dela Vârciorova şi, peste Craiova, Slatina, Piteşti trece prin Bucureşti şi ajunge malul mărei la Constanţa.

In curmeziş, liniile acestea mari sunt legate cu alte drumuri de fer mai scurte.

Mai principale sunt cele ce urmează: valea Oltului în lung dela *Câineni* până la Dunăre la *Corabia*, şi cel dela *Predeal* la *Giurgiu*.

Dar drumul cel mai mare al mărfurilor noastre e *Dunărea* şi *Marea Neagră*. Să ne închidă cineva Dunărea, sau să ne oprească ducerea cerealelor pe mare, tot negoţul nostru ar fi dintr'o dată în cea mai mare primejdie.—*Brăila*, *Galaţi* şi în deosebi *Sulina* şi *Constanţa*

www.digibuc.ro

sunt uşile cele mai umblate pe unde intră şi es mărfurile negoţului nostru.

Oraşele.

Negoţul şi industria ţărei noastre e aproape toată în oraşe.

Bucureşti, (300.000 loc.) e oraşul cel mai mare al ţărei şi cel mai industrial. Are peste 100 de fabrici mari. El e aşezat pe malurile Dâmboviţei. Acî stă Regele şi miniştri, acî se adună deputaţii, senatorii, aci e Universitatea, Mitropolia, Curtea de Casaţie şi toate dregătoriile mari ale ţărei.

Fiind aşezat în şes, el a fost întărit cu o cunună de forturi, adică a fost prefăcut în Cetate.

Iaşi, (78.000 loc.) fosta capitală a Moldovei, e aproape cât un sfert din Bucureşti, în ce priveşte numărul locuitorilor. E însă frumos aşezat pe un deal de lângă Bahlui. Are o Universitate, o Mitropolie zisă a „Moldovei şi Sucevei", aducând aminte de vremea când Suceava erà sub stăpânirea moldovenească.

Craiova, (45.000 loc.) e oraşul cel mai mare dintre Olt, Dunăre şi munţi. Are multe clădiri frumoase. Ca industrie are mai vrednic de luat în seamă morile.

Ca însemnătate, după Iaşi vin **Galaţii,** (63.000 loc.), aşezat la gura Siretului, între lacul Brateş şi Dunăre. E un vechiu port, prin care intră cele mai multe mărfuri streine în ţară.

Alături stă **Brăila,** (58.000 loc.) oraş înfloritor, clădit cu multă regulă. Fiind ars în timpul răsboaelor cu Turcii, a fost zidit cu rânduială; stradele merg ca firele din pânza unei paianjen. E portul prin care cele mai multe din cereale trec. Are nişte hambare (docuri) uriaşe, unde se descarcă grânele, până le vine vremea să fie încărcate pe vapoarele ce vin din mare.

Un oraş însemnat mai e **Ploeşti,** (43.000 loc.) aşezat la răscrucea multor drumuri de fer. Valea Prahovei, prin

www.digibuc.ro

mulţimea fabricelor şi prin bogăţia de petrol dela Câmpina, a atras spre sine multă lume, mulţi negustori, iar Ploeştii au ajuns un centru din care pleacă mai multe linii ferate, decât din orice oraş al ţărei.

Dintre celelalte capitale de judeţe, mai însemnate sunt: *Botoşani*, *Focşani* şi *Bârlad*, având între 24—32.000 locuitori. Toate celelalte sunt mai mici.

ITALIA[1])

Intinderea. (287.000 km.□) e cam de două ori cât a regatului României plus Oltenia.

Aşezarea. Peninsula e ca o punte lungă aşezată între Europa şi Africa. Din Sicilia până la ţărmul african e cam cât dela Bucureşti la podul *Carol I.* Cu graniţa dela nord, Italia ajunge în dreptul Bacăului; cu capul *Passero*, — numit astfel, fiindcă păsările sburând din Africa se opresc să se odihnească pe acel cap din sudul Siciliei—ţinutul italian se întinde până în dreptul capului *Matapan*. De aceea, peninsula a fost în calea tuturor celor ce au plutit pe Mediterana.

Gurile Dunărei vin în dreptul gurelor *Padului*, iar Bărăganul cam în dreptul Lombardiei. Giurgiu, ca latitudine, se apropie de Florenţa.

Pământul şi *râurile*[2]). Şesul dela miazănoapte împreună cu paravanul Alpilor se ţine de trunchiul Europei şi formează *Italia continentală;* puntea cea lungă

---

[1]) *Hotarul.* Italia e despărţită de Europa prin marele paravan al Alpilor. Din Mediterana până la *M. Blanc*, linia hotarului face 3 colţuri spre Franţa; dela *St. Bernard* până la *Ortler*, trimite alte 3 colţuri spre Elveţia; dela Ortler până în fundul golfului dela *Triest*, ea are chipul unui mare S.-Mai peste tot, graniţa aceasta desparte nu numai ţările vecine, dar şi *apele* lor. Numai în 2 locuri, linia hotarului e în paguba Italiei: pe valea *Tessinului*, care rămâne Elveţiei şi pe valea râului *Adige*, unde capătul lacului *Garda* rămâne în stăpânirea Austriei.

[2]) Se va reaminti în fiecare capitol ceeace e necesar asupra climei din cele înşirate despre provinciile climaterice ale Europei.

www.digibuc.ro

şi acoperită de ramurile *Apeninilor* e adevărata *Italie peninsulară.*

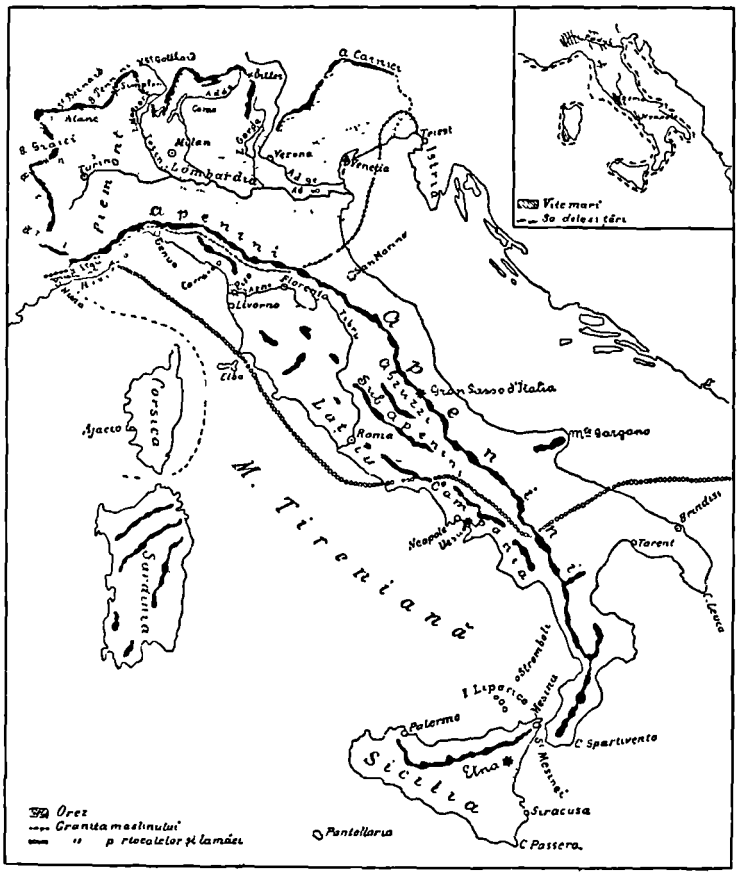

A. Italia continentală. — *Alpii.* Povârnişul italian al Alpilor e foarte repede, aşà că Italienii stăpânesc numai o mică parte din aceşti munţi. Plecând din şesul Padului, ajungi repede la graniţă; pe când spre Franţa cobori mult, căci povârnişul e prelung. In stăpânirea Italienilor sunt întregi numai Alpii *Ligurici.* Alpii *Maritimi*, *Cottici* şi *Graici* îi împart cu Francezii. Alpii *Penini* îi împarte cu Elveţia, iar pe cei *Carnici* cu Austria.

www.digibuc.ro

Șesul Padului. Când scoarța pământului s'a încrețit spre nord, ca să formeze Alpii, în urma ei s'au întins apele mării, cam până pe unde e astăzi Turinul. Dar golful acesta n'a putut să dureze multă vreme, căci râurile cari coborau din Alpi și din Apenini au cărat cu vremea atâta prundiș și mâl, încât au silit marea să se tragă îndărăt. Padul întinzându-se a prins pe rând pe fiecare din aceste râuri *(Dorra, Tessin, Adda,* etc.), iar acum se pregătește să apuce și pe *Adige*, a cărui gură se apropie de a Padului. Astfel, în locul golfului de odinioară, s'a format un șes întins în care șerpuește *Padul* (ținându-se în vecinătatea Apeninilor, de oarece apele coborîte din Alpi au cărat *mai mult* prundiș și au împins fluviul mereu mai spre Sud).

Veneția (vedere spre Lido).

Adria pe vremea Romanilor erà port. Azi, până la mare, mai sunt 35 km.! Dacă mâlul nu s'ar împrăștià, peste 1000 de ani Padul ar ajunge cu delta sa până la Istria. Și chiar va ajunge cu timpul.

E ciudat însă că, pe când vechiul golf s'a umplut și s'a prefăcut în câmpie, a rămas încă la piciorul Alpilor câteva lacuri: *Maggiore* și *Lugano* (o lulea mai mare și una mai mică) *Como* (o furcă) și *Garda* al căror fund e mult *mai jos* decât fața mării! Cauza e aceasta: scobiturile acestor lacuri au fost multă vreme pline cu ghiață, așà că n'a putut să fie umplute

www.digibuc.ro

cu prundişul coborît din Alpi. Când însă gheţarii s'au topit, albiile s'au umplut cu apă şi au făcut lacuri, care însă se vor umpleà cu vremea de petriş şi vor pierì, ca şi Marea Adriatică.

B. Italia peninsulară. Mai toată peninsula e acoperită de ramurile Apeninilor, are însă şi câteva şesuri (vezi Atlas, pag. XV).

a) *Munţii Apenini* au cam aceiaşi înălţime, ca şi Carpaţii. In *Abruzii*, aproape în mijlocul Italiei, e *Gran Sasso d'Italia* (= stânca cea mai mare a Italiei) a cărui vârf întrece cu 400 m. Negoiul nostru; iar peste strâmtoarea Mesinei, în Sicilia, frumosul vulcan *Etna* se ridică cu 1000 m. peste Negoiu. Vârfurile acestea sunt singure în toată Italia peninsulară, care să aibă zăpezi eterne, ca şi Alpii.

Odinioară, Apeninii eraù mai laţi şi mai înalţi decât astăzi, dar o bună parte din ei s'a cufundat sub apă şi astfel s'a format marea *Tireniană* care e foarte adâncă. Desele cutremure, precum şi lava din *Vezuv*, *Etna* şi *Stromboli*, arată că nici până azi coaja pământului nu s'a aşezat pe deplin în urma acelei prăbuşiri.

Ca şi la Alpi, povârnişul cel repede se află în partea unde s'a întâmplat prăbuşirea; acì, ţărmul e mai crestat; acì, au fost porturile mai bune, şi de aceea faţada de apus a Italiei a avut mai mare însemnătate în istorie, decât ţărmul neted şi fără porturi dela Răsărit, unde n'a fost prăbuşire.

b) *Şesurile* peninsulei nu fac toate la un loc cât şesul Padului. Ţărmul dela Răsărit are mai peste tot şesuri până la capul Leuca (afară de pintenul, unde stă *Monte Gargano).*

c) Insulele. *Sicilia* e aproape cât Oltenia; din vârful Etna o poţi vedeà mai toată. Cea mai mare parte e acoperită de munţi, ca o continuare a Apeninilor.

Insulele Liparice, fac un mic archipelag, cu Stromboli care isbucneşte şi azi.

Pantelaria stă în calea corăbiilor, cari trec printre Sicilia şi Africa.

Sardinia e aproape cât Sicilia şi e tot muntoasă;

www.digibuc.ro

dar, pe când în Sicilia pădurile au fost tăiate, acì pământul e acoperit cu un fel de tufiş *(macchie)*. Insula e săracă.

Elba (ca o nicovală) e vestită prin şederea lui Napoleon în ea.

Avuţia[1])

Plante. Mulţumită căldurei şi apelor coborîte din Alpi, şesul Padului e *grădina cea mai mare* din Europa. Nu e un petec de pământ nelucrat. *Grâul, porumbul* şi *orezul* cresc de minune. *Castanii* (din a căror fructe se face făină) şi mai ales *duzii* stau pe toate cărările.

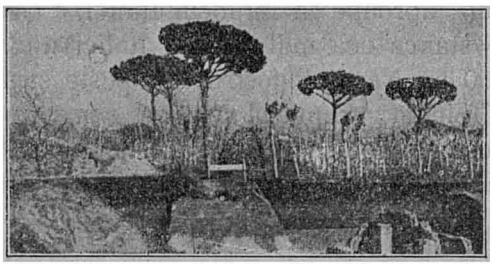

Pini (dau rod bun de mâncare).

Portocalii, măslinii, lămâii, migdalii şi *via* sunt răspândiţi mai ales în Italia peninsulară (pe şesuri şi dealuri). Spre Sicilia ese apoi la iveală: *bumbacul, papyrul* şi *trestia* de zahăr.

Munca pământului e grea. Ţăranii sufer de pelagră, de friguri, au pământ puţin şi plătesc dări foarte mari. De aceia, în fiecare an, părăsesc ţara lor cam 500.000 italieni. De acì şi nevoia de colonizare în *Erythrea,* în *Tripoli* şi duşmănia cu Franţa în Tunis.

Animale. Cu toate că şesurile sunt arate, iar pe dealuri grădinele se ţin lanţ (ţărâna e sprijinită cu ziduri ca să nu o spele ploaia), totuşi pe munţi rămâne şi destul loc pentru crescutul vitelor. Vara, *oile* stau pe munţi, iar spre iarnă se coboară la şes, unde găsesc încă iarbă de oarece zăpada cade rar de tot.

Vite mari se ţin mai ales în şesul Padului. Insă

[1]) La fiecare capitol se reaminteşte clima.

www.digibuc.ro

animalul cel mai de preţ în Italia e *viermele de mătase*. Peninsula produce mai multe gogoşi decât orice ţară din Europa. Primăvara, casele sunt pline de mese încărcate cu frunze de dud.

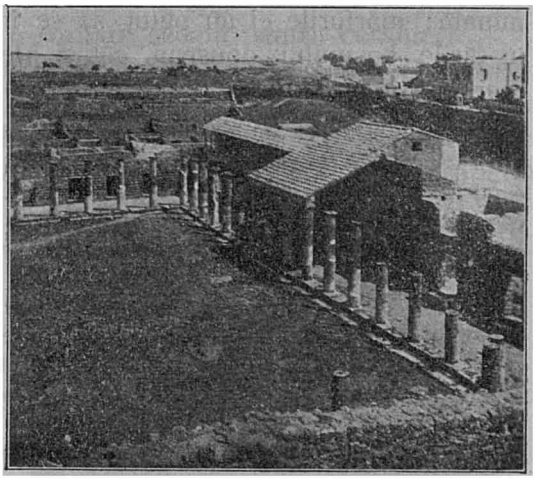

Ruine din Pompei.

Minerale. *Fer* şi *plumb* e de ajuns. Din Sicilia se scoate mai multă *pucioasă* decât din orice ţară a lumei. La *Carrara* se tae o *marmură* de o frumuseţe rară.

Industrie. Neavând cărbuni, Italia a mers încet cu înfiinţarea fabricelor. De acî înainte, apele din Alpi îi vor da electricitate, iar lipsa cărbunilor nu se va mai simţi atât de mult. Chiar şi până acuma, fabricarea *mătăsurilor* era înfloritoare. *Milan* vine îndată după Lyon ca cel mai însemnat târg pentru stofe de mătase.

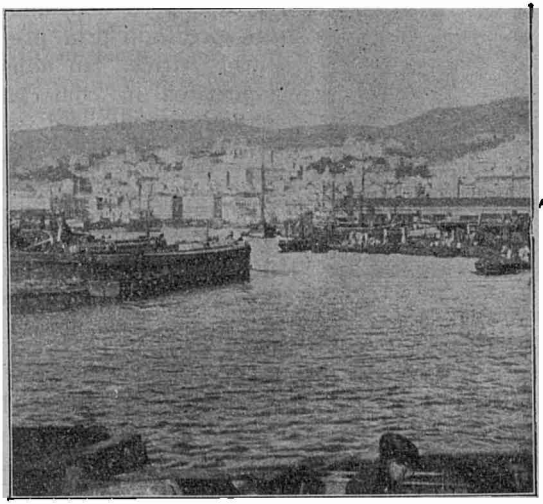

Genua.

www.digibuc.ro

Veneţia e vestită între altele prin *sticlăria* ei.

Comerţul. Pentru negustorie, poziţia Italiei e minunată; mărfurile ei au putut să se împrăştie uşor, atât în ţările basinului apusean, cât şi ale basinului răsăritean al Mediteranei.

După căderea imperiului roman, oraşele de pe lângă ţărm şi-au căutat libertatea şi puterea în comerţul pe mare. Mai târziu, când *Cruciaţii* au pornit spre Răsărit, flotele oraşelor italiene au câştigat foarte mult transportându-i în Asia şi aducând înapoi mărfuri din acele ţări. Ba negustorii *Veneţiei* au pus mâna şi pe Constantinopol şi au pătruns până în Marea Azovului, unde primeau în contoarele lor mărfuri, din *India* (prin Persia) şi din *China* (prin Ţungaria). Aceste mărfuri, aduse la Veneţia, erau date (împreună cu sticlăria veneţiană) în schimb pentru lâna, piele, metale.... aduse acolo de negustorii Germani din centrul Europei.

Canal în Venţia.

Pe acea vreme, Veneţia eră oraşul cel mai industrial al întregului continent.

Abiă căderea Constantinopolei sub Turci şi descoperirea drumului spre Indii prin prejurul Africei, au adus lâncezirea în comerţul italian; dar, de când istmul dela *Suez* e tăiat, şi de când tunelul *St. Gothard* şi *M. Cenis* a fost săpate, flotele italiene au început iarăşi să câştige de pe urma mărfurilor şi călătorilor, care vin şi se duc spre orient.

Genua (latitudinea Bucureştilor) e primul port al peninsulei.

Neapol (vestit prin frumuseţea golfului) vine în rândul al doilea [1]). Urmează apoi *Palermo* şi *Messina*. Din aceste

[1]) Atlas, pag. XV, harta 7.

www.digibuc.ro

3 din urmă ne vin în deosebi: *poame* (portocale, lămâi...) *vin* şi *untdelemn.*

In *Livorno* e o mare şcoală pentra corăbieri.

In scurt: Italia are prisos de *mătase, untdelemn* şi *vin;* cumpără însă *grâne, bumbac, lână.* Pentru a înlesni acest schimb se slujeşte de corăbii iar 7 căi ferate trec peste Alpi pentru a o legă cu târgurile Europei [1]).

Viaţa în Italia. — Păzită spre Miază-noapte de marele paravan al munţilor Alpi, şi scăldată de jur împrejur de mări calde, Italia e grădina de *aclimataţie* a Europei. Portocali, lămâi, maslini, aloe, agave, palmieri şi alte plante din ţările calde se întind pe acî până în mijlocul continentului nostru. In Decembrie, cel ce trece în curmeziş Alpii, eşind din zăpadă, găseşte la poale, lângă *Lago Maggiore*, portocali cu poamele aurii.

Copaci totdeauna verzi lângă lacurile dela Sudul Alpilor (lacul Garda).

E drept că depărtându-se de firida lacurilor alpine, spre malul lui Po, frigul se simte din nou; dar îndată ce treci al doilea paravan muntos, al *Apeninilor*, fie spre golful albastru dela Genua, unde se întinde minunata *Riviera,* totdeauna însorită, fie că te cobori spre Florenţa-Roma-Neapole, verdele plantelor tropicale îţi înveseleşte din nou ochiul. In zilele geroase ale Bobotezei, pe Palatin, între ruinele palatelor de odinioară, portocalii şi lămâii sunt

[1]) Atlas, pag. XV, harta 5.

www.digibuc.ro

plini de poame, iar în jurul golfului dela Neapole, roşcovii şi alţi arbori înfloresc în Ianuarie. In zilele senine, cerul albastru, marea caldă şi bărcile cu pânze albe, ca un stol de lebede, arată ochiului o privelişte, care odihneşte sufletul, întocmai ca cele mai blânde zile de primăvară.

Vedere din Roma (Palatinul).

Nici o mirare, dacă într'o climă aşà de dulce omul devine leneş şi nepăsător. Pe cât e de harnic şi gospodar Italianul din valea lui Po, unde tot câmpul e lucrat, unde până şi în lungul drumurilor *duzii* şi *via* se ţin lanţ, pe atâta e de domol Neapolitanul. De frig nu se teme. Zăpada e o raritate. Câteodată vede dimineaţa vârful Vesuvului acoperit de ninsoare, dar jos, lângă mare, zăpada nu se coboară, şi chiar cea de sus, până la amiază se topeşte toată. Cum se arată soarele, grija de frig încetează. Din casele mici, cu puţine ferestre, bătrânii şi copii es afară spre a se încălzi. In zilele cu negură, fac şi cevà foc. Şi cum locuinţele sunt fără sobe, focul e aprins în stradă. Acolo vin vecinii să se încălzească unul dela altul sau să-şi fiarbă mâncarea împreună.

De dimineaţă şi până seara, larma nu mai conteneşte. In stradă e bucătăria; în stradă mănâncă, se spală, cântă, lucrează, strada e casa adevărată. Dela o fereastră la alta sunt legate sfori pe care fâlfâie rufele şi cârpele aşezate la uscat, cum sunt steagurile în zilele de paradă. Trecătorul vede deasupra capului ghirlande întregi de albituri întinse în curmezişul drumului. In colţul stradelor, în cazane se ferb macaroane, patlagele roşii şi alte bucate eftine. Pentru câteva centime prânzul e gata.

Dar chiar aşà eftină, hrana n'ajunge furnicarului omenesc mereu în creştere. Din această cauză, mulţi emigranţi pornesc

www.digibuc.ro

spre alte continente: mulţi cerşetoresc, ba sunt destui care trăesc şi din furat. Cum aiurea sunt societăţi de binefacere, în Italia sunt societăţi de hoţi. Se amestecă până şi în alegeri şi în gospodăria oraşelor.

E drept că păcatele acestea sunt mai ales în Sudul Italiei. Spre Nord, peninsula se aseamănă mai mult cu Franţa, Germania şi alte ţări cu o vieaţă mai bine întocmită. Acì e şesul cel mai mare şi mai roditor, acì sunt căderile de ape ale Alpilor care dau acum spor industriei. Acì omul nici nu e apăsat greu de climă, cum e în Nordul Europei, dar nu e nici moleşit ca în Sud.

Afară de această mare deosebire între Nordul şi Sudul Italiei, pentru a înţelege vieaţa de toate zilele a poporului italian, trebue să se ţină seamă încă de o împrejurare: peninsula în genere nu e bogată. *Munţii* au fost ruinaţi, adică pădurile au fost aproape desfiinţate. Lemnul e o raritate. Focul se face cu vreascuri rupte din slabul tufăriş care a mai rămas pe ici şi pe colo. La pustiirea aceasta a contribuit şi caprele de 2000 şi mai bine de ani. Şi nici *şesurile* nu-s toate prielnice. Spre Sud şi spre Nord de gura Tibrului, şi chiar împrejurul Romei, câmpii întinse sunt pustii în timpul verei din cauza frigurilor. Aşà că frumoasa ţară de odinioară, în multe privinţe pare o ruină. Omul va trebui multă vreme să lucreze pentru a împăduri munţii şi a da la loc peninsulei frumuseţea şi sănătatea de altădată.

Populaţie, constituţie, confesiune

Italia e un *regat* cu 34 mil. locuitori, îngrămădiţi *aproape jumătate* în şesul Padului. Străini sunt puţini: *Evrei* sunt în toată Italia, abià câţi sunt în Iaşi. Mai toţi Italienii sunt *catolici*, dar Papa nu se uită cu ochi buni la regatul italian. Cauza e aceasta: multă vreme peninsula a fost împărţită în mai multe state, între cari erà şi unul în puterea *Papei*.

Cam pe vremea, când s'au unit ţările noastre, s'au unit şi Italienii sub un singur rege, aşezând capitala la *Turin*. Pe urmă au luat *Roma* (450.000 loc.) din mâinele papei, iar azi „Cetatea eternă“ care se întindeà pe 7 coline, se întinde pe 11 şi e capitala întregei Italii (ca număr de locuitori stă în urma Neapolei şi Milanului care au cam $^1/_2$ de milion).

www.digibuc.ro

Din stătulețele de mai înnainte n'au mai rămas decât mica republică *San-Marino*, — un mic peticel de pământ.

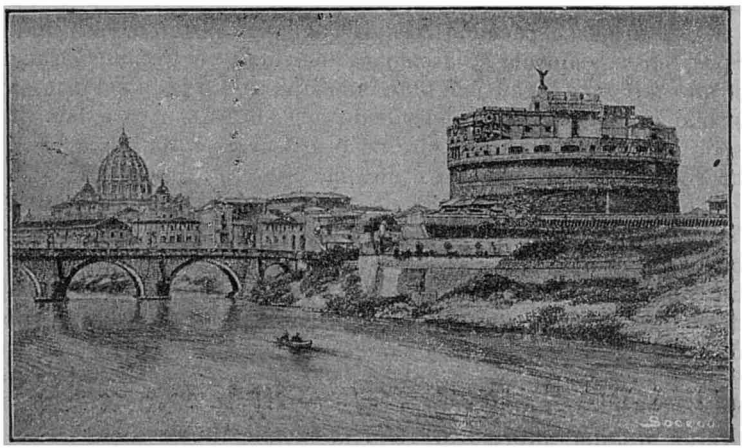

Roma.

SPANIA

După ce Italia a stăpânit în vechime toată Mediterea (Romanii îi ziceau „*mare nostrum*"); după ce a dominat-o în evul mediu prin flotele republicelor sale (Veneția, Genua, etc.), s'a ridicat la mare vază *Peninsula iberică*, îndată ce s'a descoperit drumul spre Indii pe la capul Bunei Speranțe.

Intinderea și **așezarea**. Peninsula iberică e de 2 ori mai mare decât cea italiană. E cea mai mare peninsulă din sudul Europei și stă *mai aproape de Africa* decât orice pământ european [1]).

C, *Tarifa* e mai la Miază-zi decât *Passero* ori *Matapan*, iar de pe țărmul spaniol vezi înnălbind casele pe țărmul african. De aceea peninsula a și fost stăpânită în vechime de statul african al *Cartaginezilor*, iar mai târziu a fost cucerită de *Arabi*, veniți

[1]) Atlas, pag. XVI.

www.digibuc.ro

tot prin Africa. Chiar numele strâmtoarei *Gibraltar* vine dela unul din năvălitorii Africani *(Gib-el-Tarik).*

Faţă de ţara noastră, peninsula iberică stă toată mai spre Sud, căci *Pirineii* se află pe acelaş paralel cu *Balcanii.*

Cu privire la longitudine, multă vreme (înainte de a ajunge Romanii în Britania), Spania erà privită ca *marginea pământului,*— adică uscatul cel mai depărtat dinspre Apus. De acì şi numele unui cap *Finisterre* (= sfârşitul pământului).

Şi în adevăr, dacă socotim ca prim meridian pe cel de lângă Londra, vedem că aproape toată Spania (ca şi Anglia) stau mai spre apus de acel meridian şi de Franţa (vechia Galie). Aşà că nu se prea înşelau corăbierii vechi, când ziceau că Spania are drept vecină la Nord Britania.

Pământul peninsulei e un mare *podiş.* Dacă marea s'ar ridicà cu vre-o 200 m., apele golfului *Biscaya* (=viscaia) s'ar unì cu ale Mediteranei, iar Spania ar rămâneà ca o insulă *înnaltă*, având două prelungiri muntoase: a *Pirineilor* şi a *Nevadei,* despărţite puţin de trupul insulei prin golful *Ebrului* şi al *Gudalquivirului.*

a) Pirineii formează un zid muntos, care se aseamănă cu munţi Făgăraşului: spre Franţa, povârnişul e foarte repede, cum cad şi munţii noştri spre Transilvania. Culmea lor se ţine cam la înălţimea Negoiului (2500 m.), dar unele vârfuri *(Maladetta* = blestemata, 3400 m.) întrec Negoiul încă cu vreo 1000 m. Spre Miază-zi, din contra, Pirineii coboară mai lin până în şesul Ebrului.

In totul, lanţul acesta muntos are o coamă foarte puţin crestată. Când o priveşti de departe, culmea se pare ca *dinţii unui ferăstrău* (de acì şi numele *sierra);* acesta e un mare neajuns, căci neavând pasuri adânci, drumurile sunt foarte rari. Căi ferate nu s'au putut face decât două, încunjurând muntele pe la cele două capete ale sale.

b) Cordillera Betica păzeşte Spania la Sud, după cum o păzesc Pirineii spre Nord; ea întoarce povârnişul cel repede tot în afară (spre mare), iar spre Guadalquivir se pleacă mult mai lin. In mijlocul ei stă muntele cel mai înalt al Spaniei *Sierra Nevada* (= cu

www.digibuc.ro

neauă) purtând *gheţarul cel mai de Miază-zi* al continentului nostru. Corăbierii, cari es sau intră prin poarta dela Gibraltar, zăresc culmea muntelui albind chiar în mijlocul verei.

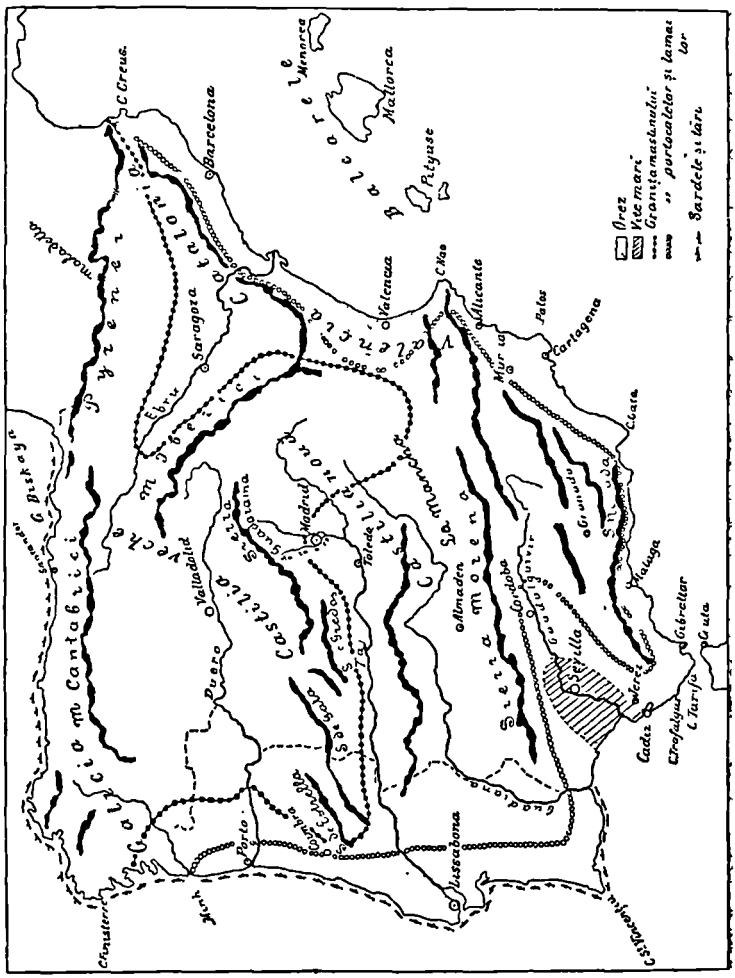

c) Meseta (= masă) e numele ce se dă înnaltului podiş din centrul peninsulei. Toată „masa“ e plecată spre Apus; spre Nord e mărginită de munţii *Cantabrici*, spre

www.digibuc.ro

Sud de *Sierra Morena* (= muntele Maurilor), iar spre Răsărit de lanţurile munţilor *Iberici*. Insă masa nu e cu desăvârşire netedă, ci s'a crăpat în mai multe locuri. Una din aceste crăpături merge pieziş prin mijlocul podişului, pe lângă sierrele: *Guadarrama*, *Gredos*, *Gata* şi *Estrella*, răspunzând tocmai în gura fluviului Tago. (Crăpătura a şi fost de altfel pricina că avem aceşti munţi *în şir, unul lângă altul*. Prin acest lanţ de înnălţimi, podişul e împărţit în două mese deosebite: la Nord e şesul mai înnalt al *Castiliei vechi*, iar la Sud e şesul mai jos al *Castiliei noui*, cu vestita câmpie *Mancha* (= mancia) patria lui Don Quijote [1]).

Numele de Castilia vine dela numeroase „castele", pe care creştinii le ridicaseră în lupta contra Maurilor.

d) Ţărmul. Făptura de podiş se vede până şi în ţărm, care e foarte puţin crestat. Malul spre Mediterana se înfăţişează în chipul unui şir de ghirlande: după golful foarte deschis al *Valenţei* (dela Barcelona până la Capul *Nao*=al navei), urmează până la *Gata* două scobituri egale (despărţite prin Capul *Palos);* apoi ţărmul merge în linie aproape dreaptă până spre *Tarifa*,— numit astfel după primul Maur care a debarcat în Spania.

Spre Atlantic deasemenea: golful dela *Cadix* (=cádis) e tot aşà de deschis, ca şi al Valenţei; apoi, afară de îmbucătura lui *Tago* şi de colţul foarte crestat dela Nord-Vest, ţărmul merge în linii drepte până în fundul golfului *Biscaya*. Aşà că peninsula Iberică are un ţărm de 2 ori mai scurt decât al Italiei, cu toate că suprafaţa ei e de 2 ori mai mare!

Climă. — Râuri. Fiind înconjurată de munţi, aburii oceanului nu pot ajunge pe podiş, ci rămân pe marginele peninsulei. Sus e o secetă grozavă. Vara, timp de 2 luni, de multeori nu cade o picătură de ploae; căldura

[1]) Vezi Atlas, pag. XVI, o tăetură în curmezişul celor 2 Castilii.

www.digibuc.ro

ajunge nesuferită, plantele se usucă, şi tot ţinutul se acoperă de praf. Peste iarnă, din contra, din cauza înnălţimei, frigul e foarte tare: uneori din Octombre cade aşà de multă zăpadă, încât trenurile se opresc, ca şi în ţară la noi. De acì proverbul: *trei luni de iarnă, 9 luni de iad.* Nici pe ţărmurile peninsulei, umezeala nu e de ajuns: în valea Ebrului toată nădejdea e la irigaţie şi la puţuri; — ba s'au văzut locuri unde varul se stinge cu vin în lipsa apei.

Cu o astfel de climă excesivă nu-i de mirare că şi râurile au toane: *Minho, Duero, Tago* (=Taho), *Guadiana* (= râul raţelor, fiindcă în unele locuri se ascunde sub pământ ca raţele sub apă) şi *Guadalquivir,* când se topeşte zăpada, curg furioase; peste vară scad însă de le poţi trece cu piciorul. *Ebrul* deasemenea; — mai ales că irigaţia le răpeşte multă apă spre a o împrăştià la semănături.

In totul privită peninsula Iberică e mai aproape de Africa, decât de ţările europene. *Podişul* ei (acoperit pe alocurea cu sare, *puţina crestare* a ţărmului, toanele râurilor, *căldura* peste vară, *maimuţele* din pădurea dela Gibraltar, *curmalii* şi *bananii* de pe ţărm şi multe resturi de clădiri ridicate de *Mauri* o apropie mai mult de Nordul Africei, decât de vecina ei, Franţa.

Impărţirea politică. Roma luând peninsula din mâna *Cartaginezilor* a romanizat-o[1]). Spania ajunsese un fel de a doua Italie. Unii Spanioli au ajuns chiar împăraţi (Traian). Au venit apoi barbarii *(Suevi, Vandali, Visigoţi)* şi în cele din urmă a fost supusă de *Arabi.* Dar nici barbarii, nici Arabii n'au putut înnăbuşi populaţia romanică. Incetul pe încetul, Arabii au fost împinşi iarăşi spre Sud şi, cu puţin înnainte de descoperirea Americei, ei au fost înfrânţi cu totul.

In timpul acestor lupte însă, un comite francez a căpătat dela un rege al Spaniei, pentru vitejia sa contra

[1]) Vezi Atlasul, pag. XVI, harta 5.

www.digibuc.ro

Maurilor, un ţinut pe ţărmul apusan al peninsulei. Astfel s'a înfiinţat *comitatul Portugaliei* (fiindcă în acei ţinut se coprindeà şi oraşul de azi *Oporto*, numit pe atunci *Portu-Galle*); şi pe când regii spanioli împingeau pe Mauri spre *Sierra Nevada*, urmaşii comitelui îi strimtorau spre munţii *Algarviei*, aşà că o fâşie de peninsulă le-a rămas lor. Aşa se face că s'a întemeiat alături de regatul spaniol, un regat mai mic, al Portugaliei.

Avuţia Spaniei

Plante. *Stafidele* şi *vinurile* (dela *Malaga*, *Alicante*, *Xeres*, etc.), sunt vestite în toată lumea. Mai tot negoţul acesta a încăput acum pe mâna Englezilor.

Maslinul se întinde până spre lanţul *Guadarrama* şi *Gredos*. In regiunile acestea calde (ca şi în Italia peninsulară), singurul *unt* e aproape numai acesta, scos din masline[1]).

Pe la *Cartagena*, *curmalii* dau roade ca în Africa, iar pe la *Valenţa* (şi în genere pe lângă mare) sunt adevărate păduri de *portocali*. Vrednic de însemnat e *alfa*, o earbă din care se face hârtie şi *stejarul* din care se scoate *pluta*. Cu privire la această marfă, Spania stă în locul întâiu faţă de toate ţările lumei[2]).

In genere, Spania are mai mult *păşuni*; grânele nu pot să crească din cauza secetei podişului. Pe margini însă, unde irigaţia e cu putinţă, se pot scoate şi până la 4 recolte pe an!

Animale. Seceta podişului e prielnică *oilor ţigăi* (merinos) cu o lână subţire ca mătasa. Şesul *La Mancha*, unde găseşti (ca şi în Algeria şi Asia mică) lacuri să-

[1]) Atlas, pag. XV, harta 3.
[2]) „ „ XVI, „ 1.

www.digibuc.ro

rate *(salados)* şi o vegetaţie de stepă, pare că a fost făcut înadins pentru nomadism.

Caprele, ca în toate ţările secetoase ale Mediteranei, sunt foarte multe (mai ales în Sierra Nevada). Ele se mulţumesc şi cu frunza tufişurilor mărăcinoase cărora nu le pasă de secetă.

Măgarii şi *Catârii*[1]) ţin în Spania locul *cailor*. Aceşti din urmă sunt de soiu bun (arab) în *Andalusia*. Cât priveşte vitele mari cornute, ele sunt puţine, afară de S. Guadarrama, unde se cresc multe pentru a scoate tauri în vederea luptelor de toreadori.

Minerale. In toate ţările Europei, Spania e ca şi în vechime cea mai bogată în *metale*[2]). *Plumb* dă mai mult decât tot continentul nostru. *Mercur* (la *Almaden*) de asemenea. *Arama* prisoseşte. *Fer* şi *cărbuni* sunt în deajuns, dar până acum a lipsit capitalul pentru a le scoate din pământ. De curând s'au amestecat însă capitalurile engleze şi germane.

Industria. Cu toate că au metale şi cărbuni, industria spaniolă e slabă (afară de *Catalonia*, *Galicia* şi *Valenţa)*. Spaniolii cumpără mărfuri streine, mai ales germane.

Barcelona e oraşul cel mai plin de vieaţă din toată Spania: aci sunt fabricele cele mai multe, fiindcă ţinutul dintre gura Ebrului şi graniţa franceză are cei mai mulţi cărbuni. E primul port al ţării. Pe aci sosesc mărfurile din streinătate. Ca populaţie e al doilea oraş după Madrid, trecând peste $^1/_2$ mil. locuitori.

Pe ţărmul Mediteranei, singură *Malaga* se mai apropie ceva de mişcarea Barcelonei; negustoria de aci stă mai ales în exportul *vinului* şi al fructelor.

Sevilla sau „oraşul cel vesel" e un mare port înnăuntru, mulţămită valurilor oceanului, care ajută cora-

---

[1]) Atlas, pag. XVI, harta 3.
[2]) „ „ XVI, „ 2.

www.digibuc.ro

biilor să sue pe Guadalquivir, în loc de a le lăsă să se oprească la *Cadix*.

Afară de aceste 4 porturi (cele 4 porţi comerciale ale Spaniei) mai sunt şi pe podiş câteva oraşe însemnate:

Madrid, cel mai mare oraş al Spaniei, e aşezat în mijlocul ei pe râuleţul *Manzanares*. Căldura şi seceta e aşă de mare peste vară, încât râuleţul seacă, iar albia devine stradă! Regii Spaniei şi-au ales ca reşedinţă pe timp de vară *Escurial* la poalele munţilor Guadarrama.

Toledo, lângă Tajo, a fost odinioară şi el capitală. E vestit pentru *oţelul* şi *armele* sale.

Mai la Sud, lângă Guadalquivir, stă *Cordoba*, altă veche capitală; — pe vremea stăpânirei Maurilor eră oraşul cel mai mare şi mai înfloritor al Spaniei. Azi n'a rămas nici pe sfert.

In sfârşit *Valladolid*, (aproape de Duero) a fost şi el odinioară capitală.

Populaţie. Constituţie. Confesiune. Regatul spaniol (500.000 k □) are 20 milioane locuitori. Cei mai mulţi sunt îngrămădiţi (ca şi în Italia) *la Nord* pe valea Ebrului şi spre golful Biscaya. In genere, lângă mare, populaţia e mai deasă, pe când sus, pe podiş, e foarte rară. In unele locuri sunt ţinuturi aproape pustii „*despoblados*".

Poporul spaniol e însă peste tot la fel: străini nu-s mai de loc. *Ţiganii* (gitanos), ca şi aiurea, cutreeră tot regatul, dar pe *Evrei* i-au isgonit. Au mai rămas abia câteva sute. Din *Mauri* mai sunt câteva rămăşiţe în munţii *Nevada*. Singuri *Bascii* (vre-o $^1/_2$ mil.) fac o insulă deosebită şi vorbesc o limbă a parte. Catolicismul stăpâneşte în peninsulă fără rival.

Incheere. După ce s'a descoperit America şi drumul spre India (pe la capul B. Speranţe), republicele Italiene au început a sărăci, iar Spaniolii s'au ridicat repede la o mare înflorire. In timp de vre-o sută de ani (până când au început a trimite şi *Francezii* şi *Englezii* şi *Olan-*

www.digibuc.ro

dezii negustorii lor spre Ocean), „lumea nouă“ a fost ca o moşie a Spaniei. Corăbiile spaniole aduceau aurul şi argintul la Sevilla, iar locuitorii Americei n'aveau voe să cumpere nimic dela nimeni, afară de Spanioli. Corăbiile regale aduceau mărfurile, iar preţul erà hotărît de guvern. Aceste mărfuri erau: pânzeturi, ferărie, podoabe, *vin, untdelemn...* şi erà oprit prin lege ca să samene cineva vie sau măslini în America. Aşà că prin acest monopol, la 100 de ani după Columb, Spania erà puterea cea mai mare a Europei, iar în privinţa negoţului şi industriei erà, cum e în zilele noastre Anglia [1]).

După ciocnirea cu *Englezii* (armada) şi alte răsboae nenorocite, Spania a pierdut toate coloniile. *Balearele* şi *Pityusele* în Mediterana, *Ceuta* şi *Melila* pe ţărmul marocan, *Canarele* (o grupă de insule vulcanice bogate în fructe), *Fernando Po*, şi *Annobom* sunt abia nişte fărimituri [2]) din marele său imperiu colonial de odinioară. — Cuba, perla Antilelor şi marele Arhipeloag al Filipinelor i-au fost smulse acum vreo 15 ani de St.-Unite.

Vieaţa în Spania şi Portugalia. Spania e mai în toate privirile o prelungire a Africei de Nord.

La mijloc e un podiş înnalt, fără umbră şi împresurat de munţi goi, pare că ar fi fost pârjoliţi de un foc năprasnic. Aceste „sierra“, adică culmi crestate ca pânza unui ferăstrău, îşi profilează mai totdeauna colţii lor pe un cer de un senin desăvârşit. Trece toată vara fără o picătură. Furtunele de praf aduc aminte de tristeţa Saharei, şi tot de podişul saharian aduce aminte şi frigul de peste noapte.

In aceste împrejurări, vegetaţia nu poate fi decât săracă, iar aşezările omeneşti nu pot fi iarăşi decât foarte rare. Afară de turmele de *merinos*, care rătăcesc vara păzite de ciobani cu cojocul întors pe dos, rar întâlneşti pe aceste plaiuri înnalte vre-o urmă de vieaţă. Satele se lipesc ici şi colo de câte un deal, şi sunt aşà de rari, încât ceasuri întregi poţi merge fără să zăreşti vârful unei clopotniţe.

Şi e firesc Cu ce s'ar hrăni omul în acest ţinut sterp? Cu

[1]) Atlas, pag. XVI, harta 6.
[2]) „ „ XVI, „ 4.

www.digibuc.ro

ce să facă măcar foc? In şesurile noastre, unde agricultura e întinsă, lipsa lemnului o împlinesc hlugenii de porumb sau paele. Spaniolul n'are nici atâta. De frigul nopţei şi de frigul şi mai grozav al iernei, el nu se poate apără de cât adunând *esparto*, un fel de iarbă ca rogozul, înnaltă până la brâu, şi crescând în mănunchi împreună cu leventica şi cimbru. Acì e toată nădejdea. De altfel, nu numai pentru foc, ci şi în alte privinţe esparto e mântuirea celor de pe podişul Castiliei. Din ea fac *funii, coşuri, rogojini, ciur, plase, papuci*... şi tot ce se poate împleti. Ea ţine locul lemnului, ferului, cânepei, inului, etc.

E drept că lângă Spania săracă şi tristă a podişului, mai e şi o altă Spanie roditoare şi în adevăr frumoasă: e ţinutul de Miază-noapte, de lângă Pyrenei, şi mai ales Andalusia şi coastele dinspre Mediterana. Andalusia are toate roadele ţărilor calde: păduri de lămâi, păduri de portocali, măslini, roşcovi, rodii, alături de minunate vii şi de orezării [1]) foarte întinse. Tot ţinutul e o grădină. Şi tot aşà e povârnişul dinspre Granada, unde curmalele se coc ca în Africa, şi cel dinspre Murcia şi Valenţa, unde cu ajutorul irigaţiei pământul dă două şi trei recolte pe an. Pe acì primăvara e veşnică şi nu rămâne o palmă de pământ nelucrat.

Tot cam în felul acestor grădini e şi Portugalia, mai ales în spre Nord. Prin urmare, s'ar puteà zice că peninsula Iberică e un fel de o pustietate *înconjurată de grădini fermecătoare*.

Deosebirea aceasta mare între podiş şi ţărm, nu se puteà să nu se simtă şi în vieaţa omului. Plaiurile sărace, unde omul e moleşit de căldură şi apoi strâmtorat de frig, sunt raiul cerşetorilor. Cerşetoria a ajuns un fel de obiceiu. La 10 Spanioli găseşti un cerşetor; la 10 paşi eşti aproape sigur că cineva îţi ese înnainte, cu mâna întinsă. Pe marginile peninsulei, ruşinea aceasta e mai rară. In Portugalia bunăoară, nu sunt cerşetori de loc. In schimb mândria e destulă peste tot. Cel ce întinde mâna să ceară pomană îi zice *caballero* şi când îţi vorbeşte, îţi dă tot felul de titluri mari. Săracul, ca şi bogatul, n'are un nume, ci mai multe;— adesea o duzină întreagă. Stradele au nume lungi de câte 7—8 vorbe. In Lissabona e o stradă cu numele compus din 17 cuvinte. Casele nu se numără, dând un număr pentru fiecare clădire, ci se numără ferestrele, aşà că un singur proprietar are spre fală câte 10—20 de numere în adresa sa.

Cu aceste neajunsuri nu e de mirare dacă Spania şi Portugalia, odinioară atât de puternice, au ajuns azi faţă de alte ţări

---

[1]) Atlas, pag. XV, harta 4.

www.digibuc.ro

într'o stare foarte umilită şi au pierdut aproape toate posesiunile lor de peste mări. Portugalia le mai ţine încă, dar mai mult cu numele.

Avuţia Portugaliei

Plante. *Portocalii*, *lămâii*, *maslinii* şi *via* cresc tot aşà de bine, ca şi în Spania. Vinul de *Porto* e vestit în toată lumea.

De vre-o 200 de ani, Portugalia a încheiat un tractat cu Englezii, ca aceştia să nu cumpere vin de aiurea; în schimb, Portughezii să nu aducă pânzeturi şi alte manufacturi decât din Anglia. Urmarea a fost că multe din vii au intrat în mâna Englezilor, iar Portugezii au rămas numai ca un fel de arendaşi.

Animale. Sunt aceleaşi ca şi în Spania. *Cămila* e întrebuinţată ca animal de muncă, întocmai ca pe ţărmul african. Noroc că Portugezii, ca şi Spaniolii, nu prea mănâncă multă carne. *Peştele* le ţine loc de carne, iar pe ţărm pescuitul [1]) e înfloritor. Cu două, trei năvoade se poate prinde în unele locuri (pe ţărmul de Nord-Vest) până la 2—3 milioane de sardele.

Minerale. *Arama* e destulă, dar minele lâncezesc, ca şi cele spaniole, din lipsă de bani.

Industria e slabă. Pieţele Portugaliei sunt pline de mărfuri engleze.

Lissabona, capitala regatului, e un port fără pereche în lume: larg, adânc şi apărat din toate părţile de vânturi. Stă tocmai la capătul *crăpăturei* podişului iberic [2]).

Porto e (ca şi Malaga în Spania) portul vinurilor.

Coimbra are o mare Universitate.

Populaţie. Constituţie. Confesiune. Republica (90.000 km. □) are peste 5 milioane locuitori.

---

[1]) Atlas. pag. XV, harta 4.
[2]) „ „ XVI, „ 7.

www.digibuc.ro

Ca și în Spania și Italia, populația e mai deasă *spre Nord,* iar catolicismul e fără dușmani de temut.

Incheere. Portugalia s'a împărtășit la începutul evului mediu din toată înflorirea peninsulei Iberice. Ba cei dintâiu, cari au înlesnit ridicarea comercială a acestei peninsule, au fost tocmai ei. Descoperind (Vasco de Gama) drumul pe la Sudul Africei, Portugezii au ocupat *Socotra* și *Ormuz*, închizând astfel și Marea Roșie și Golful Persic tuturor mărfurilor, care veneau din India spre Mediterana. Astfel au abătut comerțul pe la capul Bunei-Speranțe și au sărăcit republicele italiene. Ei au luat Răsăritul lumii, iar Spaniolilor le-a lăsat Apusul (America) [1]).

Portugezii au dat cei dintâiu pilda unui *mare monopol.* Tot comerțul cu Indiile erà un drept al familiei regale. Numai când un cetățean aduceà cine știe ce serviciu coroanei, căpătà dela rege dreptul de a se amestecà în comerțul din colonii.

In fiecare primăvară, plecà o flotă de 8 corăbii însoțite de vase de răsboiu, ca să o apere, iar după 18 luni se întorceà din India cu *piper, scorțișoară, fildeș, bumbac,* etc., pe care le vindeau cu prețuri mari negustorilor *Englezi, Olandezi* și *Hanseați* care așteptau la Lisabona. Capitala Portugaliei erà pe atunci, cum e azi Londra.

La posesiunile din Răsărit (din India și din insulele Mediteranei asiatice: *Moluce,* etc.) s'au adaos apoi și *Brasilia* descoperită din întâmplare de un Portugez (Cabral) care plecase spre India; și astfel, regele Portugaliei ajunsese stăpân peste un mare imperiu colonial în *Asia, Africa* și *America.* Azi n'au mai rămas din acel imperiu decât câteva fărâmituri. In Asia *(Goa, Daman, Diu, Macao* și jumătate din *Timor);* în Africa posedă ținuturi mult mai întinse (între care și insulele *C. Verde, Azorele* și *Madeira),* dar toate în paragină. Anglia se ține să le cumpere (mai ales de când Spania a vândut anii trecuți *Carolinele* și *Marianele* imperiului german).

[1]) Atlas, pag. XVI. harta 6.

www.digibuc.ro

FRANŢA[1])

Intinderea e de 536.000 km. (cam cât Spania cu Sardinia şi Corsica la un loc).

Aşezarea. *Marsilia* e cu puţin mai la Miază-zi de Mangalia; *Orléans* stă în aceiaşi latitudine cu Dorohoi; pământul francez se mai întinde însă şi mai spre Nord, cam cât provincia austriacă a Galiţiei. Şi totuşi clima Franţei e mai dulce decât a ţărei noastre şi a Galiţiei din cauza fericitei sale *aşezări* lângă ocean (Golfstrom).

Nu e în toată Europa o ţară cu o poziţie mai nimerită. Cât timp istoria a avut centrul în Mediterana, a strălucit faţada despre mare a Galiei. Grecii, ademeniţi de negoţ, au întemeiat *Massilia* (Marsilia), *Nicea* (Nizza), *Monoikos* (Monaco), etc. Când s'a descoperit apoi lumea nouă, şi a început înflorirea peninsulei Iberice, a început să se împărtăşească şi Franţa din negoţul de peste ocean, pe când republicele Italiene tocmai săräceau.

Pământul e foarte felurit.

1. Din *Pyrinei* Franţa nu stăpâneşte decât povârnişul de Miază-noapte, care e mai mult *scurt* decât cel spaniol; dar, având ploae destulă, e mai vesel, mai îmbrăcat cu păduri. Spre Spania, munţii sunt rotunjiţi — pare că ar fi niște mari *„grămezi de cenuşe“*—şi mult mai puţin verzi, din cauza lipsei de apă.

2. Alpii *Maritimi*, *Cotieni* şi *Graici* o despart de Italia. Acì, povârnişul cel lung e întors spre Franţa. Lanţul munţilor e mult mai înnalt decât în Pyrinei; vârfurile lor sunt veşnic acoperite cu zăpadă, de unde li s'a tras şi numele lor de munţi *„albi“*. Muntele *Blanc*,

---

[1]) Hotarele sunt fireşti. Pyrineii, întocmai ca un zid, o despart de Spania; Alpii, până la Mt. *Blanc*, o despart de Italia. După ce trece prin lacul *Genevei*, graniţa urmează culmile lui *Jura* până la poarta dela *Belfort*. De acolo se sue pe *Vosgi* şi apoi ca o linie neregulată sfârşeşte la mare, ceva mai spre Est de *Calais*. Singură partea de Rasărit e mai ameninţată, şi de aceea din Vosgi şi până în mare, *cetăţile* şi *forturile* se ţin lanţ.

www.digibuc.ro

vârful cel mai înalt al Franţei şi al Europei, arată acelaş lucru. Dar, cu toată înnălţimea şi zăpezile lor, Alpii sunt mai uşor de străbătut şi mai puţin pustii decât Pyrineii. *Văile fiind adânci,* pasurile sunt mai lesne de trecut, mai ales pentru cei ce vin dinspre Apus (încotro se pleacă povârnişul cel lung al „pupitrului").

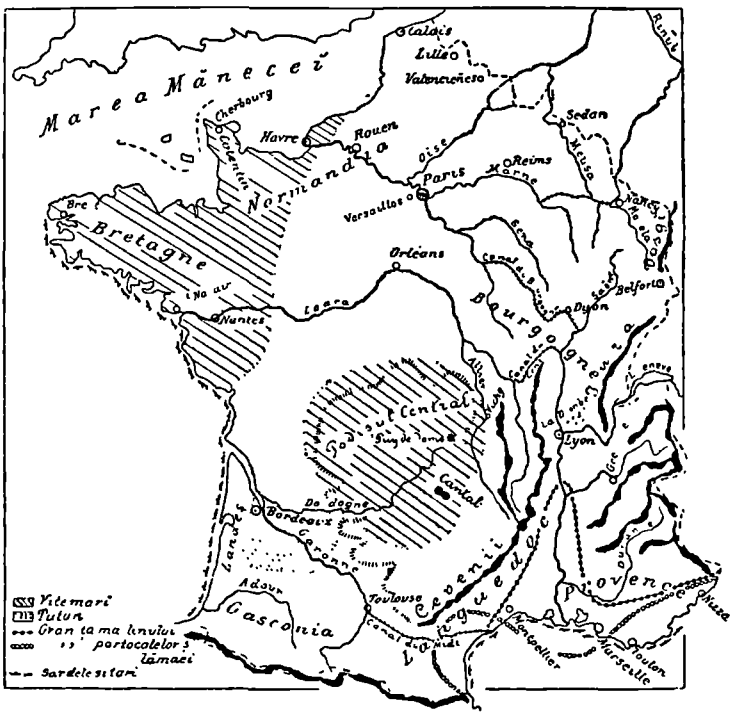

Aşă se explică, cum după vremuri, armate mari au străbătut Alpii (Hanibal, Napoleon) şi au coborît pe neaşteptate în Italia.

Cu toată măreţia lor, Alpii sunt o ruină faţă de ce au fost odinioară. Gheţarii îi surpă necontenit. Numai împrejurul lui Mt. Blanc sunt 23, între cari şi vestita „*Mer de glace*". (Vezi pag. 27).

3. *Jura* se leagă de lanţurile Alpilor ca o nuia, care n'a fost prinsă bine în mănunchiu. Vârful cel mai înnalt („*Crêt de la Neige*" 1700 m.) nu-i nici cât Ceahlăul.

www.digibuc.ro

Pe când încreţiturile scoarţei în Alpi au fost *înnalte* şi în multe locuri s'au *lipit* în neregulă, în Jura, din contra, apăsarea a fost mai înceată, şi de aceia creţurile sunt mai mici şi mai regulate (aproape paralele), coborîndu-se tot dela Răsărit spre Apus. Se şi vede aceasta în curgerea râurilor, care merg mult timp între 2 încreţituri, ca într'un şanţ, apoi cârmesc dintr'odată, ca să treacă în altă vale iarăşi lungă.

Vedere spre „Marea de gheaţă".

4. *Vosgii* sunt şi mai mici decât Jura.

Podişul din centru ocupă $^1/_6$ din întinderea Franţei. Cine trece prin valea Ronului, vede spre Apus un lanţ muntos (cu vârfuri între 1000—1500 m.). Lanţul acesta numit *Cevenii* nu e un munte, ci numai marginea unui podiş, care se pleacă spre Atlantic (ca şi Alpii şi Jura). Podişul însă nu e neted, ci e brăzdat de două mari văi *(Alier, Loire)* şi semănat cu vârfuri de munţi între cari mai vestite sunt *Puy de Dôme* şi *Cantal*, rămăşiţe ale unor vulcani stinşi [1]).

[1]) Atlas, p. XVII.

www.digibuc.ro

6. *Şesurile* încing de jur împrejur podişul din centru. Mâlul Ronului, fiind împins de curenţi dela Răsărit spre Apus a întins mereu şesul în paguba mării şi a netezit ţărmul, închizând prin limbi de nisip o mulţime de lagune *(étangs)*. In golful Biscaya deasemenea: mâlul şi nisipul, adus de pe ţărmul spaniol, s'a aşezat pe cel francez, întinzând iarăşi şesul în paguba mării pentru a face acele vestite „*landes*", ţinuturi nisipoase şi mlăştinoase pe alocurea, aşà că nimeni nu puteà pătrunde în ele decât pe catalige. De vre-o sută de ani însă, mlaştinele au fost în parte secate, iar nisipul a fost semănat cu pini.

7. Tocmai în colţul dela Nord-Vest, în peninsula *Bretagne*, scoarţa pământului se ridică din nou (acolo unde se află temelia dărâmată a unui vechiu munte). De aceea, în deosebire de restul ţărmului francez care e mai peste tot neted, aci sunt (ca şi în colţul de Nord-Vest al Spaniei) crestături adânci, în care se adăpostesc porturi bine apărate, ca *Brest*.

Afară de ţărmul bine dinţat al peninsulei *Bretagne* şi *Cotentin* (unde stau *Brest Cherbourg)*, singurul litoral bine crestat e cel din *Provence*, cuprins între delta Ronului şi graniţa italiană. Munţii din Provence au fost odată legaţi cu Pyrineii; o parte a lor s'a prăbuşit însă şi s'a format golful Lyon; acesta a fost netezit de apele Ronului spre Apus, pe când spre Răsărit, crestăturile adânci ale muntelui n'au fost încă roase şi netezite de mare. Intr'una din ele se adăposteşte vestitul port *Toulon*.

Clima. 1) Spre ţărmul Mediteranei (în *Provence* şi *Languedoc)*, clima e foarte dulce. La *Nizza* (în latitudinea Mangaliei şi a Zimnicei), mijlocia în Ianuarie e de 8°. Pe când la noi e „gerul Bobotezei", pe acolo e primăvară, — afară de vârfurile munţilor, care sunt albe de zăpadă.

Când bate însă vântul dela munte (Mistral) şi de pe podişul central spre mare, frigul se simte foarte neplăcut. Mistralul e groaza locuitorilor de pe ţărm. S'a întâmplat să ridice până şi vagoanele de pe şine. Maslinii şi alţi pomi, cresc cu crengile plecate spre Mediterana.

www.digibuc.ro

Peste vară, arşiţa, seceta, *palmierii* de pe ţărm şi *flamingo*, care rătăceşte în delta Ronului, te face să te crezi în Africa (în delta Nilului, bunăoară).

2) Spre Atlantic e clima oceanică — cu ploi în toate lunile, dar mai ales toamna [1]).

Pe şes cade ploaie mai puţină; pe podişul central, unde aburii se răcesc mai tare, plouă mai mult; în sfârşit, aburii care scapă de podiş şi ajung în Alpi, se răcesc acì şi dau ploaie şi mai bogată. Toate ploile acestea, venite din spre ocean, sunt mărunte şi ţin mult timp, spre deosebire de ploile repezi ale Mediteranei, unde e rar să treacă o zi, fără să vezi soarele şi seninul cerului.

Dar, cu toată lungimea ploilor şi a negurilor, nici ţinutul dinspre ocean nu suferă de frig. Parisul e în dreptul lui *Lemberg*, însă nu cunoaşte asprimea iernii ruseşti. Căciuli, blăni, şoşoni, glugi sunt cunoscute Parisienilor mai mult din nume. In loc de sobe, au nişte firide în părete (căminuri), unde rare-ori aprind puţin foc.

Râurile. Mulţămită bogăţiei de ploaie şi *întinderea şesului*, râurile Franţei, spre deosebire de ale Italiei, sunt mult mai mari şi mai potrivite pentru navigaţie.

Sena îşi aduce aproape toate apele sale (*Marne*, *Oise*, ete.) din câmpie. E un râu liniştit şi nu scade mai niciodată. Vapoarele pot intrà pe gura lui până la Paris; cele mai mari se opresc la *Rouen*.

Loire din contră, izvorând din podişul central, se umflă în fiecare primăvară (când se topeşte zăpada pe podiş) şi chiar vara când plouă mult pe munţii din centru. Fiind cu toane, e mai de puţin preţ pentru navigaţie.

Gerona şi *Dordogne* aduc apele lor, una din Pyrinei, alta de pe podişul central. Se umflă şi ele primăvara de ploi, dar nu aşà de repede ca Loire. La gură fac împreună *Gironda* care seamănă mai mult a golf decât a fluviu şi care lasă vapoarele cele mai mari să pătrundă până la *Bordeaux*.

[1]) Atlas, pag. XIV, harta 3.

www.digibuc.ro

Ronul e cel mai bogat în apă, mulţămită gheţarilor, ploilor din Alpi şi lacului Genevei; dar cursul său repede, precum şi sălbăticia afluenţilor *(Isère, Durance.* etc.), îi scad mult valoarea pentru transportul mărfurilor, — cu atât mai mult, cu cât şi gurile sale sunt pline cu nisip.

Saône ar trebuì să fie privit ca adevăratul izvor al Ronului, de oarece curge în lungul văei principale, însă neavând nici pe sfert apă cât Ronul, a rămas să fie afluent.

C a n a l e[1]). Mulţumită şesului, care înconjoară aproape din toate părţile podişul central, apele Franţei au putut fi unite foarte uşor prin canale; iar de aceasta s'a simţit nevoe de timpuriu, căci înnainte de a fi drumuri de fier, negoţul cel mai întins se făceà *pe apă.*

Canal du Midi face să treacă mărfurile din g. Lyon spre g. *Biscaya.*

Canal du Centre uneşte Saône cu Loire.

Canal de Bourgogne leagă Saône cu Sena.

Prin poarta de la Belfort trece un canal din valea Rinului într'a Ronului. *Marne* şi *Oise* se leagă cu *Mosela*, etc., etc.

A v u ţ i a

In nici o ţară a Europei nu-s mai puţin oameni săraci decât în Franţa.

Plante. Afară de *landes*, de delta Ronului şi de munţi, mai tot pământul e bun pentru agricultură (loc netrebnic e abia 6% din suprafaţa ţărei); de aceea, jumătate din Francezi se ocupă cu lucrarea pământului. Totuşi *grâul* nu le ajunge ci mai cumpără de aiurea.

In *vii*, Franţa e cea mai bogată din lume; filoxerea le-a prăpădit, dar acum toate au fost plantate din nou[2]).

Ţinuturile cele mai vestite pentru vii sunt: *Champagne, Bourgogne, Provence, Languedoc* şi *Médoc* (la gura Girondei).

---

[1]) Atlas, pag. XVII.
[2]) Atlas, pag. XVII, agricultura şi producţia vinului.

www.digibuc.ro

Peste 1 miliard (1200 mil.) se scoate în fiecare an numai din vinuri. În Nordul țărei se face un fel de vin de mere *(cidre)*.

Masline [1]), *castane*, *portocale lămâi*... se trimet și în alte țări. Până și *florile* aduc anual peste 15 mil. lei. Iarna se trimet vagoane întregi din Provence în spre țările din nordul Europei.

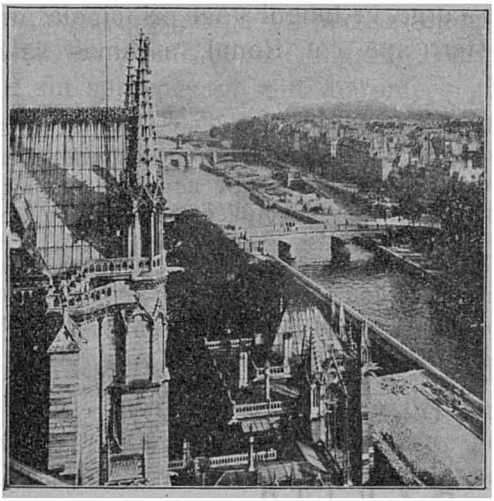

Sena în Paris în dreptul bisericei Notre-Dame.

Cu toate că e mai mult pământ roditor decât în Italia și Spania, totuși ogorul e împărțit în bucăți mici și e îngrijit ca o grădină. Cine are o sută, două, de pogoane se chiamă că e mare moșier.

Vitele. Vitele nu-s tocmai multe, dar de soiuri alese. *Caii* din Normandia sunt foarte mari și cu spor la muncă. *Oile* au fost îmbunătățite prin încrucișarea cu *merinos* din Spania.

Spre Miază-zi se cultivă mult *viermele de mătase* (ca și în Italia). Vrednic de luare aminte e și câștigul mare pe care moșioarele franceze îl scot din *păsări*. Numai pe ouă se câștigă anual peste 30 mil. lei.

Minerale. Lângă granița belgiană sunt mulți cărcărbuni, dar tot se mai cumpără și de peste hotar. In producția *cărbunelui* și a *ferului*, Franța nu e întrecută în Europa decât de Anglia și Germania, vecinele sale.

[1]) Atlas, pag. XVI, harta 5, pag. XVII, harta 3 și 4.

www.digibuc.ro

Un mare venit dau *băile* şi apele minerale *(Vichy*, de ex.), din care se trimit milioane de sticle peste graniţă.

Industria. Având *cărbuni* [1]), *fer* şi mult *capital*, Francezii au ajuns la o industrie înfloritoare.

a) Din *metale* se fac tot soiul de instrumente şi de maşini. La *Creuzot* e o fabrică uriaşă, unde se fac *tunuri, şine, locomotive* şi tot felul de ferărie, mai ales pentru poduri. (Ferăria podului *Carol I* acolo a fost pregătită).

Aurul şi *argintul* nicăeri nu se lucrează mai frumos decât în Franţa.

b) Industria *mătăsei* întrece pe toate celelalte industrii franceze şi e cea dintâi din lume. *Lyon* şi *Marsilia* sunt târgurile cele mai vestite pentru mătăsării.

Bumbacul, adus de peste mări, e lucrat mai ales în apropierea graniţei belgiene, unde sunt cărbuni. *Inul* şi *cânepa* de asemenea: *Lille*, *Vallenciennes* sunt vestite pentru dantele; *Sédan*, pentru postavuri.

Sèveres, aproape de Paris, fabrică porţelanuri neîntrecute.

Comerţul. Fiind bogată, în toate privinţele, fiind aşezată între 6 ţări şi 2 mări, Franţa e tocmai la răscrucea drumurilor, ca o mare piaţă de mărfuri. De aceea şi comerţul său e foarte viu. La aceasta ajută şi *drumurile de fer* (care pleacă dela Paris în toate părţile, ca firele din pânza unui painjen) şi *porturile* sale zidite cu multă cheltuială.

Le Hâvre, la gura Senei, e întâiul port francez în Atlantic. *Cherbourg* şi *Brest* sunt mari porturi militare.

Nantes, la gura râului Loire, rămâne mereu în urmă, căci corăbiile cele mari se opresc la *St. Nazaire* din cauza nisipului.

Bordeaux cu vinurile sale, *Marsilia* (primul port al ţărei, dela tăierea istmului Suez) împreună cu *Toulon*

---

[1]) Atlas, pag. XVII, harta 6.

www.digibuc.ro

(mare port de războiu), împlinesc cununa porturilor, care înconjoară pământul francez.

Mai sunt încă o sumă de oraşe de mâna întâiu.

Părisul aveà acum 100 de ani abia 1/2 de milion locuitori, azi are aproape 3 milioane. E centrul industriei comerţului şi al şcoalelor. *Versailles*, lângă Paris, erà odinioară reşedinţa regilor[1]).

Orléans (la cotul cel mai de Nord al râului Loire), *Reims* (unde se încoronau regii), *Nancy*, *Dijon*, etc., sunt printre cele mai cunoscute.

Populaţia, constituţie, confesiune. — Republica franceză (528.000 km. □) are 39 1/2 milioane locuitori, aproape cât Rusia. Cea mai deasă populaţie *e la Nord*, spre graniţa belgiană (unde sunt cărbunii) şi în valea Ronului (pe la mijloc). Dar poporul francez se înmulţeşte cu greu, ceea ce e o mare primejdie faţă de vecini.[2]) Dela 1870 abia a sporit cu 3 milioane, pe când Germania a sporit cu 20 milioane locuitori.

De 100 de ani, în Franţa, *republica* a fost de 3 ori răsturnată şi apoi iar înfiinţată. Francezii sunt mai toţi *catolici*. Reforma n'a prins, fiind persecutată de regi; totuşi sunt vre-o 600.000 de *protestanţi*.

Evreii sunt abia 90.000 (ca în unul, două, din oraşele noastre) şi nu vorbesc decât franţuzeşte. Aşà că tot poporul francez se simte întreg acasă la el. In Sud, ce e drept, se vorbeşte *provenţala*, o limbă apropiată de spaniolă şi de italiană, dar aceasta nu e o primejdie pentru stat.

Incheere. După ce *Caesar* a domolit neamul neastâmpărat al *Galilor* care de mai multe ori pusese în primejdie Roma, ţara lor a fost romanizată. Ca şi Spania, Gallia ajunsese o a doua Italie: aceiaşi *limbă*, aceleaşi *temple*, *armată*, ete., Peste Galii romanizaţi au venit

[1]) Atlas, pag. XVII, harta 5.
[2]) Atlas, pag. XVII (creşterea populaţiei) şi pag. XIV, harta 6.

www.digibuc.ro

mai târziu neamuri germanice: *Burgunzi, Franci, Normani*... care s'au romanizat şi ei. Apoi, sub câţiva regi înţelepţi, poporul francez (dela numele *Francilor)* s'a ridicat atât de mult, încât, când Spania a început să slăbească, *ighemonia* în Europa a trecut la poporul înrudit al Francezilor. Aceasta s'a întâmplat pe vremea lui *Ludovic al XIV-lea.*

Francisc I, văzând că Spaniolii aduc atâta aur şi argint din lumea nouă, a trimes corăbieri să-i caute ţări bogate în America. Marinarii săi au descoperit ţinutul dela gura lui *St. Laurenţiu,* dar negăsind aur, regele n'a pus nici un preţ pe descoperirea lor.

Henric al IV-lea, mai cu minte, a îndemnat pe Francezi să se aşeze în acele ţinuturi, înţelegând că lucrarea pământului şi păşunele sunt „adevăratele mine". *Richelieu* sprijini şi mai mult colonizarea, iar *Colbert* face pe Francezi stăpâni mai peste *toată America de Nord,* cât e bună pentru agricultură.

Dar sub Ludovic XV şi XVI, Francezii pierd în toate părţile bucăţi din imperiul lor colonial. Ludovic al XV, cu ocazia unui tractat, a zis: că el încheie pacea „nu ca *negustor*, ci ca rege", dovedind că nu ştia să preţuiască coloniile sale. *Napoleon*, în sfârşit, vinde *Louisiana* Statelor-Unite şi astfel Franţa a pierdut partea cea mai de preţ a posesiunilor sale: *marea vale a lui Mississipi*, unde azi e o *lume nouă.*

Totuşi, imperiul colonial francez ($3^1/_2$ milioane km. □ şi 43 milioane locuitori), adăogat de atunci încoace, e destul de mare. In *Africa*, Algeria şi Tunisul e ca o prelungire a Provenţei peste mare. Şi mai are: Senegalul, Sudanul, Dahomey, Congo, Madagaskar, Obok, etc. In *Asia* are: Indochina franceză şi câteva puncte pe ţărmul Indiei; în *Oceania:* N. Caledonia, Tahiti, Tubuai, Paumotu, Marchisele; în *America:* Guyana, Guadelupa, Martinica, etc., întind stăpânirea franceză în toate mările. Din nenorocire, coloniile nu se pot lipi de Franţa: în cele mai multe clima e neprielnică pentru Europeni; al doilea, Francezii *n'au prisos de populaţie*, ca să le colonizeze; pe când Germanii cresc cu 12 la mie pe an, Francezii

www.digibuc.ro

cresc abia cu $3^0/_{00}$). Cei ce emigrează (vreo 10.000 pe an) se duc în America de Sud, aşà că posesiunile franceze vor rămâneà cu populaţie streină. Numai funcţionarii şi şi armata de pază e franceză; — uneori şi armata e streină, comandată însă de ofiţeri Francezi.

Andorra. Şase comune (azi cu 6000 locuitori) stau de vre-o mie de ani neatârnate, făcând o mică republică pe povârnişul spaniol. Ea e sub protecţia Franţei şi a unui episcop spaniol din apropiere. Sătenii acestor comune cresc *vite.*

Monaco e un principat (de $1^1/_2$ km. p.) pe o mică peninsulă abia eşită din ţărmul francez. (Acolo făcuseră Grecii un templu lui Hercule „*monoikos*“, adecă *sihastrul* sau *monahul).* Principele stă sub suzeranitatea Franţei.

O privire asupra Franţei. — In toată Europa, cel mai binecuvântat pământ e al Franţei. Din Provence, unde măslinul, portocalul, lămâiul şi smochinul fac păduri întregi, şi până în Normandia cea bogată nu numai în pometuri, ci şi în grâu şi alte roade ale câmpului, Franţa cuprinde tot ce are mai de preţ Europa: un *ţinut cald* cu primăvară veşnică (ţinutul viei, măslinului şi portocalilor); un alt *ţinut mijlociu,* unde creşte bine porumbul; în sfârşit *ţinutul nordic,* al cerealelor, al fânului şi al vitelor alese. Dela caprele şi catârii [1]) din Miază-zi, ajungi pe nesimţite până la vacile şi caii normanzii, vestiţi prin mărimea şi frumuseţea lor.

Tot ce are mai de seamă Italia şi Spania, ca rod al pământului, se află şi în Franţa, —osebit de bogăţiile Europei de mijloc.

Cine priveşte însă aşezarea pământului francez în Europa şi clădirea sa, înţelege îndată că aşà şi trebuià să fie. Franţa întreagă poate fi privită aproape ca o peninsulă, dar o peninsulă cu două feţe: una spre Mediterana şi acì se aseamănă cu Italia şi Spania, alta spre ocean. Puţin să se ridice apa mărei, şi golful Lyonului s'ar prelungì până spre oraşul Lyon, despărţind Franţa de Alpi, iar golful Gasconiei s'ar prelungì până în Mediterana [2]). Dar ceeace nu face apa, face aerul *cald* al Mediteranei, întinzându-se în sus pe valea Ronului şi mişcându-se liber între landele Gasconiei şi ţărmul golfului lionez.

[1]) Atlas. pag. XVI, harta 3.
[2]) Vezi verdele pe harta, Altas. pag. XVII.

www.digibuc.ro

Erà firesc deci ca civilizaţia din Italia să se întindă repede pe acest pământ cu aceiaşi climă şi aceleiaşi roade. Şi în adevăr, în vechime, toată partea de Miază-zi a fost romanizată, ca şi Italia. Romanii bogaţi veneau iarna la Nizza, cum vin azi străinii dinspre Nord; oraşele din Sud aveau temple, teatre şi alte clădiri frumoase, întocmai ca şi cele din Italia. Chiar şi împăraţii se aflau cu şederea timp îndelungat pe pământul Galiei. August aveà un mare palat la Lyon şi sta acì cu familia sa. Valea Ronului erà în acele vremuri tot aşà de înfloritoare, ca şi a Padului de cealaltă parte a Alpilor.

Din această regiune scăldată în aerul cald al Mediteranei şi înzestrată cu roadele sale, civilizaţia, s'a întins apoi până în Nord. Acì a găsit câmpii mai întinse decât ale Italiei, râuri mai mari şi mai bogate în ape, păduri mai mari, pământ bogat, cărbuni, mări mai bune de pescuit decât Mediterana. Astfel că s'a putut întemeià o ţară şi *mai îndestulată* decât Italia, menită să ajungă la o mare înflorire. Şi în adevăr, timp de veacuri, Franţa a fost statul cel mai puternic al Europei.

Totdeauna s'a păstrat însă deosebirea între jumătatea sa de Miază-zi şi cea dela Nord. Mai întâi în caracter: Francezul din Miază-zi e mai vioiu, mai vorbăreţ, şi câteodată mai nepăsător,— în felul Italienilor. Cel dela Nord e mai posac, mai greoiu, mai harnic şi mai econom. La Nord (după cum arată şi numele Normandiei) s'au aşezat şi neamuri germanice; spre Miază-zi a rămas mai curată populaţia romanică. In Sud se vorbeşte şi până azi o limbă (provensala) mult mai apropiată de italiană şi română, decât limba franceză de la Nord.

Fiind de multă vreme un stat temeinic pe acest pământ atât de bine înzestrat, oamenii au ajuns la mare civilizaţie şi la mare avuţie. Luaţi unul câte unul, în nici o ţară locuitorii nu-s mai cu stare decât Franţa.

Dar iarăşi şi acì nu trebue să-şi închipue cineva că tot pământul e deopotrivă de frumos şi roditor. Pe podişul înnalt din mijlocul Franţei vieaţa e aspră; în *Bretagne,* zeci de kilometri, drumul trece peste ţinuturi pietroase, acoperite cu erica şi alte burueni fără preţ. Casele sunt din gard de nuiele lipite cu lut şi acoperite cu pae. S'ar asemănà mai degrabă cu nişte şure pentru vite, deoarece toată casa e împărţită printrun gard în două: o jumătate e locuită de om, cealaltă pe seama vitelor. In *Champagne* deasemenea e un pământ atât de rău, încât abia din 8 în 8 ani se poate semănà câte ceva pe unele ogoare. Dar alături e drept, stau podgoriile de unde ese vinul de şampanie, aşà de tare, că sparge sticlele în care e înfundat. Lucrătorii umblă cu o reţea de sârmă

www.digibuc.ro

la ochi spre a-şi apără capul de ţăndările sticlelor ce pocnesc şi-i pun în primejdie.

Pământul sterp e însă puţin lucru faţă de bogăţia celui roditor care a înlesnit acî omului o vieaţă mai bine întocmită decât în orice altă ţară a Europei.

ELVEŢIA[1])

Indinderea e de 40.000 km. □ (Aproape cât Oltenia şi Dobrogea la un loc).

Aşezarea. Stă în dreptul podişului şi munţilor Transilvaniei. *(Berna* are aproape aceiaşi latitudine ca şi *Clujul).*

Pământul Elveţiei este 70% *muntos*, iar restul e un *podiş*. Aşà fiind, nu e de mirare dacă *un sfert* din suprafaţa Elveţiei e acoperită cu zăpezi şi gheţari.

A. *Alpii* se întind dela Apus spre Răsărit, ca nişte ziduri uriaşe: *A. Penini* (după un templu ridicat acolo lui Jupiter Penninus) se întind dela *Marele St. Bernard*, până la *Simplon*, având zăpezi eterne şi sute de gheţari.

Peste lanţul acesta trece un drum foarte vechiu; pe la pasul *Marele St. Bernard,* numit astfel dela un călugăr, St. Bernard care a făcut tocmai sus, lângă drum, o bisericuţă şi o casă de adăpost pentru drumeţi. O faptă în adevăr bună, căci pe acî nu se simte nici urmă de vietate. In Maiu ninge încă şi abia în mijlocul verei începe a răsări iarba şi câteva flori primăvăratice. Singuri călugării stau acolo spre ajutor drumeţilor, pe cari îi caută pe vreme de vifor cu ajutorul unor câini mari deprinşi anume la această slujbă.

Alpii Lepontini se întind dela *Simplon* până la *Splügen*, dar zidul acî e mai scăzut şi cu mai multe spăr-

[1]) Graniţa neregulată spre Italia (vezi pag. 60) merge în chip de *scară* spre Franţa din cauza încreţiturilor paralele ale lui *Jura*. Spre Austria şi Germania e formată în mare parte de *Rin* şi de lungul lac al Constanţei.

www.digibuc.ro

turi; de aceea și drumurile sunt mai numeroase. Cel mai însemnat e prin tunelul *St. Gothard*-cel mai lung din lume, până ce s'a deschis cel dela Simplon.

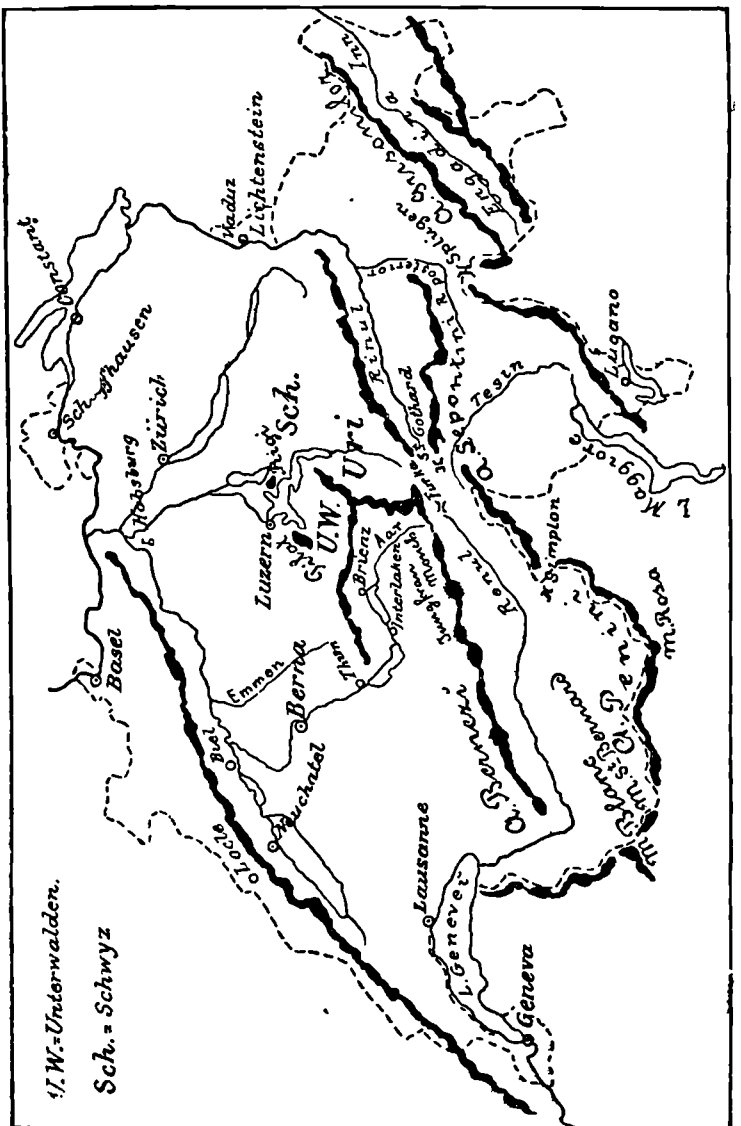

www.digibuc.ro

Înnainte vreme, pasul St. Gothard erà cel mai umblat pentru călătorii care treceau din Nordul Europei spre Italia, de oarece valea lui *Reuss* şi a *Tessimului* fac o mare tăetură în Alpi dela Nord spre Sud. In secolul trecut, drumul între aceste văi a fost scurtat prin tăerea unui tunel de 15 km., una din isprăvile cele mai grele câte a făcut omul pe pământ. Mai bine de şeapte ani au săpat acolo zilnic câte 3—4000 lucrători. Cu cât intrau mai adânc sub munte, cu atâta căldura erà mai grozavă. In mijlocul ernei. salahorii munceau pe jumătate goi şi totuşi înnăbuşiţi de abur, de mirosul pucioasei, ameţiţi de lumina tremurătoare a felinarelor şi mai ales de pocnetul neîncetat al dinamitei cu care spărgeau muntele la 2000 m. sub faţa pământului. Cei mai mulţi lucrători au pierit de oftică.

Azi, după o jumătate de oră, prin cotlonul acesta întunecat (abia luminat de lămpi atârnate de pereţi) te trezeşti aproape de graniţa italiană. Puhoiul de oameni şi de mărfuri nu se mai curmă; pe o şină trenul coboară spre Italia, pe alta sue spre Elveţia.

Alpii Grisonilor stau între valea Rinului şi a Inului, numită şi *Engadina;* — o vale a cărui fund e mai sus decât vârful Ceahlăului! Nicăeri în Alpi, aşezările omeneşti nu s'au apropiat mai mult de ţinutul zăpezilor eterne.

*

In faţa acestor munţi mărginiţi spre Nord de marele văi, unde curg Ronul şi Rinul, Elveţia mai are un şir de munţi aproape tot aşà de înnalţi:

Alpii Bernei se întind în faţa Alpilor Penini, ca un zid foarte puţin crestat şi purtând vârfuri veşnic acoperite de zăpadă: *Jungfrau* (= fecioara), ca o fată îmbrăcată cu un văl alb, *Mönch* (= călugărul) şi alţii din ale căror zăpezi coboară şi marele gheţar *Aletsch* (cel mai lung din Europa = 25 km.).

În prelungirea Alpilor bernezi se întind alţi munţi, aşà că dela *cotul Ronului* până la *cotul Rinului,* avem un adevărat lanţ de înălţimi tot aşà de măreţe, ca şi cele dela Sudul acestor râuri.

În sfârşit, mai spre Nord, avem alţi munţi mai mici şi mai singuratici. Mai cunoscuţi sunt: *Pilatus* (nu-

www.digibuc.ro

mit așà după o legendă, care zice că Pilat după restignirea lui Christos s'ar fi aruncat de pe acel munte în lacul dela poale).

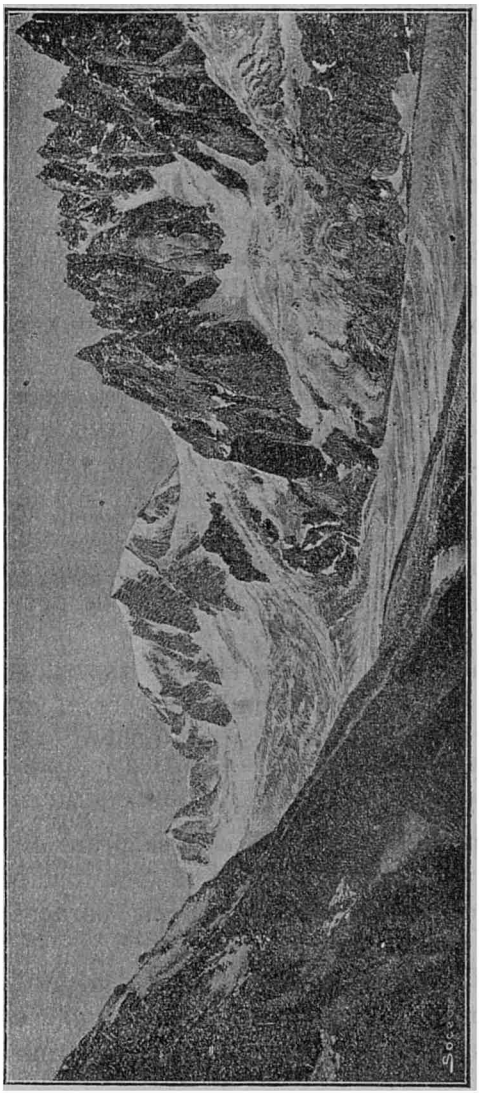

Munții din Elveția (acoperiți de ghețuri).

42292 www.digibuc.ro

Rigi (nici cât Ceahlăul), vestit pentru frumusețea vederei sale asupra lacului dimprejur.

B. *Jura* ți se pare ca un zid puțin înalt, care întoarce povârnișul cel drept spre Elveția. Cu toate că e mic față de Alpi, și cu toate că vre-o 30 de drumuri trec peste el spre Franța, totuși mulțimea lanțurilor sale paralele face că drumul peste Jura e și pentru călători și pentru mărfuri mai anevoios decât prin văile adânci, care tae Alpii în curmeziș.

C. La mijloc, între Alpi și Jura, stă un *podiș* cam de înălțimea celui transilvănean, întinzându-se între lacul Genevei și al Constanței, aproape ca o *vale* foarte lungă.

Clima și râurile. Pământul Elveției stă în mijlocul Europei ca o mare clădire cu *temperaturi deosebite pentru fiecare fațadă:*

1. Spre Sud, în valea Tessinului, unde granița se coboară până în lacurile italiene, *clima e dulce.* Adesea cine intră în tunel (la Göschenen) pe vreme de ninsoare, ese în spre Italia (Airolo) în soare; — în câteva ore a ajuns în ținutul cu plante veșnic verzi.

2. La Apus, pe malurile lacului Geneva, este iarăși *cald.* Apa lacului păstrează căldura de peste vară până toamna târziu.

3. La Nord, pe podiș clima e *aspră,* ca și în Transilvania; iar pe munți e mult mai rece, decât în Carpații noștri. Pe clina de Miază-noapte, zăpada se coboară cu 500 m., mai jos, decât pe povârnișul însorit despre Italia.

Din ploile și zăpezile, cari se prind de acești munți înalți, se nasc câteva din râurile cele mai bogate în ape ale Europei. Dinspre pasul *Furca* pornesc spre cele 4 vânturi, 4 râuri mari:

Ronul coboară prin cantonul *Valais* (dela *vallis),* ajunge noroios în lacul Genevei, de unde ese limpede și albastru ca și apa lacului. Mâlul lăsat în urmă va fi cu vre-

www.digibuc.ro

mea peirea lacului. S'a socotit că peste 95.000 de ani, lacul va fi umplut cu desăvârşire.

Tessinul trece prin faţa tunelului St.-Gothard şi coboară repede spre *Lago Maggiore.*

Aar pleacă spre Nord şi 'şi limpezeşte apele în lacul *Brienz.*

Odată acest lac eră o singură apă cu cel dela *Thun,* dar un pârâu a cărat atâta mâl, încât a tăiat lacul în două, prefăcând în uscat ţinutul, unde stă azi *Interlaken* (= inter lacus).

Eşind din lacul *Thun,* râul porneşte spre Berna şi apoi culege apele celor mai multe lacuri elveţiene: s'ar puteà numì *râul lacurilor: Neuchâtel, Biel, Lacul celor 4 cantoane* (ca un cimpoiu), străbătut de *Reuss,* lacul *Zürich,* etc.

Ca şi lacurile italiene, lacurile Elveţiene îşi datoresc fiinţa lor în cea mai mare parte morenelor lăsate de gheţari la gura văilor.

Rinul, imitând spre Răsărit curgerea Ronului, ajunge în lacul *Constanţa,* unde se limpezeşte şi, după ce face o minunată cascadă (Schaffhausen), îmbrăţişează Elveţia, apoi se depărtează spre Nord, luând cu sine apele culese din tot mijlocul ei de Aar.

Avuţiile

O ţară cu atâţi munţi nu poate aveà cereale în deajuns. În schimb *iarba* măruntă a culmilor prieşte mult vitelor. Soiurile de *vaci* (roşii, bălţate cu alb) bune în deosebi pentru lapte, sunt vestite în lumea întreagă. Un junc de prăsilă ajunge să fie vândut cu o mie de franci şi mai mult.

Cărbunii, ca şi fierul, lipsesc aproape cu totul.

Aşà fiind, Elveţia ar trebuì să sufere de mare sărăcie. Adevărul e altul: *Fiecare Elveţian vinde peste hotar mai multă marfă decât Englezul ori Germanul.* Minunea aceasta o fac râurile care, hrănite din apa

www.digibuc.ro

gheţarilor, coboară repede şi dau putere *maşinelor*, ajutând la lucrarea *bumbacului*, *ferului*, *lânei*, etc., întocmai ca şi cărbunii englezi ori germani.

Pânzeturile, dar mai ales *maşinele* şi *bijuteriile* (ceasornice) elveţiene, sunt mărfuri vestite în toată lumea. Socotind câţi franci vine pe fiecare cap la export, Elveţianul e al doilea (după Francez) în toată Europa.

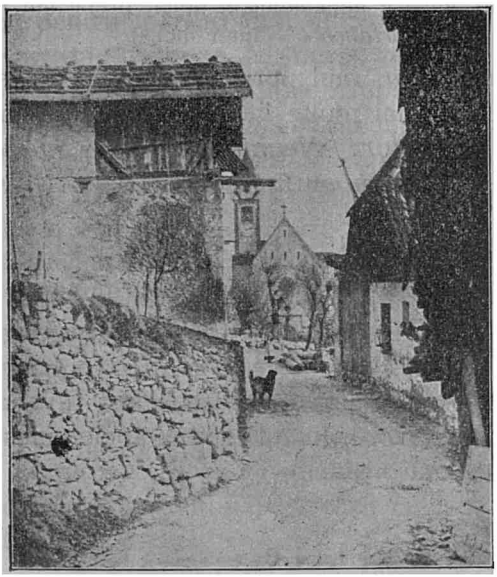

Casa dintr'un sat de munte, cu pietre pe coperiş, ca să nu-l sboare vântul. (Alpi).

Tot din gheţari mai ese şi un alt *ajutor*. Pentru a vedeà acele grozave râuri de ghiaţă, precum şi munţii şi lacurile elveţiene, în fiecare an vin acì străini din toată lumea şi lasă peste 200 mil. câştig negustorilor acestei ţări. Unii vin şi de nevoe ; cei ce pornesc din Nordul Europei şi din Anglia spre Orientul asiatic trec prin St.-Gothard şi plătesc o parte din călătoria lor drumurilor de fer elveţiene. E drept că au şi costat mult aceste drumuri prin munţi: au peste 50 de tunele mai lungi de 1 km.

Vieaţa în Elveţia. Pe la marginile ţărei, Elveţienii trăesc ca şi vecinii lor.

Spre Geneva, pe lângă lacul Leman, e mai acelaş traiu ticnit şi bogat, ca şi în Franţa. Spre lacul Constanţei şi spre Zürich, ei fabrică pânzeturi, lucrează ceasornice, construesc maşini. într'un cuvânt sunt industriaşi ca vecinii lor Germanii.

www.digibuc.ro

Adevărata Elveţie este însă cea de mijloc, unde se ridică munţii cei mai mari ai Europei, acoperiţi de mari gheţari, şi de zăpezi veşnice.

Spre Berner-Oberland şi în toate văile înalte, de unde izvoreşte Rinul, Ronul, Reuss şi alte ape pornite din gheţari, Elveţianul e în adevăr la el acasă şi a păstrat încă obiceiurile din vechime.

Acolo e păstor, vânător. lemnar şi călăuză pentru cei ce au poftă să se sue pe gheţari şi pe piscurile neumblate. Cea mai deosebită avere în ţinuturile acestea muntoase e turma de oi ori cireada de vaci. Oile n'au nimic deosebit; vacile sunt însă de o rară frumuseţe şi de o mare blândeţe, — dovadă a bunei îngrijiri. Fiecare are un nume deosebit şi vine la păstor, când e chemată. Apă fiind din belşug, dobitoacele sunt spălate aproape ca şi oamenii. Toată vara, sus pe plaiurile înalte, păstorul stă împrejurul cirezei, coborându-se abia la câteva săptămâni în vale. Cum pădurile sunt rari, iar ursul şi lupul au fost stârpiţi, ciobanul n'are nevoe să ţină câini. Turma nu cunoaşte altă primejdie decât furtuna. Căci din senin, poate începe viforul sau teribilul föhn care sperie dobitoacele şi le face să fugă până ce cad de râpă. Dacă păstorul sau păstoriţa prinde de veste la timp şi le chiamă, vitele se fac ciotcă lângă colibă şi suferă liniştite ploaie şi grindină, ştiind că le păzeşte cineva. Vitele acestea, vândute cu preţuri înzecit mai mari decât cele din şesul Europei, sunt fala multor sate elveţiene. Un taur frumos e o laudă pentru un ţinut întreg.

Cât priveşte vânătoarea, ea e acum slabă. Caprele sălbatice s'au rărit. Lemnăria deasemenea nu mai aduce mare câştig, şi mulţi dintre munteni se coboară spre iarnă din văile lor în ţările dimprejur, să-şi agonisească hrana, căci jumătate de an muntele e prins de ninsori. Drumurile se acoper cu troene; abia trenurile mai pot umblà dela un loc la altul. Ba şi în acelaş sat, casele fiind foarte departe unele de altele, zile şi săptămâni întregi vecinii de abià se zăresc din depărtare şi se înţeleg prin semne ridicate deasupra casei. Chiar morţii trebue să aştepte îndreptarea vremii, până să fie duşi spre cimitir pe sănii, legaţi cu frânghie, ca să nu fie răsturnaţi în prăpastii.

Cu toată greutatea acestei vieţi, cu toată singurătatea de peste iarnă, traiul Elveţianului nu e de loc trist. Cei rămaşi în sat îşi fac de lucru: crestează lemnul cu cuţitul, ori fac fel de fel de jucării şi alte podoabe. Dacă un mic pârâu trece pe lângă casă, el îl pune la lucru: îl sileşte să învârtească o roată, cu care se ajută la strungărie sau îl sileşte să mişte leagănul copilului, pentru ca gospodina să-şi caute de treburi. Dovada cea mai bună a vese-

www.digibuc.ro

liei lor e cântecul care se aude din fiecare colibă şi citera care răsună în fiecare casă, la bogat ca şi la sărac.

Populaţie, constituţie, confesiune. O ţară cu atâta pământ netrebnic, are, mulţămită hărniciei, o populaţie de 85 loc., pe km. □ (aproape de 2 ori mai deasă decât a ţărei noastre, care are un pământ atât de rodnic). În totul sunt $3^1/_5$ mil. Cei mai mulţi (70%) vorbesc *nemţeşte,* pe lângă Ron şi lacul Genevei se vorbeşte *franţuzeşte;* în valea Tessinului sunt *Italieni.* (Se mai vorbeşte încă o limbă, *ladina*, în valea Engadinei; odinioară limba aceasta erà mult mai întinsă: dela izvoarele Rinului până în Tirol [1]).

Cum s'au unit aceste 3 naţii la un loc? Mai de mult, tot pământul Elveţiei erà o parte a imperiului German. Locuitorii dinprejurul lacului din mijloc formau 3 mari comunităţi: *Uri, Schwyz* şi *Unterwalden.* Fiind supărate de stăpânire, comunele acestea de munteni s'au legat împreună şi au început lupta cu oştile trimise de împărat (Tell). La aceste cantoane s'au adaos şi altele, iar la pacea dela *Westfalia* li s'a recunoscut neatârnarea.

Neamurile acestea deosebite trăesc în linişte şi-s bucuroase că statele Europei au hotărît să lase ţara lor în pace (să fie *neutră).*

Fiecare canton e o mică republică, aşà că Elveţia e o *confederaţie* de 25 de state mici, — un fel de *Statele-Unite* ale Europei.

Capitala e la *Berna* (numele vine dela *Bär).* Urşii au pierit din Alpi, dar oraşul mai ţine câţivà într'o groapă, spre amintire. Metropola comerţului şi culturei din Elveţia germană e *Zürich,* după cum în cea franceză e *Geneva. Lausanne* e pe malul aceluiaş lac. *Basel* e poarta Elveţiei spre Nord: pe acì intră şi es mărfurile şi călătorii din valea Rinului.

Lichtenstein e un stat pitic. Locuitorii nu plătesc bir şi nu fac armată. Principele plăteşte singur multe din lucrările publice. Capitala e la *Vaduz*, lângă Rin.

[1]) Atlas, pag. XVII harta 7 (limbile în Elveţia).

www.digibuc.ro

GERMANIA

Intindere. Imperiul german are azi vreo 540.000 km. □ (cât erà Franţa înainte de a i se luà *Alasacia-Lorena*, — o provincie cam de aceiaş mărime cu Dobrogea).

Aşezarea. Aproape în întregime, Germania e aşezată mai spre Nord de ţara noastră. Ea ocupă mijlocul Europei şi de aceea nu e nici un stat (afară de Austro-Ungaria), care să se atingă cu mai mulţi vecini [1]). Pentru negoţ, aceasta e o fericire, dar pe vreme de răsboiu e o mare greutate.

In trecut, pe când ţara erà împărţită între sute de stăpânitori (1700!), neamul germanic erà călcat în picioare de toţi. De curând, micile state s'au unit şi au făcut un imperiu puternic.

Pământul e foarte felurit.

A. Spre Sud, *Alpii* sunt o prelungire a marelui lanţ din Italia, Franţa şi Elveţia. Ei ating înălţimi de 3000 m. (*Zugspitze*) şi sunt aşà de puţin crestaţi, încât o singură cale ferată (pe valea Innului) i-a putut străbate până azi.

In faţa Alpilor stă *podişul* Bavariei, tot aşà de înalt ca şi al Elveţiei, şi făcut, ca şi acela, tot din fărâmăturile Alpilor. Inrudirea lor se vede şi în numeroasele *lacuri* dela poalele munţilor.

In sfârşit, Jura elveţian se continuă în Germania prin *Jura suab* şi *franconian* care, în deosebire de cel elveţian, are clina cea dulce spre Alpi.

Tot ţinutul acesta al Germaniei se înfăţişează aşà dar ca un fel de prelungire a Elveţiei. Jura e ca o *nuia* despărţită de mănunchiul mai gros al Alpilor. La mijloc stă o mare *vale* în chip de corn de vânătoare: capătul subţire al văii e la Geneva, iar gura cea largă e astupată de munţii Boemiei. Odinioară se vedeà şi mai bine că aceasta e o vale: apele din colţul dela Geneva se vărsau prin *Aar* în valea *Dunărei*, mergând în linie dreaptă până la *Regen-*

[1]) Hotarul, afară de *Vosgi* (spre Franţa), *Rin* (spre Elveţia), de *Alpi*, *Inn* şi de munţii ce înconjurà *Boemia*, e slab atât spre Răsărit, cât şi spre Apus, fiind o linie însemnată de mâna omului.

www.digibuc.ro

sburg. Dar, cu vremea, cornul s'a destupat la Geneva; *Ronul* a furat o parte din ape spre Mediterana: *Rinul* a prins pe Aar şi l-a dus în şesul Alsaţiei, aşà că Dunărea a rămas *scurtată*, socotindu-i-se ca izvor un pârâiaş din Pădurea-Neagră. (Ba şi azi, o treime din apa ei intră în pământ aproape de Tütlingen şi ese sub numele de *Aach* spre a se vărsà spre Rin, în lacul Constanţei).

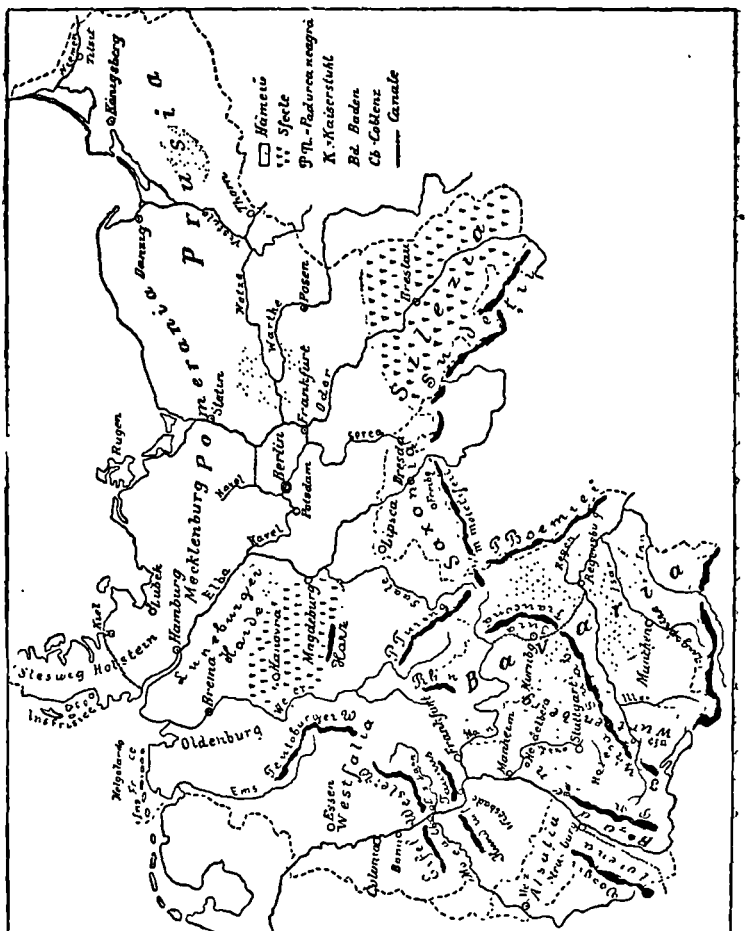

B. Rinul trece deasemenea prin *ţinuturi muntoase*. De munţii aceştia, mult mai roşi, s'au isbit încreţiturile

www.digibuc.ro

Alpilor şi ale Jurei, cum se isbesc valurile de o stâncă. Ei sunt cu totul streini de Alpi şi de Jura.

Mai întâiu sunt doi gemeni: *Vosgii* şi *Pădurea-Neagră* care au acelaş „chip şi asemănare". (Spre Sud ating aproape aceiaşi înălţime 1400—1500 m., apoi scad treptat spre Nord). Odinioară erà acì un singur munte în chip de boltă; dar mijlocul boltei s'a prăbuşit şi s'a format şanţul pe unde curge Rinul.

Cu tot şanţul acesta, Rinul n'ar fi putut eşì spre mare, dacă n'ar mai fi tăiat şi un *podiş* (de vre-o 500 m.)[1]), care se întinde dela *Meusa* până la *Weser*. Din fericire, munca Rinului a fost înlesnită, căci podişul s'a prăbuşit

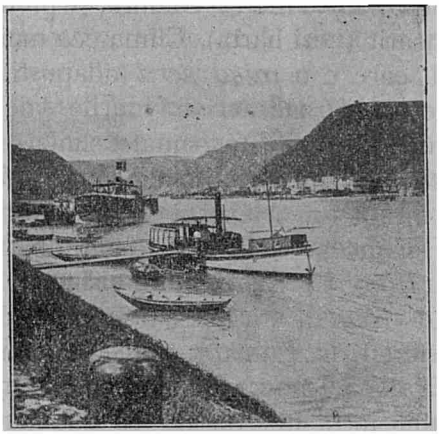

Valea Rinului.

singur în mai multe locuri (mai ales pe distanţa dela *Bonn* la *Colonia);* şi astfel, apele fluviului au isbutit să iasă la mare. Când treci acum pe valea aceasta, marginile podişului ţi se par adevăraţi munţi *(Hunsrück, Taunus, Eifel Westerwald,* etc.).

[1]) Atlas, pag. XVIII.
[1]) Atlas, pag. XIV, harta 1, 2, 3 şi 4.

www.digibuc.ro

Ca dovadă despre prăbuşirile acestea, din care s'a format valea Rinului, sunt *cupolele vulcanice* semănate pe podiş şi în lungul văiei. *Kaisersthul* de ex. e un munte vulcanic izolat până azi în mijlocul şesului renan. O altă dovadă de crăparea scoarţei pământului sunt numeroasele *izvoare calde (Baden, Wiesbaden, Ems,* etc.), şi desele *cutremure* în tot lungul Rinului.

C. — O altă stavilă de care s'au izbit încreţiturile Alpilor şi ale Carpaţilor e reduta munţilor Boemiei: *Böhmer-Wald, Erzgebirge* şi *Sudeţii*, toţi resturi de munţi mai vechi.

D. — In sfârşit, mijlocul imperiului e ocupat de alţi munţi mai mărunţi: *Türinger Wald, Rhön, Harz*, etc., apoi începe şesul care se pleacă lin sub mare.

Clima şi râurile. Şi căldura, şi ploile scad dela Apus spre Răsărit (vezi harta). Clima cea mai dulce o are valea Rinului, care e o *mică seră* (adăpostită de vânturi şi dogorită de soare). De aci şi vinurile sale vestite.

Intre râuri, cele mai însemnate sunt:

Dunărea, născută din unirea a două pârâiaşe *(Brege* şi *Brigach)* e râul Bavariei. Culege apele din Alpi *(Iller, Lech, Isar)* şi începe a fi navigabilă dela primul său afluent alpin, *Iller*. La Regensburg primeşte şi apele din Böhmer Wald (*Regen*, etc.) şi e destul de adâncă pentru vapoare. In sfârşit, la *Passau*, unde ese din Germania, *Innul*, ca o a doua Dunăre, îi măreşte dintr'odată adâncimea, şi astfel intră în Austria ca un fluviu de mâna întâi.

Dar cel mai vestit între toate râurile Germaniei este *Rinul*. Imbogăţit de apele a 400 gheţari, el nu mai scade niciodată şi a ajuns întâiul râu al imperiului cu privire la comerţ. La *Basel* ese din Elveţia. La *Mannheim*, unde primeşte pe *Neckar*, e aşă de adânc, încât vapoare mari ajung până aci, iar oraşul acesta a devenit *primul port fluvial* al imperiului. (Cerealele, venite din America, abia aci sunt descărcate şi împrăştiate în Sudul Germaniei şi în Elveţia). Apoi, înainte de a intră

www.digibuc.ro

în şanţul podişului renan, primeşte pe *Main*, iar în mijlocul strâmtoarei din podiş îi ese în cale *Lahn* şi *Mosela* aproape în acelaş loc (la *Coblenz* = confluenţă). In sfârşit, dela *Bonn* scapă în şes: apa e liniştită şi adâncă, aşă că până la *Colonia* pot să vină chiar vapoare de mare.

Ems, un râu leneş, curge prin mlaştini. A trebuit să fie canalizat.

Weser (din *Fulda* şi *Wera*) n'are apă destulă. Până la Brema navigaţia e slabă; dela Brema spre ocean, pot umblă vapoarele cele mai mari.

Elba (aproape ca şi Rinul de lungă) curge aşă de domol, încât vapoarele pot suì până aproape de graniţa Boemiei. *Saale* îi aduce apele din Erzgebirge, iar *Sprea* şi *Havel* îi dau apele leneşe din câmpia unde stă Berlinul. La *Hamburg*, într'o gură largă, ea primeşte vapoarele cele mari din ocean.

Oderul adună apele Sudeţilor şi curge aproape paralel cu Elba până în dreptul Berlinului; acolo cârmeşte spre N. E. şi înfundă apa sa într'un golf închis al Balticei *(Oder-Haff)*. Afluentul cel mai de seamă e *Warte* (aproape întreg în pământ polonez).

Vistula şi *Memel* curg numai puţin timp pe pământ german.

In genere, râurile Germaniei curg paralel (spre Nord şi N.-Vest) încotro se pleacă şi pământul imperiului. Dela Weser la Vistula toate însă au o *ciudăţanie:* fac pe la mijloc un fel de genunchiu.

Cauza e aceasta: odinioară (pe când Baltica şi M. Nordului nu existau încă) şesul din Nordul Germaniei aveà două umflături în chip de valuri: unul ţineà din Iutlanda şi mergeà spre Răsărit pe lângă malul de azi al Balticei, unde se văd o mulţime de lacuri; altul porneà din *Lüneburger Heide,* treceà peste colinele *Fläming* şi se sfârşià în colinele *poloneze* de lângă cursul superior al Vistulei. Intre aceste două valuri erà dar o vale lungă.

A venì apoi vremea că gheţurile pornite din Scandinavia s'au întins până în reduta Boemiei; când s'au retras, cu toate că cele 2 umflături fuseseră întrucâtva roase de gheaţă, ele tot formau încă o vale, iar apele eşite din topirea acestor gheţuri năpraznice

www.digibuc.ro

au făcut un fluviu puternic, care curgeà pe unde e azi *Varşovia*, apoi spre *Hamburg* şi sfârşià tocmai lângă *Scoţia!*

Această *Vistulă-străveche* a fost însă scurtată. Gheţurile s'au retras spre Nordul Europei; s'a format Baltica şi M. Nordului, iar *umflătura nordică* a fost ruptă de ape: de *Oder*, de *Vistula*, etc. Locul, de unde apa s'a abătut spre Nord, a rămas deci în toate aceste râuri ca un *cot* sau genuchiu. Chiar şi azi se mai cunoaşte încă legătura veche: Nu departe de *Thorn*, *Netze* şi *Warte* leagă Oderul cu Vistula; nu departe de *Francfurt*, *Sprea* şi *Havel* leagă Oderul cu Elba, etc. Pentru firişoarele acestea de apă, valea veche a rămas azi prea *largă*, dar apa tot e de ajuns, ca să poată duce bărcile dela Varşovia până la Hamburg. Comerţul se foloseşte încă de ele.

Avuţiile

Agricultura. Odinioară, Germania erà aproape toată acoperită de păduri; mai târziu, *pădurile* au fost tăiate şi mai toţi Germanii s'au făcut *plugari* (cu toate că pământul ţărei lor e slab, nisipos şi mlăştinos).

Mai ales sub Carol cel Mare li s'a dat poveţe, cum să îngrijească *via*, *pomii*, *vitele*, etc.

Cerealele nu le ajung, ci mai cumpără şi de peste graniţă. Se seamănă mai ales secară.

Cartofii sunt nelipsiţi de peste tot; ei sunt „pânea săracilor".

Hameiul e răspândit mai ales în Bavaria (unde se fabrică multă bere). *Sfecla* e mai ales pe malurile Elbei (Magdeburg).

Viile din valea Rinului sunt vestite în lumea întreagă[1]).

Cu toată silinţa lor, populaţia creşte aşà de repede, încât imperiul cumpără de peste hotar (din Rusia, din America, etc.) cereale în preţ de 400 mil. lei. Nu doară că nu ar ajunge pământul, dar o bună parte (mai ales între Weser şi Elba) e semănat cu

[1]) Atlas pag. XVIII, harta 4, 5 şi 6.

www.digibuc.ro

sfecle, care dau mai mare câştig: dau şi zahar, apoi slujesc şi la îngrăşatul *vitelor.*

Cele mai multe *vite* se cresc în Nord, dar nu-s de ajuns; în fiecare an Germania cumpără de 700 mil. lei: *carne, lână, ouă,* etc.

Minerale. Cu privire la *fer* şi *cărbune,* Germania stă în Europa pe treapta a doua (după Anglia). In *Silesia, Saxonia* şi *Westfalia,* chiar şi apele sunt în unele locuri negre de praful cărbunilor.

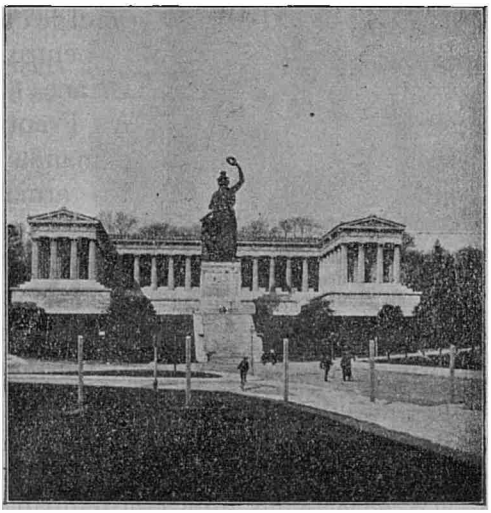

Vedere din München

Argint se scoate mai mult decât din orice ţară a Europei; în *aramă,* Germania (Saxonia şi Westfalia) nu e întrecută decât de Spania.

In *zinc* (Silesia) e mai bogată decât orice ţară din lume.

In minele dela *Freiberg* (Saxonia) s'au deprins întâiaşi dată Europenii a scoate cu regulă metalele din pământ.

Industria. Având atâta *fer* pentru maşini şi atâ-

www.digibuc.ro

ţia *cărbuni*, Germania ajutată de mulţimea lucrătorilor şi de iscusinţa lor, a ajuns statul cel mai industrial din lume (alături de Anglia şi de Statele-Unite).

Vedere din Nürnberg.

In rândul întâiu printre mărfurile sale vin *stofele de lână* şi apoi tot felul de ţesături: de bumbac, mătase, etc. Din fer se face *maşini* şi tot soiul de unelte. *Essen* e pentru imperiu, ceeace e *Creuzot* pentru Franţa; acolo se comandă tunuri pentru armatele multor ţări (Krupp).

Vestită e de asemenea fabricarea *porţelanurilor* (Saxonia) şi a *păpuşilor* (Nürnberg). In sfârşit, pentru fabricarea *berei* (München), Germanii sunt daţi ca pildă tuturor ţărilor [1]).

Comerţul. Acuma 50 de ani, schimbul de mărfuri abia atingeà preţul de un miliard de lei. Azi e de peste 10 miliarde. La aceasta au ajuns Germanii în primul rând prin înmulţirea *căilor ferate*, prin *canale între râuri* şi mai ales prin exploatarea *cărbunelui* şi a *ferului*.

Intre canale, cele mai însemnate sunt acestea:
Dela *Rin* spre *Ron*, prin „poarta dela Belfort".
Intre *Main* şi *Dunăre* (canalul Ludwig).
Dela *Oder* spre *Elba*, prin Sprea şi Havel.
Din *Baltica* în *M. Nordului*, Canalul „Impăratul Wilhelm" ajută şi flotei de răsboiu să treacă repede dintr'o mare în alta.

Populaţia şi Constituţia. Inflorirea comer-

[1]) Atlas, pag. XVIII (producţia de bere).

www.digibuc.ro

cială şi industrială a Germaniei se reazimă însă şi pe *sporirea repede* a populaţiei sale. Prisosul naşterilor în fiecare an e de aproape 800.000 suflete! [1])

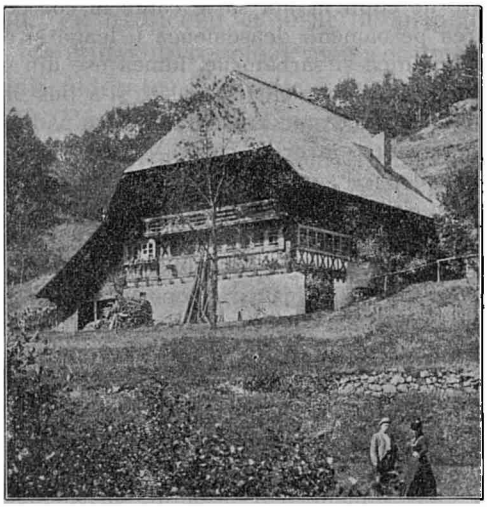

Casă din „Pădurea Neagră"

Pe vremea Romanilor, Germanii se întindeau cam între Rin şi Elba. Cu timpul însă au crescut atât de mult, încât s'au întins şi la Apus, peste Rin, şi spre Răsărit de Elba, împingând ací pas cu pas pe Slavi şi germanisându-i. Dar pământul ţărei lor fiind împărţit, neamurile germanice (Saxonii, Thuringii, Şvabii, Bavarezii, etc.), n'au putut face un singur stat tare, ci s'au împărţit sub o mulţime de stăpâni şi ajunseseră să fie umiliţi de toţi vecinii lor. In deosebi au fost îngenuchiaţi de Napoleon care a sdrobit *Prusia,* a întins graniţa Franţei până la Rin, şi peste tot ţărmul de Nord al mărei până la *Lübek*, ocupând astfel toate gurile fluviilor germane.

Din umilire, Germanii s'au ridicat la 1866, bătând pe Austriaci, şi la 1870, bătând pe Francezi şi unind toate stătuleţele lor într'un singur imperiu cu capitala în Berlin.

Poporul german. In deosebire de Italieni, Spanioli şi Francezi, neamuri iuţi, Germanii sunt un popor domol. Răbdarea e una din însuşirile lor de căpetenie, de aceia şi lucrările Germanului sunt adeseori migăloase. Astfel se explică şi renumele şcoalelor nemţeşti şi marele număr al celor ce au dat regule şi au scris cărţi pentru învăţătura copiilor.

Alături de răbdare stă însă şi un fel de bunătate şi veselie deosebită, pentru care ei au o vorbă aparte: Gemütlichkeit. Cum vorba noastră *dor* nu se mai poate traduce în nici o limbă, aşă e şi vorba Gemütlichkeit. Din această însuşire deosebită ese şi

[1]) Atlas, pag. XVII, creşterea populaţiei.

www.digibuc.ro

minunata lor vieață de familie, care strânge foarte aproape pe copii de părinți. Nicăeri petrecerile nu sunt mai simple și mai din inimă.

Ajută la aceasta însă și marea lor dragoste pentru cântece și pentru natură. Fiecare știe sute și sute de cântece mărunțele, pe care de copil învață să le cânte în cor cu alții. Și cum leagă cântarea pe oameni, deasemenea îi leagă și dragostea pentru natură. Duminica și sărbătorile, lumea ese din orașe în cete mari ca la iarmaroace; pare că tot orașul și-a pus în gând să emigreze. Iar ținta acestei excursiuni e de obiceiu pădurea. Dela bradul care la Crăciun intră în orice colibă, cât de săracă, până la teiu, la fag și stejar, copacii sunt iubiți, ca și cum poporul și-ar aduce aminte de vremurile pe când trăià în umbra pădurilor. Se păstrează și azi fagi și tei priviți odinioară ca sfinți. O bună parte din cântecele lor sunt cu privire la pădure.

Cu astfel de însușiri, poporul acesta a putut naște filosofii cei mai mari, mari poeți, mari muzicanți și mari învățați. In timpurile din urmă, între toate popoarele lumei, el s'a arătat cel mai rodnic la suflet;—iar de câtăva vreme, a început a înflori și în bogăție. După ce au stat împărțit sub zeci și zeci de stăpâni mari și mici, Germanii au făcut o mare împărăție, au șters granițele care împedicau comerțul și au ajuns la un spor de industrie și negoț cum nimeni n'ar fi putut să bănuiască. Pe când comerțul Franței cu țările străine e de abia 8 miliarde, al Germaniei e de 17 miliarde și stă să ajungă pe al Angliei (22 miliarde). Inflorirea aceasta e ajutată însă și de sporul neasemănat al populației. In zece ani, pe pământul Germaniei se adaogă aproape 8 milioane de suflete. Orașele au crescut și s'au înfrumusețat așà de repede, încât clădirile de acum 30—40 de ani au ramas vechi. Fiecare oraș și-a adăogat o parte noua, cu case și grădini frumoase; țara toată pare că s'a înnoit ca de sărbătoare.

Populația e mai toată germană (din 61 mil. numai $3^1/_2$ mil. sunt *Polonezi*, 600.000 *Evrei*, 230.000 Francezi și 140.000 Danezi); totuși Germania nu-i încă deplin unită. E un singur cap peste tot imperiul, dar sub el mai sunt și câțiva regi.

Afară de regele *Prusiei* care e și împărat al Germaniei, mai e încă: un rege în **Saxonia** (cap. *Dresda*), altul în **Würtemberg** (cap. *Stuttgard*) și altul în **Bavaria** (cap. **München**) [1]).

[1]) Atlas, pag. XVIII, harta 2.

www.digibuc.ro

Mai sunt şi 6 mari *ducate: Baden, Hessa, Oldenburg, Saxa, Weimar, Mecklemburg-Schwerin, Mecklemburg-Strelitz;* 6 ducate şi 7 principate.

Germania aşà dar e un stat *federal* (Bundestaad). Bismark, după răsboiul cu Francezii, a lăsat pe principi pe tronurile lor, dar i-a unit sub regele Prusiei ca împărat al întregei Germanii federate. Pentru treburile statului a înfiinţat un *Consiliu Federal (Bundesrat)* din 58 de delegaţi ai diferitelor state germane (Prusia trimite 17); şi un *parlament al imperiului (Reichstag)* compus din vre-o 400 deputaţi, aleşi prin vot universal şi secret.

Impăratul e şef al armatei şi are drept de pace şi răsboiu; încolo, fiecare stat are constituţia sa a parte.

Confesiunea. 63% sunt *protestanţi*, dar sunt şi 36% catolici (mai ales în Bavaria şi pe valea Rinului).

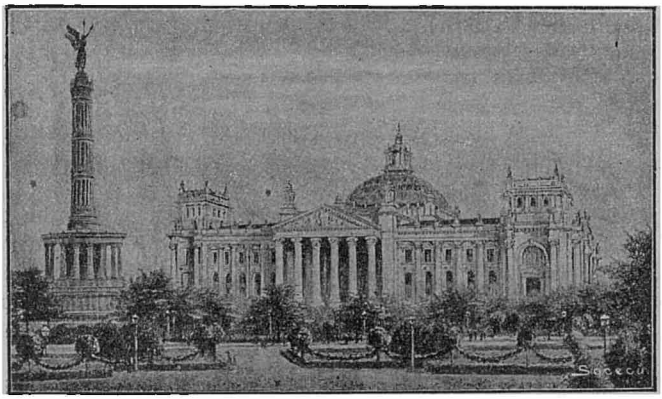

Berlin.

Oraşele. *Berlin*, capitata imperiului (peste 2 mil. loc.), e unul din marile oraşe ale Europei. Dintr'un sătişor de pescari slavi a ajuns azi centrul puterei Germanilor [1]).

Fiind aşezat pe *Sprea,* e în drumul mărfurilor, care trec din

[1]) Vezi Atlas, pag. XIX, proporţia dintre Berlin şi alte oraşe mari.

www.digibuc.ro

spre Elba spre Oder, aşà că a ajuns, alături de *Mannhein,* marele port fluvial al Germaniei.

Potsdam, mai spre Apus, e reşedinţa împăratului, cum erà odinioară Versailles lângă Paris.

Dresda e un oraş frumos, aşezat la poarta pe unde ese Elba din Boemia. E vestit între altele şi pentru tablourile pictorilor celor mari, aşezate în muzee la vederea tuturor.

München este iarăşi vestit prin muzeele şi şcoalele sale. Are mari fabrici de bere.

Strasburg şi *Colonia* au două catedrale gotice, vestite în lumea întreagă. Tot aproape de Rin mai sunt:

Francfort (pe Main) şi *Heidelberg* (lângă Neckar) cu cea mai veche universitate germană.

Hanovra a fost odinioară capitala unui regat (desfiinţat apoi de Prusia).

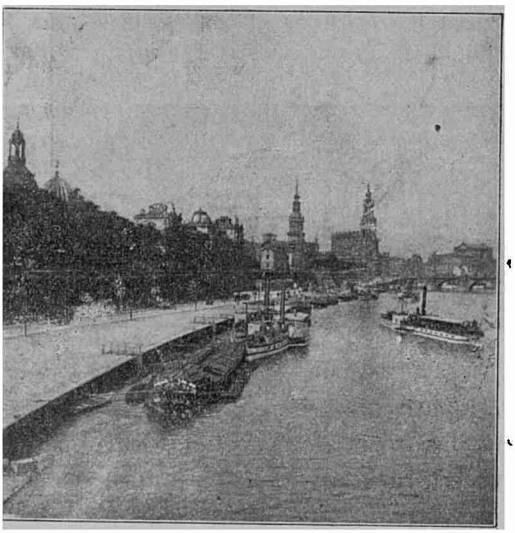

Dresda.

Brema, Hamburg şi *Lübeck* sunt oraşe libere.

Hamburg la 1870 erà mai mic decât Bucureşti; azi are aproape 1 milion locuitori, iar comerţul său întrece cu 1 miliard pe al Londrei; — mărfurile intrate şi eşite preţuesc 8 miliarde, cât este comerţul cu streinătatea al Franţei întregi.

Oderul are în lungul său 3 oraşe însemnate: *Breslau, Francfort* şi *Stetin.* Vistula are pe *Danzig.* Mai spre

www.digibuc.ro

Răsărit decât toate e *Königsberg*, unde se încoronau regii Prusiei.

Vrednic de pomenit e şi *Lipska*, nu numai ca oraş mare (al 4-lea după Berlin, Hamburg, München), ci şi fiindcă acolo e tribunalul cel mai înalt al imperiului.

Incheere. Primind cultura din atingerea cu Romanii şi cu urmaşii lor din Apus, Germanii au început a lumină şi ei pe alţii, întinzându-se mereu spre Răsărit, creştinând şi germanizând pe Slavi. In curând, dela agricultură au trecut la navigaţie şi, prin *liga hanseatică*, puterea germană s'a simţit în toate mările din Nordul Europei. Dar statele. stătuleţele şi oraşele germane n'au putut ţine piept până la cele din urmă statelor mai bine închegate, care se formau prin prejur (Franţa, Anglia, Polonia, Suedia, etc.). Abiă cu ridicarea Prusiei (acum 200 de ani) s'a pus temeiul unei puteri mai statornice. După două secole, Prusia a ajuns în capul tuturor.

După crearea imperiului, ochii Germanilor s'au întors din nou către comerţul pe mare. *Bismark* a luat din celelalte continente tot ce mai rămăsese neluat de alţii. Şi astfel, lumea s'a trezit că, de azi pe mâne, Germania are şi ea un imperiu colonial. In *Africa: Togo, Kamerun, Africa de Sud* şi *Africa de Est;* în *Oceanul Pacific:* o parte din *Noua Guinea,* archipelagul *Bismark, Solomon, Marschall,* iar de curând *Carolinele* şi *Marianele* (cumpărate dela Spania). In *Asia* s'a amestecat în treburile Chinei şi a luat cu chirie *Kiau-ciu,* cu gând ca să stăpânească bogata peninsulă *Şantung* [1]).

OLANDA

Olanda şi Belgia sunt ca un fel de prelungire a Germaniei şi a Franţei.

Aşezarea şi întinderea. Olanda e abiă de 2 ori şi ceva mai mare decât Dobrogea. Fiind aşezată între *Belgia, Anglia* şi *Germania,* ţări cu populaţie foarte deasă, şi lângă *malul mării,* precum şi la *gura* unui mare fluviu, ţara întreagă e la răspântia unui negoţ foarte viu.

Pământul. Germanii numesc acest ţinut: *Nieder-*

[1]) Atlas, pag. XVIII, partea 1.

www.digibuc.ro

lande, iar Francezii *Pays-bas*, căci tot pământul Olandei, ca şi al vecinei sale, Belgia, e partea cea mai *joasă* a şesului din Nordul Europei. Ba ce e mai mult: aproape un sfert din Olanda stă mai *jos chiar decât faţa mării:*— ar fi de ajuns să crestezi puţin ţărmul, şi valurile ar năvăli făcând înăuntru un lac adânc în unele părţi de 5—6 m. Din fericire, ţărmul e ridicat, căci vântul scoate nisip din mare şi face dune, iar Olandezii le-au întărit prin nişte ezături cu ţăruşi. (De acolo şi vorba: *Dumnezeu a făcut marea, iar Olandezii i-au făcut malurile).*

Pe vremea lui Mircea, unde e azi lacul *Zuidersee*, erà uscat cu sate şi oraşe; în timpul unei furtuni, marea a năvălit, iar azi Olanda seamănă cu un „*vas spart*". Şirul de insule dela *Texel* până la golful *Dollart* arată resturile ţărmului de odinioară. Odată şi odată, marea poate să năvălească din nou, căci ţărmul întreg se cufundă sub apă cu vre-o 5 mm. pe fiecare an.

Afară de ţărm, unde vântul a ridicat dune, pământul Olandei, fiind făcut mai tot de mâlul cărat de Rin, e un *şes* cu desăvârşire neted.

Clima şi Râurile. Ca pe tot ţărmul de Apus al Europei, *vântul* bate de obiceiu dinspre ocean; şi bate cu atâta tărie, încât omul s'a şi gândit să folosească puterea lui: Cel dintâi lucru care îţi atrage luarea aminte e mulţimea *morilor de vânt*, care se învârtesc fără încetare. Tot cu vântul dinspre Apus vin şi *negurile*, care întristează cercul Olandei [1]), precum şi *ploaia. Din două zile, una plouă.* Pământul e dospit de apă; iarba e veşnic verde.

Şi, ca şi cum n'ar fi fost deajuns apa ploilor, tot în Olanda se mai resfiră şi delta *Rinului. Meusa* şi *Escaut* tot aici îşi varsă apele. Dacă omul ar sta nepăsător, braţele Rinului *(Waal, Leck*, etc.) ar face în scurt timp din Olanda o mare mlaştină. Dar, după cum Olandezii se

[1]) Pentru a se despăgubi de tristeţa cerului, Olandezii cultivă cu mare patimă *florile.*

www.digibuc.ro

apără de mare cu diguri, tot cu diguri se apără și de apele Rinului: au strâns brațele fluviului între ezături înalte, așă că acuma apele curg ca pe niște uluce, — uneori cu mult mai ridicate decât șesul dimprejur. Pe alocurea însă apa

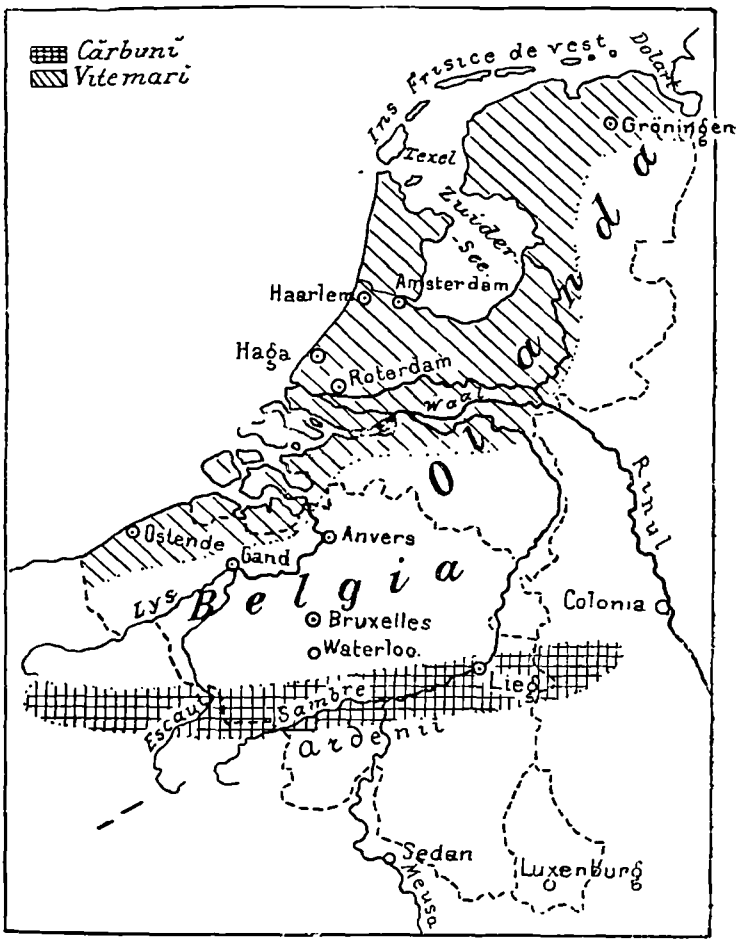

trebue „pompată“ și *suită* în canale cu ajutorul morilor de vânt, care o ajută astfel să se poată scurge spre mare. Cum zidesc castorii diguri, așă zidesc și Olandezii. Vorba *dam* (= dig) e animată foarte des la sfârșitul numelor de

www.digibuc.ro

sate şi oraşe. Se poate zice că pământul Olandei e uscat, numai pentrucă omul a voit să fie astfel.

Avuţia

Intr'un pământ aşâ de bine udat (şi ferit de îngheţuri grele, din cauza căldurei oceanului), *grădinăria* trebuiâ să fie, şi e, mai înfloritoare decât ori şi unde. Dar dacă sunt *legume* de prisos, *grâul* nu ajunge, ci trebue să mai cumpere. (Avem şi noi vapoare, care dela Constanţa merg cu grâne drept la *Rotterdam*).

Păşunele mai totdeauna verzi le-a ajutat Olandezilor să crească *vite alese*. Lapte şi unt au din belşug, încât mai vând şi peste Canal, în Anglia. *Caşcavalul* lor (în chip de ghiulea roşie) e cumpărat în toate ţările.

Lemne n'au mai de loc. Focul îl aprind cu *turbă*, şi chiar în maşini tot turbă se arde. N'au nici piatră; e o raritate să calci pe o pietricică. Peste tot e ţărână măruntă. Casele le fac deci din *cărămizi*.

Câştigul de căpetenie al ţărei 'stă însă în *negoţ*. Ei sunt porecliţi „căraşii mărei". Odinioară au fost şi mai mult decât azi.

Cât timp Ţările-de-jos au fost supuse Spaniei, negustorii Olandezi puteau stà în legătură cu porturile peninsulei iberice. Veneau la Lisabona şi luau mirodenii, cu care cumpărau apoi în ţările nordice: peşte, piei, cereale, lemne blăni, etc. Când s'au răsculat (sub Filip al II-lea) şi au eşit din stăpânirea spaniolă, li s'a tăiat şi comerţul cu mirodenii, ne mai având voe să vină la Lisabona (căci tocmai pe vremea aceea, Portugalia ajunsese sub Filip). Cu ce erà să mai facă negoţ! căci în ţara lor Olandezii n'aveau decât tot mărfuri la fel cu ţările vecine: vite, peşte, etc.

Atunci s'au adunat de nevoe negustorii, au pus bani, şi au făcut o *companie* pentru negoţul cu India. Cu flota armată de ei, au pus mâna pe *Moluce*, pe care le-au răpit dela Portughezi, şi au pus la cale un monopol drăcesc: au tăiat toţi copacii de *cuişoare* de pe toate insulele, unde erau mai mulţi, şi au dat voe să fie cultivaţi numai pe *Amboina*, iar arborii ce dau *nuci de muscat* erau plantaţi numai în *Banda*. In fine, locuitorii acestor insule au fost siliţi să deà aceste mirodenii pe un preţ hotărît de companie.

www.digibuc.ro

In curând, aproape toate coloniile, pe care Portughezii le câştigaseră după călătoria lui Vasco de Gama în jurul Africei, au trecut în mâinele Olandezilor care le păstrează pe unele şi până azi: *Iava* singură e cât ţara noastră, dar are de 4 ori mai mulţi locuitori; mai au *Sumatra, Celebe*, o parte din *N. Guinea*, din *Timor*, etc. *Colonia Capului*, unde se aşezaseră *Burii* (Olandezi) le-a fost luată însă de Englezi.

Cu lupta contra Spaniei, Olandezii au trecut şi în America. De atunci le-a rămas *Guinea* şi câteva insule mărunte; ei sunt cei ce au fundat New-York, numit pe atunci *Noul-Amsterdam*. Dar, după cum ei se ridicaseră pe urma Spaniolilor, aşà s'a ridicat pe urma lor şi, în parte pe socoteala lor, Englezii. Trebue să ţinem însă seamă că, pe când Spania n'a mai rămas decât cu fărâmituri din marile ei posesiuni coloniale, Olanda are încă peste 2 mil. km. □, — întreagă „Mediterană" plină de insule bogate.

Populaţie, constituţie, confesiune. *Regatul* Olandei (33.000 k. □) are aproape 5 milioane locuitori. Afară de Belgia, nu e nici o ţară cu o populaţie mai deasă în Europa.

Olandezii sunt de neam germanic: *roşcovani* la faţă, cam *posaci*, dar foarte harnici şi cinstiţi. Rar găseşti pe cineva, care să nu ştie citi şi scrie; de aceea nici nu mai sunt obligaţi să-şi dea copiii la şcoală.

Cei mai mulţi sunt *protestanţi*, dar şi catolici sunt destui: 35% (ca şi Germania).

Capitala e la *Haga*, nu departe de ţărmul acoperit cu dune împădurite.

Amsterdam (= digul de pe Amstel) e o mică Veneţie, zidită toată pe taraşi. Canalele slujesc drept strade.

De altfel şi în restul ţărei, *canalele* slujesc ca drumuri pentru bărci (iarna pentru cei cu patine), iar *digul* ca drum de căruţă.

Dela Amsterdam, un canal răspunde drept în mare, tăind astfel vârful peninsulei şi prefăcându-l în *insulă*.

Rotterdam, aşezat pe Lek, e primul port al ţărei, mulţămită unui canal care îl uneşte cu marea. E un fel de Hamburg al Olandei. Aci sosesc din Java vapoarele cu cafeaua, care se împrăştie în toată Europa.

www.digibuc.ro

Utrecht e aşezat acolo unde un braţ *(Vecht)* duce o parte din apele Rinului spre lac, iar altul *(Rinul vechiu)* le scoate spre mare, pe la *Leiden*, oraş vechiu şi vestit pentru universitatea sa.

Stradă din Rotterdam.

Viaţa în Olanda. — Pentru a-şi face cineva o închipuire despre pământul şi oamenii acestor ţări, e destul să spui că, dacă poporul olandez ar plecà numai câţiva ani din patria sa, tot ţinutul s'ar preface într'o pustietate plină de mocirle şi de păpuriş. In adevăr, Olanda e creată de om. E în bună parte un pământ cucerit de om de sub stăpânirea mării şi a râurilor. Cu braţele deltei sale largi, Rinul se întindeà cât puteà înlături, inundând când în dreapta, când în stânga, după întâmplare; în faţa lui veneà apoi marea furioasă, trimeţându-şi câteodată valurile până departe asupra uscatului.

In mijlocul acestei lupte dintre mare şi Rin a intrat omul. A făcut mai întâi diguri să oprească arţagul mării, apoi şi-a întors ochii spre Rin şi l-a îmblânzit şi pe el, cum nu mai e nici un râu mare pe faţa pământului. Peste tot, drumul apei a fost *hotărît* şi *priveghiat*. Toată ţara e plină de canale, fie săpate în pământ, fie strânse între diguri ridicate înadins. Privită de sus, Olanda, cu nenumăratele sale canale, se arată ca cuprinsă într'o pânză de păianjen. In loc de gard, Olandezul face canal, adică un şanţ plin cu apă şi astfel îşi împrejmuieşte casa ori moşia. In loc de drum, face canal, spre a umblà peste vară cu barca, peste iarnă cu patinele ori cu sania. In loc de albie la întâmplare, el sapă râului un canal, spre a economisì pământul... Ba şi sub pământ face ca-

www.digibuc.ro

nale pentru scurgerea mai lesne a apelor... Noroc că în lupta aceasta contra apelor îl ajută şi vântul. Morile de vânt se învârtesc veşnic şi scot apa din toate locurile joase: lacuri, bălţi şi mlaştine spre a o trimete mărei.

E lesne de înţeles că în mijlocul unei astfel de lupte, fiecare palmă de pământ e scumpă şi e foarte bine lucrată. Toată ţara e ca o grădină de legume şi o podoabă în acelaş timp, căci Olandezii arătă o deosebită dragoste pentru cultivarea florilor (Haarlem).

Agricultura însă e grea în pământul dospit de ape; mai sigură decât toate e creşterea ierbei şi de aceia, pe întinsele livezi de un verde veşnic fraged, călătorul vede peste tot vite la păşune— un soiu ales, pe care se razămă o bogată industrie a laptelui. Olanda e „lăptăria" cea mare a Angliei.

Incheiere. Mlaştinele dela gura Rinului, care pe vremea Romanilor n'aveau nici un preţ (peste ele se preumblau liniştite cârduri de gâşte sălbatice) au ajuns după 2000 de ani, prin silinţa şi destoinicia omului, o adevărată grădină. Şi acî, ca şi în Elveţia cea săracă, se adevereşte vorba: *omul sfinţeşte locul.*

Ba după ce şi-a întins puterea peste mări şi ţări depărtate, micul popor olandez stăpâneşte încă şi azi un imperiu colonial care în *preţ*, nu e întrecut decât de cel englez! Cei 5 milioane de Olandezi au sub mâna lor în colonii de 7 ori mai mulţi supuşi.

BELGIA

Aşezare şi întindere. Belgia nu-i nici de 2 ori ori cât Dobrogia; dar, ca şi Olanda, e minunat de bine aşezată.

Căile ferate câştigă mult dela călătorii şi mărfurile care, din Anglia trec spre St. Gothard, precum şi dela cele ce pleacă din Franţa spre Germania de Nord sau Rusia. In privinţa aceasta, Belgienii, ca şi Olandezi şi Elveţieni, în lipsă de altele, au noroc cu cărăuşia lor. Reţeaua căilor ferate belgiene e neîntrecută (o adevărată pânză de păinjen).

Pământul. Jos, lângă mare, Belgia e apărată cu diguri, ca şi Olanda. Mai spre mijloc, şesul are şi ceva *coline*, iar spre Miază-zi e *podişul Ardenilor*, căruia pe

www.digibuc.ro

nedrept i se dă numele de munte, de oarece vârfurile sale cele mai înalte abia întrec vârfurile dealurilor dintre Siret şi Prut.

E drept că odinioară pe pământul Belgiei a fost un munte chiar mai semeţ decât Alpii, dar cu vremea a fost ros până în faţa mării, iar din temelia lui se scot cărbunii care în şesuri de obiceiu lipsesc.

Clima şi râurile. Ca şi în Olanda, *ploile* sunt foarte dese. Rar vezi câteva zile senine în şir. *Vântul*, ca şi acolo, învârteşte neobosit roata morilor.

Dar, chiar dacă ar ploua mai puţin, râurile tot ar avea apă, căci curg în şes; — par mai mult nişte canale pline până în maluri cu apă liniştită.

Meusa tae Ardenii în curmeziş, apoi porneşte spre răsărit (par'că ar fi o continuare a *Sambrei*) şi face câtva timp graniţa spre Olanda.

Adevăratul râu al Belgiei este însă *Escaut*. Curge aşà de încet, încât devine plutitor aproape dela izvor. Luntrile se ţin lanţ în apele sale *negre* de murdăria fabricelor, iar în gura sa foarte largă pătrund valurile mării gata să primească sau să aducă vapoarele cele mai grele.

A v u ţ i a

Ca şi Olanda, Belgia e o grădină, afară de *Campine*, unde locul e sterp; dar şi acì se cară mereu gunoae din oraşe, se fac canalizări şi cu vremea ţinutul va devenì roditor. Oricât de bine ar fi lucrate însă ogoarele, ele nu pot îndestulà cu cereale o populaţie care e *cea mai deasă din Europa* (250 loc. pe 1 km. □). Belgienii trebue să cumpere grâu de aiurea, ca şi Olandezii.

E însă o mare deosebire faţă de Olandezi: pe când aceştia îşi caută hrana în „cărăuşia“ pe mare şi în negoţul cu produsele coloniilor, Belgienii au în temeliile acelui munte de odinioară destui *cărbuni*, iar cu ajutorul lor

www.digibuc.ro

toată ţara s'a umplut cu o mulţime de fabrici. *Ferăria* (maşini, instrumente, etc.) şi *pânzeturile* eşite din fabricele belgiene sunt vândute până în ţări depărtate. Belgia în multe privinţe e ca o prelungire a Franţei, după cum şi pământul olandez e ca o prelungire a celui german.

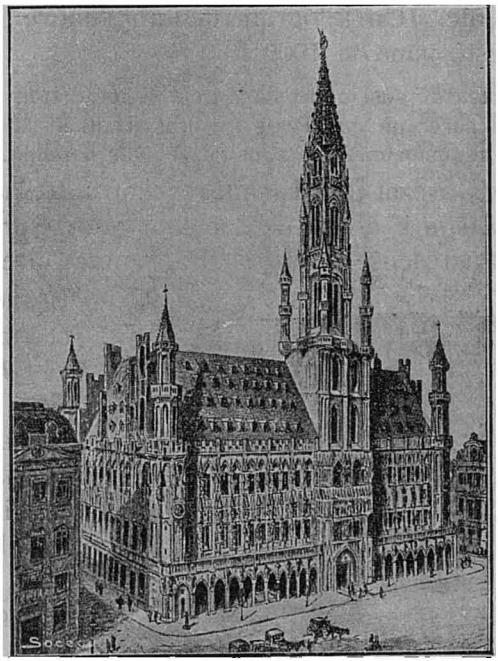

Primăria din Bruxelles.

Locuitori şi oraşe. Populaţia ($7^1/_2$ mil.) e mai mult de jumătate de neam romanic *(Valoni)* şi vorbeşte franţuzeşte, iar restul e de neam germanic *(Flamanzi)*. Cei dintâi stăpânesc jumătatea de Miază-zi: Ardenii şi o bună parte din ţinutul colinelor; ceilalţi ocupă şesul de Miază-noapte. (Linia despărţitoare trece pe la sud de Bruxelles, pe lângă *Waterloo)*.

Deosebirea aceasta de neam şi de limbă nu e fără urmări, ca în Elveţia. *Flamanzii*, în timpurile din urmă,

www.digibuc.ro

cer ca limba lor să fie luată în seamă, întocmai ca şi cea franceză. De acì izvorăsc unele nemulţumiri. Noroc că şi unii şi alţii sunt în mare parte *catolici.*

Capitala, *Bruxelles*, stă la mijloc între cele două neamuri. E un mare oraş industrial, unde se fabrică *dantele* foarte scumpe. Nicăeri *inul* nu e mai bine lucrat decât aici. (Un kilogram de fuior subţire pentru dantele preţueşte până la 1000 fr.!)

In partea de sus, unde stă regele şi unde sunt clădirile publice, oraşul pare „un mic Paris", e oraş franţuzesc; în partea de jos, unde e negustorimea şi industria, e oraş flamand.

Gand, aşezat pe Escaut, e centrul ţesătoriilor de *bumbac. Liège* e negru de cărbunii fabricelor sale, unde se lucrează în deosebi ferărie. Dar inima ţărei nu-i nici Bruxelles, nici celelalte oraşe, ci e **Anvers**, marea „poartă" pe care intră şi es mărfurile în Belgia. Graţie fluxului şi refluxului, vapoare uriaşe din ocean vin până la cheiu. Portul se ia la întrecere cu *Londra* şi *Hamburg. Ostende* e mai vestit prin băile sale de mare; dar în acelaş timp e „portiţa" zilnică pentru comerţul mărunt (pasări, ouă etc.), spre ţărmul en glez.

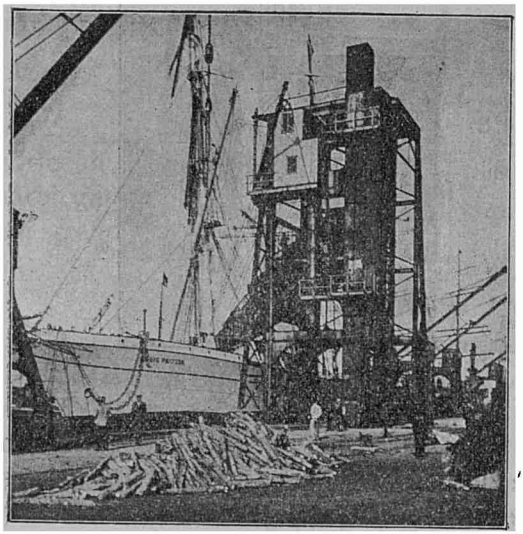

Portul Anvers, „Cocostârcul" cel mare, care ridică un vagon dintr'odată.

Incheiere. *Ţările-de-jos*, fiind o prelungire a Franţei şi a Germaniei, au fost menite să atârne după vremuri de aceşti vecini

www.digibuc.ro

mai mari. Dela ducii *Burgundiei* au trecut la casa domnitoare a *Austriei*, iar de acì, prin moştenire la *Spania*. După răscoala lor contra lui Filip, şi după multe necazuri, acest colţ de pământ (ca şi cel din munţii Elveţiei) a fost recunoscut prin pacea *Vestfalică* neatârnat. Ba în lupta contra Spaniolilor s'au trezit stăpânind peste mări foarte depărtate un întins imperiu colonial!

Portul Ostenda.

Mai târziu. *Belgia* s'a despărţit de *Olanda*. Acestei din urmă i-au rămas toate posesiunile, câte mai scăpaseră din mâna Englezilor, iar Belgia abia de câţiva ani a putut să capete un ţinut peste ocean. *Congo* are de suveran pe regele Belgiei care, prin testament, l-a lăsat statului belgian.

Luxemburg. Marele Ducat e un petec de pământ (ca un judeţ) cuprins între graniţa belgiană şi germană. Locuitorii sunt de neam germanic. Ca şi Elveţia şi Belgia, ducatul acesta e *neutru*.

Insulele britanice

Intinderea. Arhipelagul britanic (315.000 klm. □) are cam întinderea pământului locuit de Români; dar stăpâneşte afară din Europa aproape un sfert din faţa uscatului! — E *cea mai mare împărăţie* din câte au fost până azi.

Aşezarea. Faţă de ţara noastră, pământul britanic este aşezat întreg mai la Nord. Capul *Landsend*

www.digibuc.ro

vine în dreptul oraşului *Lemberg*, iar *Orcadele* stau în dreptul golfului *Finic;* dar, pe când acest golf sufere de îngheţ, apele calde ale lui Golfstrom coprinde archipelagul britanic ca într'o bae caldă.

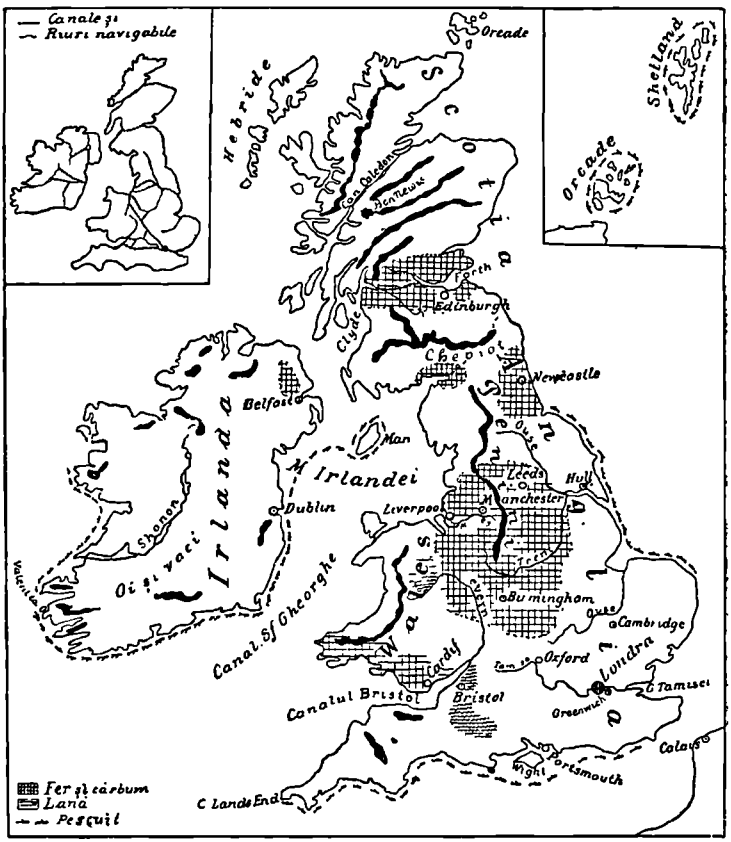

Fericită e aşezarea sa şi în alte privinţe: Când priveşti pe glob *emisfera uscatului*, vezi că Anglia vine drept în *mijlocul continentelor şi insulelor,* care se ridică peste mările planetei, formând uscatul [1]). Pe hărţile, care arată liniile de navigaţie, *Londra* stă ca un păianjen în mijlocul firelor, care împânzesc toate mările.

Mai mult: Dacă ar fi fost legat cu continentul, pământul

[1] Vezi figura dela pag. 1.

www.digibuc.ro

britanic s'ar fi aflat tot în mijlocul emisferei uscatului, dar ar fi fost lesne primejduit de vecini. Spre norocul său, poporul englez e despărţit de trunchiul Europei prin mare, aşà că mulţumită acestei *poziţii insulare,* el a trăit în Arhipelag, ca într'o cetate bine apărată.

Pământul e o fărâmătură din trupul Europei. Sunt nu mai puţin de vre-o 900 de bucăţi şi bucăţele înconjurate de apă. *Anglia* şi cu *Scoţia* fac împreună insula cea mai întinsă; *Irlanda* vine în rândul al doilea; apoi, de jur împrejur, e un adevărat roiu de insule mai mărunte, dintre care grupa *Hebridelor*, *Orcadelor* şi *Shetland* sunt cele mai însemnate.

Nu numai că pământul britanic e fărâmat, dar fiecare bucată e crestată pe margini de o mulţime de golfuri. Ţărmul de Miază-zi e ca şi cel francez din faţă, — de care a şi fost legat, înainte de a fi fost săpat *Canalul Mânecei.* Cu cât înaintezi apoi spre Nord, cu atâta crestăturile se *înmulţesc*, sunt mai *adânci* şi par'că au fost puse înadins perechi: una pe ţărmul apusean, alta pe cel răsăritean. Canalul *Bristol* (o imitaţie în mic a canalului Mânecei) stă împotriva golfului Tamisei; *Clyde* (claid) stă în faţa golfului *Forth;* iar mai spre Nord. două scobituri opuse se unesc chiar, şi astfel Scoţia întreagă e tăiată în curmeziş de *Canalul Caledonian.* In sfârşit, spre Miază-noapte, ţărmul e crestat ca o frunză sfâşiată şi ruptă pe margini. Tot aşà de crestată e şi Irlanda, ale cărei peninsule se întind spre largul oceanului, ca degetele unei mâni [1]).

Dacă cercetăm şi înăuntru plăsmuirea pământului, vedem că el e foarte felurit. După *şesul* din Miază-zi şi Răsărit, unde se întind *coline* uşor povârnite (ca şi în Nordul Franţei), găsim spre Apus şi Miază-noapte o sumă de înălţimi *muntoase;* dar munţii aceştia n'au chipul unor lanţuri întinse, cum sunt Pyrinei, Alpii, Jura şi toţi munţii mai tineri ai Europei, ci sunt mai mult fărâmături, ca unii ce sunt slabe rămăşiţe din nişte munţi bătrâni. Aşà,

[1]) Atlas, pag. XIX.

www.digibuc.ro

districtul *Wales* (Uels) e muntos, dar cel mai înalt vârf abia întrece 1000 m. Urmează apoi mai spre Nord *Peninii*, un lanţ îndreptat dela Nord spre Sud, dar nicăeri nu ajunge nici 1000 m. *Cheviot* (civiot) stau în curmeziş ca graniţă între Anglia şi Scoţia. In sfârşit, Scoţia toată e un *podiş* muntos, pe care se află şi vârful cel mai înalt *Ben Nevis* (Nivis) de 1000 şi vre-o trei sute de metri,— înălţimi de care se găsesc cu zecile în Carpaţii noştri.

Irlanda e ca o farfurie: de jur împrejur înălţimi, iar la mijloc un *şes*.

Nicăeri nu se poate vedeà mai bine, de ce mare însemnătate sunt chiar şi cele mai mici înălţimi şi scufundături ale scoarţei pământului. Să sui sau să cobori pe un deal 100 metri, ţi se pare lucru de nimica. Ar fi însă destul să scază aici marea cu 100 metri şi, din frumosul arhipelag de azi, din toată bogăţia golfurilor şi insulelor sale n'ar mai rămâneà nimic. Anglia s'ar unì cu Franţa, cu Belgia, cu Olanda şi Danemarca. *Marea Irlandei* ar pierì, ca şi Marea Nordului. *Canalul St. Gheorghe* şi *Canalul dela Nord* ar pierì, insulele s'ar unì cu ţărmul şi am aveà astfel o nouă peninsulă în Europa, abia cu puţin mai crestată de cum e azi peninsula iberică. Corăbiile ar apucà alte drumuri, iar „firele păiajenului" dela Londra ar fi rupte şi încurcate pentru totdeauna.

Clima şi râurile. Incălzită de Golfstrom, *Irlanda* e veşnic verde (vezi clima Europei). Din apa caldă a oceanului se ridică atâţia aburi, încât e veşnic negură deasupra archipelagului. La Londra, în timp de un an, soarele se arată abia ca preţ de 2 săptămâni. Aceste neguri împiedică scoarţa pământului de a *îngheţà;* (în mijlocul Scoţiei, la Edimburgh, îngheţul ţine abia 2 săptămâni!); în schimb însă o împiedecă de a se *încălzì* în timpul verei. Aşà, spre pildă, *viţa* poate sta iarna neîngropată, dar peste vară, neavând destulă *lumină* şi *căldură*, strugurii nu se pot coace. Prin urmare: *negura*, *ploaia* şi fumul fabricelor fac din Anglia o ţară puţin veselă. De acì şi dragostea pentru flori, — ca în Olanda.

Având ploi de prisos, râurile sunt veşnic pline de

www.digibuc.ro

apă, mai ales că povârnișul spre mare e mai la toate foarte lin.

Tamisa e râul binecuvântat al Londrei.

Severn coboară din Wales și se varsă în largul golf dela Bristol, unde fluxul și refluxul se simte mai mult decât oriunde în Europa. (Marea se umflă în sus până la 15 m!). Intre Severn și vecina sa Tamisa, e un canal.

Trent și *Ouse* (us) îmbrățișează Peninii și aduc apele lor în largul estuar *Humber*.

Mersey din contra, se varsă spre Apus, dar și acî un canal (Mersey-Trent) face cu putință plutirea în curmezișul Angliei.

Shannon scurge spre ocean o bună parte din apele Irlandei. Mai sunt apoi o mulțime de alte ape, iar mâna omului a avut grije să adaoge și o sumă de canale, care umple toată Britania cu o rețea de *căi de plutire* (vezi harta).

Avuția

Acum câteva sute de ani, locuitorii insulelor britanice se îndeletniceau mai ales cu creșterea vitelor (în deosebi a *oilor*)[1]). Puterea negoțului era *lâna*, pe care o treceau Belgienilor peste mare să o prefacă în postavuri. (Era poruncă în Anglia să fie arsă orice lână adusă din alte țări). Până azi a rămas obiceiul, ca prezidentul camerei engleze să aibă așternut pe scaunul său un sac cu lână, spre amintirea comerțului de odinioară.

Agricultura. Lucrarea pământului e și azi în floare. *Vitele* de soiuri alese sunt cumpărate și în alte țări; în deosebi *calul* englez (din încrucișarea cu cel arab) e neîntrecut pentru iuțeală. Oile pentru *lână*, boii pentru *măcelărie*, etc. sunt cunoscuți în toată lumea.

Metale și industrii. Ridicarea poporului englez în timpurile de față nu se datorește însă agriculturii, ci

[1]) Atlas, pag. XIX, harta 2 și 4.

www.digibuc.ro

minelor şi industriei. Pământul Angliei (mai ales în partea de Apus) e foarte bogat, atât în *cărbuni* cât şi în *fer* şi alte metale[1]). Şi întâmplându-se ca un Englez să găsească mijlocul de a întrebuinţă puterea aburului pentru a mişcă maşinile, Anglia, mulţămită avuţiei sale în cărbuni şi fer, s'a văzut dintr'odată cu puteri însutite şi înmiite de a lucrà. In loc să mai vândă lâna în afară, ca în alte timpuri, azi cumpără ea de peste tot: *lână*, *bumbac*, *in*, *piei*... şi lucrându-le în nenumăratele sale fabrici, a umplut lumea cu mărfurile engleze. In ajutorul acestei uimitoare răspândiri de mărfuri a venit şi împrejurarea, că aburul a slujit nu numai în fabrici, ci şi pentru a *transportà* mărfurile şi călătorii. Cel dintâiu vapor pe mare a fost făcut de Englezi, iar la 10 ani după vaporul pe mare au făcut şi o *linie ferată*, — tot cea dintâi din lume[2]).

Inainte vreme, corăbiile se slujeau de *pânze* şi *lopeţi*. La 1815 vaporul „Caledonia" făcù călătoria dela Dundee la Hull. Ceasornicarul *Fulton* (din Pennsylvania), cu vapoarele construite după planul său, dovedise că aburul poate înlocuì pânzele cu folos. La 1825, *Stephenson* inaugurează prima linie ferată *Stokton-Darlington*.

Cu fabricele şi cu vapoarele sale, apărate de o flotă de răsboiu *mai puternică decât a tuturor statelor* lumei, Anglia a ajuns azi piaţa cea mai bogată din lume. Cum vine sângele spre inimă şi apoi se împrăştie în corp, aşà intră materiile brute în Anglia şi se împrăştie din nou ca *mărfuri fabricate*.

Cărbunele se găseşte pe o întindere mai mare decât a Olteniei. Se scoate mai ales din *Newcastle*, *Glascow*, *Manchester*, *Birmingham* şi *Leeds*, dar în genere ţinutul din jurul Peninilor e sfredelit de mii de găuri. Vestit e cărbunele dela *Cardiff* (Wales).

Ferul se află alături de cărbune, aşà că e foarte uşor de pregătit şi lucrat. Astfel „ţara neagră" adecă ţinutul cărbunilor şi al ferului a ajuns o fabrică uriaşă: cerul şi apele sunt veşnic negre de fum.

[1]) Atlas, pag. XIX, harta 3.
[2]) Acum tot ei încearcă cea dintâi linie de aeroplane pentru transport.

www.digibuc.ro

Intre industrii, ţesăturile de *bumbac* stau în rândul întâiu:

Manchester e în frunte. Singură Anglia dă jumătate din pânza de bumbac care se întrebuinţează în lumea întreagă.

Liverpool e portul unde se descarcă bumbacul adus de peste ocean.

Leeds stă în rândul întâiu în ce priveşte ţesăturile de *lână*.

Belfast e centrul ţesăturilor de *in* şi *cânepă*.

In al doilea rând, după ţesături, vine *ferăria*. Un sfert din tot oţelul din lume ese din Anglia.

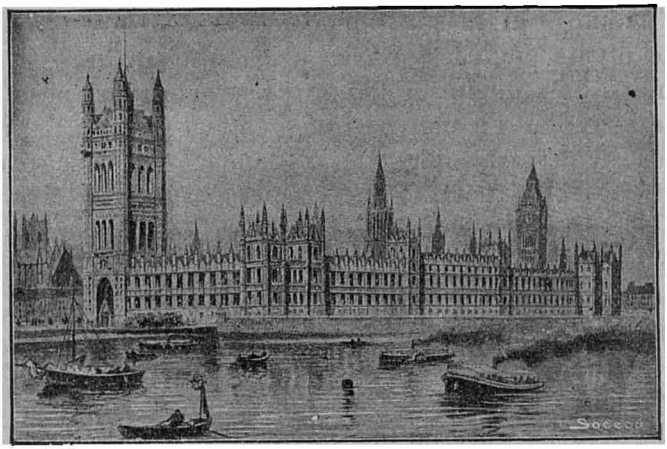

Londra.

Birmingham e centrul ferăriei; maşini, instrumente, peniţe, etc., etc. In sfârşit, după cum eră de aşteptat, pentru dusul şi adusul atâtor mărfuri trebuiau şi fabrici de vapoare. Din „şantierele“ engleze es pe fiecare an până la 2000 de vapoare! *Glasgow* e în deosebi vestit în această ramură a industriei.

Comerţ. E destul să spunem că $^1/_6$ din tot comerţul lumei şi $^1/_4$ din comerţul Europei e în mâna En-

www.digibuc.ro

glezilor: adecă se face cu banii şi cu corăbiile lor. Mai mult decât orice popor din lume, ei sunt în timpul de faţă „stăpânitorii mărilor". *London* e poarta pe care intră mărfurile, *Liverpool* e poarta prin care es în lume[1]).

P o p u l a ţ i e, c o n s t i t u ţ i e, c o n f e s i u n e. Populaţia insulelor britanice e de 45 mil. loc. Ca *desime* vine îndată după Belgia şi Olanda. Odinioară însă arhipelagul erà sălbatec şi prea puţin locuit. Cei mai vechi locuitori ai insulelor britanice au fost *Celţii;* peste dânşii au venit dinspre Răsărit neamuri germanice (Anglo-Saxonii), dela care a şi rămas insulei numele de *Anglia*. Apoi au venit, ca un nou val, *Normanii* care, având limba franceză, au dat limbei engleze o sumă de vorbe de origină latină. (Cel ce ştie limba germană şi franceză, uşor poate învăţà englezeşte). Nici azi amestecul între aceste neamuri nu-i deplin. E drept că se vorbeşte peste tot englezeşte, dar s'a mai păstrat şi câteva ţinuturi cu limbă celtică: Wales, Apusul Scoţiei şi Irlanda. Până să se şteargă toate deosebirile, mai trebue vreme, mai ales că cu timpul s'au adaos şi deosebiri de confesiune: 60 % sunt *Anglicani* (slujba aproape ca la catolici, au episcopi, dar nu recunosc pe papa); 17 % sunt *catolici*, iar restul e împărţit între diferite secte *protestante.*

Imprejurarea că Irlandezii sunt deosebiţi şi prin *confesiune* şi prin *limbă* şi *sânge*, a făcut ca, până azi, insula aceasta, cucerită de năvălitorii Anglo-Saxoni, să se lupte pentru neatârnarea sa.

Totuşi, din amestecul, cât s'a putut face până acum, a eşit un popor minunat: cam tăcut, dar plin de mândrie şi de încăpăţânare la lucru. Nu cred atâta în şcoală (aproape jumătate nu ştiu să scrie şi să cetească), dar cred în destoinicia lor. Când trec în alte ţări se mândresc cu obiceiurile lor, care în multe privinţe sunt deosebite de ale altora. Aşà, pământul e în mâna câtorva: o treime din moşii e în mâna a 900 de proprietari. La dânşii fiul cel mai mare moşteneşte averea, iar ceilalţi trebue să-şi

[1]) Atlas, pag. XIX, harta 7 şi 8.

www.digibuc.ro

croiască singuri drumul în viaţă, aşă că, neavând nădejdea la moştenire, se gândesc de tineri la muncă. Serviciul în armată, la dânşii. nu e o datorie a tuturor; soldaţii sunt înrolaţi prin bună învoială şi cu leafă. Puterea cea mare a statului e însă în flotă, care se poate luptă cu flota lumei întregi.

O mare deosebire între regatul englez şi alte state e libertatea cetăţenilor: e cel mai vechiu stat *constituţional* din Europa; de acolo au luat pildă de guvernare şi alte neamuri.

Regele împarte cu parlamentul puterea de a face legi, iar la împlinirea legilor numai *veghiază* prin miniştri. Parlamentul e compus din 2 adunări: *camera lorzilor*, ai cărei membri sunt pe vieaţă şi intră în cameră ca moştenitori ai numelui părintesc (afară de câţivă numiţi de rege); şi *camera comunelor* cu membrii aleşi de popor prin vot, care tinde să devină universal ca în Germania.

Aşă, cum este azi, poporul englez poate fi privit ca stăpânitorul mărilor. In lupta cu Spaniolii, cu Olandezii şi Francezii, el a pus mâna mai pe un *sfert* din faţa uscatului. Mulţămită în deosebi Englezilor, mările din Nordul Europei s'au ridicat la aceiaşi strălucire ca şi Mediterana în vechime.

Vieaţa în Anglia. Dintre toate ţările Europei, Anglia e cea mai strâns legată de mare. Nu doară fiindcă marea o înconjoară de toate părţile. Sardinia şi Corsica sunt insule şi ele, dar omul trăeşte acolo, ca şi cum nici n'ar visă de mare. E păstor, pe jumătate incult, sfios şi foarte departe de marile afaceri ale lumii. Altfel este Englezul. Ţara e peste tot îmbrăţişată de apă care intră prin golfuri adânci până în inima uscatului. Munţii nu-s înalţi, ca să adune pe ei zăpezi veşnice, ci sunt mijlocii; mijlocii sunt şi rîurile, dealurile, şesurile... *mijlocie*, adică foarte *temperată* e şi clima. Arşiţa verei e necunoscută, şi tot aşa de necunoscut e şi frigul iernei. Castanii dau roade până aproape de Edimburg,—ca nicăeri în Europa; la aceiaşi latitudine, cameliile stau toată iarna în grădină neacoperite. Pricina unei astfel de binecuvântate clime e căldura apelor oceanului şi a vântului dinspre apus, care fac din archipelagul englez aproape un fel de *seră*. Ii lipseşte însă lumina şi căldura verei.

www.digibuc.ro

Cum e clima, aşà se pare şi poporul. Potolit şi cam închis. Nu are nici veselia oamenilor din ţările de Miazăzi, nici liniştea blândă a Germanilor, ci mai de grabă un fel de asprime semeaţă. Englezul, închis de sute de ani în insulele sale şi eşind de acì numai pentru negoţ şi pentru războae, s'a deprins să vadă ţara sa neatinsă de străini, şi de aceea priveşte pe celelalte popoare cu mândrie.

E mândru însă chiar şi acasă la el. Nu numai că lorzii nu se amestecă bucuros cu cei ce nu sunt de seama lor, dar şi slugile lorzilor se ţin mai de sus decât alte slugi.

Din mândria de a păstrà numele şi onoarea familiei, la ei e obiceiul ca fiul cel mai mare să moştenească moşia, iar ceilalţi sunt nevoiţi pentru a-şi câştigà pânea să treacă în alte ţări, după negoţ. Aşà se face că poporul englez şi-a întins afacerile şi apoi stăpânirea sa peste ţări şi mai depărtate. Afară de Marea Nordului şi Baltică, nu e ocean şi nici mare mai însemnată, unde Anglia să nu stăpânească măcar o insulă pentru a-şi adăposti cărbunii trebuincioşi corăbiilor sale.

Ciocnindu-se cu toate neamurile, ai fi aşteptat să se tocească deprinzând dela toate câte ceva. Dimpotrivă: Englezul e peste tot acelaşi, cu aceeaşi mândrie de sine. Pentru măsurarea pământului, el a voit ca meridianul cel dintâi să fie cel ce trece pe lângă Londra. Pe când toată lumea tinde să măsoare cu metrul. el măsoară cu măsurile sale vechi. Când aiurea Statul tinde să facă şcoli la fel, în Anglia educaţia e cât se poate de liberă. Când aiurea. toţi cetăţenii trebue să facă serviciul militar, Englezii angajează oameni cu plată. Până şi în lucruri mărunte, ei caută să fie deosebiţi de alţii. Bunăoară, pe când Europenii se luptă cu arme de fier, Englezii socotesc că lupta cu pumnul (boxul) e cea mai vrednică, (o luptă care în multe priviri aduce aminte obiceiurile atleţilor dela Greci şi Romani).

Cursele de cai, întrecerile cu luntrea sau cu vapoarele pe mare, vânătoarea de a călare după vulpi, toate aceste sporturi bărbăteşti au făcut din Englezi pilda tuturor celor ce cred că binele unui neam stă mai întâi de toate în desvoltarea omului în aşà chip, încât să nu aştepte mult dela alţii, ci să se razime mai întâi de toate pe puterile sale. Englezii chiar şi au o vorbă care să exprime gândul acesta care le e scump lor. *Self man* înseamnă în graiul lor omul care ajunge singur să fie ceva, adică se ajută *singur* pe sine.

SUEDIA ŞI NORVEGIA

Intinderea şi aşezarea. Peninsula Scandinavică (cea mai mare din Europa=775.000 km.□) e aşe-

www.digibuc.ro

zată tocmai la marginea de miază-noapte a continentului.

Archipelagul britanic se află aproape întreg mai la *Miază-zi* decât Norvegia. Capul *Nord* e aşezat aproape pe meridianul Braşovului.

Pământul. Cine vine dinspre Răsărit, din Baltica, întâlneşte mai peste tot un ţărm *câmpos*; cine vine dinspre Apus, vede în faţa sa un *munte sfâşiat*, în care apa pătrunde zeci şi zeci de kilometri prin nişte văi *foarte* întortochiate.

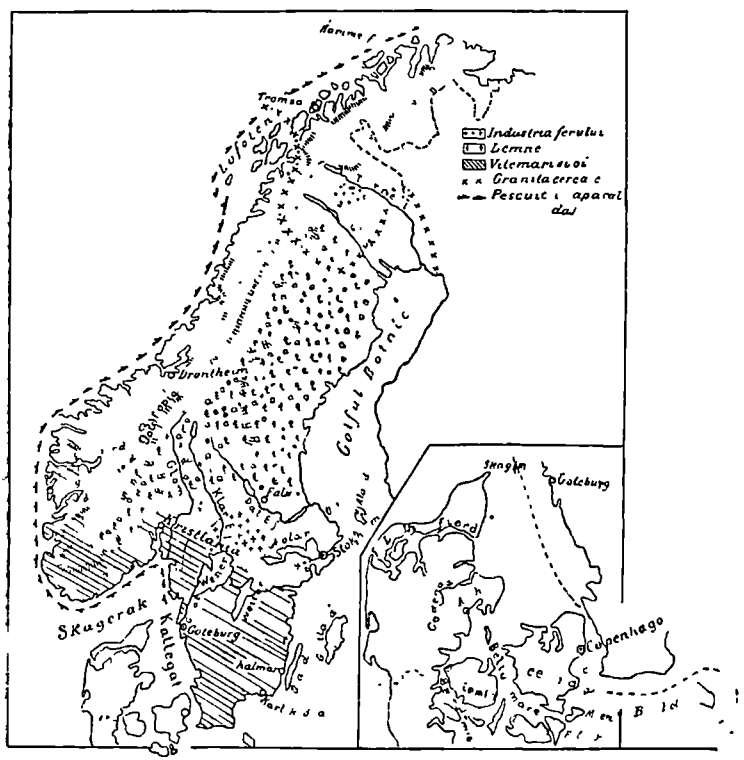

Până să ajungi însă la malul adevărat al peninsulei, trebue să te strecori printr'o sumedenie de insule: unele abiă nişte *stânci* eşite din apă, altele mai mărişoare, purtând ceva *copaci* şi câteva *colibe de pescari*, dar toate înalte şi cu povârnişuri aşa de repezi, încât îţi vine să crezi că ai înainte un munte cufundat pe jumătate sub apa mării.

www.digibuc.ro

Văile adânci, care pe hartă se arată ramificate în chipul unor coarne de cerb, fiind umplute cu apă, au dat naştere unor golfuri de o rară frumuseţe numite *fiorduri*. Cele mai însemnate sunt: *Handanger*, *Sogne* şi fiordul unde stă ascuns *Drontheim*.

(O călătorie pe Sogne e ca şi cum ai plecă dela gura Oltului şi ai merge cu corabia tot printre munţi până la Turnu Roşu).

Indată însă ce părăseşti ţărmul forfecat al peninsulei şi te sui deasupra, rămâi uimit. De unde te aşteptai să vezi nişte munţi semeţi, întâlneşti o spinare (mai mult un podiş) ale cărui vârfuri abiă ating înălţimea Carpaţilor noştri, dar în schimb sunt mai *lungi* şi mai *late* decât lanţul Alpilor. *Galdhöpig* (aproape de capătul lui Sogne) abiă întrece cu puţin Negoiul. De altfel şi numele de *Fjeld*, dat deseori acestor munţi, arată că ei sunt mai mult nişte *plaiuri* străbătute de văi adânci.

Spre Răsărit, plaiurile acestea se pleacă în şesul suedez, care se coboară pe nesimţite sub mare.

Clima şi rîurile. După apropierea sa de pol, ai aşteptă ca Scandinavia să fie acoperită de gheţuri, ca Groenlanda. (Capătul de Sud al Groenlandei e în dreptul *Cristianei*). Din fericire, Golfstrom învălue tot ţărmul apusan într'o bae de apă caldă, care ajunge până în N. Zemlia şi împedică astfel gheţurile de a se coborî din oceanul arctic lângă Scandinavia. — *Islanda* în Ianuar are o temperatură cu 16° mai jos decât Norvegia în aceiaşi latitudine.

Din aceste ape calde se ridică neguri dese, care dau ploi foarte bogate Norvegiei. Suedia, din contra, e *senină*, primeşte de 3 ori mai puţină ploae, iar prin frigul iernei se aseamănă mai mult cu vecina sa, Rusia [1]).

In fiorduri, apa e caldă, aşă că iarba de pe maluri e verde până în mijlocul iernei; din contra, în Suedia cerul e senin, iar Baltica e uneori ascunsă sub un pod de gheţuri.

[1]) Atlas, pag. XIV, harta 3.

www.digibuc.ro

Din ploile, zăpezile şi gheţarii Alpilor Scandinaviei pornesc o mulţime de râuri. Spre Apus, cad repede în mare în chip de *cascade;* spre Răsărit, ele sunt cu mult mai lungi, potrivit lungimei povârnişului [1]).

Tornea se varsă în fundul golfului Botnic, făcând graniţa dinspre Rusia.

Dal-Elf (=râul văei) format din unirea lui *Wester-Dal* şi *Oster-Dal* trece pe aproape de *Falun* (vestit pentru *arama* sa).

Reni înhămaţi la sănii.

Glom care strânge apele gheţarilor dintre *Sogne* şi *Drontheim* le aduce golfului Cristianiei. E râul cel mai mare al peninsulei.

Dar o bună parte din apa ploilor şi zăpezilor nu se poate scurge, ci face o sumedenie de lacuri. Cele mai cunoscute sunt: *Mälar* (la gura căruia s'a clădit *Stockholm*),

[1]) Atlas, pag. XIX, harta Scandinaviei.

www.digibuc.ro

Wener şi *Wetter* unite între ele şi răspunzând amândouă spre mare: Wetter printr'un canal, iar *Wener* prin *Gota-elf* care poate fi privit ca continuare lui *Klar-elf*, afluentul cel mai bogat al lacului. Lacurile mărunte sunt însă nenumărate. Scandinavia ar puteà fi numită „*ţara cu multe insule, multe lacuri* şi *multe râuri*".

Neamul oamenilor. Pe vremea Romanilor, colţul acesta al Europei erà necunoscut. Se credeà că Scandinavia e o insulă, ca şi Britania. Când a început să fie cunoscută mai bine, ţara erà locuită de o populaţie germanică Vestiţii hoţi de mare, *Normanii*, care prădau ţărmul de miază-noapte al Europei şi au ajuns pe corăbiile lor până în Islanda şi America, ei au făcut Scandinavia cunoscută Europei. Şi mai cunoscută a ajuns pe vremea lui *Carol XII* care stăpânià marea *Baltică* întocmai ca pe un lac suedez. De atunci încoace, peninsula scandinavică a dat îndărăt faţă de alte ţări ale Europei; ea e împărţită în 2 state: Norvegia şi Suedia, având-şi fiecare întocmirile sale aparte. Numai regele erà acelaş pentru amândouă. Acum Norvegia şi-a ales un rege deosebit.

Afară de Suedezi 5½ mil. şi Norvegieni 2½ mil., urmaşi ai Normanilor, mai sunt în partea de Nord: *Finesi* şi *Laponi* (neamuri mongolice, trăind din *pescărie* şi din creşterea renilor) ca un fel de prelungire a sălbătăciei asiatice în Europa. Din contra, Suedezii şi Norvegienii stau sus de tot ca deşteptăciune şi gospodărie.

Populaţia peninsulei atinge aproape 8 mil. locuitori.

Avuţia. In Norvegia ¾ din pământ e netrebnic. Adunat la un loc, tot pământul bun de sămănat. abia ar fi cât judeţul Botoşani! Bogăţia de căpetenie sunt *lemnele*. Frigul fiind mare, brazii [1]), cresc încet, dar cu lemnul

[1]) Dacă tai de pe vârful muntelui un brad gros ca mâna, vezi că are 30—40 de inele lemnoase; jos, în vale, unul de 7—8 ani e tot aşà de gros, dar păturile anuale fiind mai mari, lemnul nu e des, ci pufos.

www.digibuc.ro

foarte des, aşă că *scândurile* norvegiene sunt foarte căutate. Deasemenea şi trunchii cei lungi, pentru *catarte*,

Pescăria este iarăşi foarte productivă. In fiecare an se adună (mai ales lângă *Lofoten*) mii de bărci pentru pescuit [1]). Odinioară erà bănoasă vânătoarea *balenelor;* azi e în repede descreştere. *Vite* ţin încă destule, dar uscarea fânului e o mare greutate, din cauza umezelei şi a deselor ploi.

Industria se reazemă pe lemn. Cascadele şi curgerea repede a râurilor mână mii de *ferestrae*, care trimit scânduri în toate ţările dimprejur. Tot din lemn se face şi *hârtia* şi *corăbiile*. Din peşte se face *untura* întrebuinţată în deosebi în medicină.

Oraşele. Fiindcă privirile locuitorilor sunt îndreptate spre mare (acolo e *peştele*, într'acolo se coboară *scândurile*, acolo sunt *şantierele* de corăbii), cele mai multe aşezări omeneşti stau înşirate în lungul mării. Iţi vine să zici că Norvegienii trăesc la *marginea* ţării lor.

Cristiana, capitala, stă în fundul golfului, care poartă acelaş nume.

Bergen e ceva mai spre Nord. *Drontheim* stă ascuns în fundul unui fiord închis ca o pungă. *Hammerfest* e între toate oraşele lumei cel mai apropiat de pol.

Vieaţa în Norvegia. — Ca mai peste tot în Nord, traiul e greu. Şi ţara şi clima e aspră. O poveste norvegiană spune îndestul cum e ţinutul peninsulei Scandinave. „Când Dumnezeu a făcut pământul, diavolul, de necaz, a aruncat deasupra lui o stâncă uriaşă, şi l-ar fi cufundat întreg sub mare, dacă mâna Creatorului n'ar fi venit în ajutor. Şi când a văzut Dumnezeu isprava Duhului necurat, când a văzut piatra cea mare înconjurată de valurile mării, a mai împrăştiat puţină ţărână pe deasupra, spre a aveà unde să crească iarba şi copacii. Dar ţărâna n'a ajuns. Cu cât mergi mai spre Nord, cu atâta e mai puţină". Scandinavia deci, după închipuirea poporului ce o locueşte, e o piatră aruncată acolo de Satana... Şi în adevăr, cu pietrele din această uriaşă peninsulă ai puteà pavà aproape Europa întreagă.

---

[1]) Atlas, pag. XIX harta 1.

www.digibuc.ro

Trei părți din Norvegia sunt pustii. Cea mai mare parte din *nsulele* sale sunt goale. Piciorul omenesc nu le-a atins. Ele slujesc pentru odihna pasărilor de mare sau cel mult pentru cuiburile lor. *Muntele* deasemenea e în mare parte pustiu. Jumătate din pământul norvegian stă atât de sus, încât nu poate crește nici iarba, necum copacii. Nu doară că ar fi munții prea înalți, dar clima e aspră.

Viața s'a îngrămădit astfel în văi. Dar și văile sunt așà de strâmte, că satul n'are loc între apă și râpă; locuințele se resfiră deci una câte una la foarte mari depărtări. De acì și nevoia Norvegianului de a se îngriji el de toate: unul și acelaș om e lemnar fierar, pescar... spre a puteà să se ajute singur la nevoe.

Nu numai atâta, dar văile sunt așà de adânci, încât în unele părți, soarele nu vede niciodată fața apelor fiordului. Ce poate să crească în puținul pământ moale ce acoperă aceste văi veșnic umbrite!

In schimb, unde valea e mai largă, unde soarele o poate încălzì mai bine, cum apa fiordurilor e mai caldă decât a mărei, văile acestea au oarecare asemănare cu văile, unde stau lacurile italiene dela piciorul Alpilor. Cireșii și alții arbori dinspre țările mai calde cresc bine, și astfel, în mijlocul unei *țări de piatră*, întâlnești minunate oaze de verdeață și de flori.

Hrana însă de căpetenie și-o scot locuitorii ori din *mare*, ori din *păsunile* muntelui. Pescuitul de pe țărmurile Norvegiei e vestit. In lungul malului, între sutele sale de insule, omul trăește din apele mărei, ca și păsările ce stau să pândească peștii. Căutând de sute de ani peștele, foca și balena, Norvegianul a străbătut de timpuriu toate mările nordice până în Groenlanda.

Alături de acești îndrăzneți locuitori ai țărmului și ai insulelor, sus pe munte trăește o populație liniștită, ocupându-se cu păstoria. Cum sunt stânele din Carpați, așà sunt risipite pe plaiurile Norvegiei colibe unde se adăpostesc vite, — în deosebi vacì. De obiceiu paznicii sunt copiii sau fetele. Săptămâni întregi, trăesc acolo în mutenia desăvârșită a muntelui, chinuiți adesea de țânțarii ridicați din mlaștini. Pentru a se apără de ei, mai ales la muls, se aprind focuri, iar vita fiind obișnuită vine în *mijlocul* fumului, unde se lasă a fi mulsă. Din Septembrie însă, vremea se schimbă; ninsoarea se apropie și vitele împreună cu păzitorii coboară iarăși în văi.

Cu toată viața aceasta de muncă și strâmtorare, Norvegianul e vesel. Omul gândește mai mult decât aiurea unde viața e ușoară, și rari sunt, chiar în mijlocul Europei, ținuturile, unde poporul să iasă cu mai multă învățatură din școală și din biserică.

In *Suedia*, avuția de căpetenie e tot *lemnăria*, ca

www.digibuc.ro

şi în Norvegia. Aproape jumătate din faţa ţărei e acoperită de păduri. E de observat însă că la Miază-zi, *şesul* e destul de întins, iar *cerealele* sunt de ajuns. Suedezii n'au nevoe să mai cumpere grâu de peste graniţă.

In Suedia se mai adaogă încă şi o mare bogăţie *minerală*. Acì se găseşte *ferul* cel mai bun din lume; şi e atât de mult, încât unii munţi sunt $^3/_4$ fer şi numai un sfert rămâne ca ţărână netrebnică *(Dannemora*[1]).

Cu ajutorul numeroaselor sale *căderi de apă* (care vor înlocuì cărbunii prin electricitate), cu *lemnăria* şi *ferul* său, Suedia se va ţine multă vreme în rândul întâi.

Stockholm, la gura unui lac cu sute de cotituri, e capitală şi în acelaş timp port însemnat, dar pe timpul iernii suferă de îngheţ.

Gotaburg nu îngheaţă, şi de aceea a întrecut capitala în ce priveşte negoţul cu ţările străine.

Upsala (=oraşul sălilor înalte) are o universitate vestită.

C o n s t i t u ţ i e, c o n f e s i u n e. Suedia şi Norvegia sunt regate constituţionale. Confesiunea cea mai răspândită e cea protestantă. *Catolici şi Evrei* sunt rari de tot (unde şi unde câte unul).

Limba suedeză şi cea norvegiană sunt limbi germanice; cea norvegiană se apropie de limba daneză.

Vieaţa în Suedia. — Pe când Norvegia are înfăţişarea unui munte fărâmat de cutremure şi cufundat sub mări, Suedia dimpotrivă, prin mulţimea insulelor sale dela ţărm, abia ridicate peste valurile mărei, şi prin mulţimea lacurilor şi mlaştinelor sale te duce cu gândul la un pământ care abia *acum stă să iasă* de sub apele mărei. Şi tot la valurile mărei te face să te gândeşti şi ţinuturile întinse, unde vezi numai piatra curată, pare că eri ar fi fost spălate de valurile înfuriate ale oceanului.

Afară de ţinutul din Miază-zi, toată regiunea dinspre graniţa norvegiană şi dinspre Miază-noapte e cuprinsă de pădure. Nicì până azi lupta contra pădurei n'a încetat acì. Coloniştii pă-

[1]) Atlas, harta 3, 405.

www.digibuc.ro

trund tot mai adânc, tae copacii şi cearcă să facă puţin loc pentru fân sau pentru agricultură.

Cu toată asprimea climei şi sărăcia pământului, Suedia, ca şi Norvegia, e o ţară în multe privinţe vrednică de dat pildă. E destul să vadă cineva canalele dintre lacuri pentru a se încredinţă că acì mâna omului n'a stat în lenevie. In deosebi e vrednic de mirare canalul care leagă Gotaburg cu Stockholm. Lucrarea lui a durat un sfert de veac, şi a fost încă un noroc că el trece prin toate lacurile cele mari ale Suediei. In schimb au fost alte greutăţi care fac din acest canal o lucrare fără pereche pe pământ. Fiindcă lacurile nu sunt deopotrivă de ridicate peste faţa mării, a trebuit să se facă mai multe stăvilare mari. Corabia trece dintr'o poartă în alta şi astfel, ridicându-se cu apa fiecărui basin, ceas după ceas, ea pluteşte tot mai sus; — se poate zice că corabia se sue ca un drumeţ pe clina unui munte. Acesta e vestitul canal Trolhäta.

Cu silinţa şi priceperea lor, Suedezii sunt printre cele dintâiu popoare ale Europei. Duşmanul lor cel mare, iarna, îi împiedică de a da ţării lor o mare înflorire, dar cumpătarea şi munca o va ţineà totdeauna între ţările de frunte în civilizaţie.

DANEMARCA

Intinderea şi aşezarea. Din şesul Germaniei se întinde spre şesul de Miază-zi al Suedìei o *peninsulă*, *Iutlanda,* şi un *pod de insule.* Capătul Iutlandei şi insulele aşezate în vecinătate, fac împreună micul regat al Danemarcei (38.000 k. □, cam cât Oltenia cu Bucovina împreună).

Aşezarea e prielnică pentru negoţ, de oarece Danezii ţin în paza lor porţile *(Beltul mare, Beltul mic* şi *Sund)* prin care corăbiile trec din Baltica în Marea Nordului; dar, de când Germanii au săpat un canal în curmezişul peninsulei, poziţia regatului danez a mai scăzut din preţ, atât pentru negoţ, cât şi pentru războiu.

Pământul. Peninsula daneză e cea mai *câmpoasă* dintre *toate* peninsulele Europei. Puţin să se ridice marea, şi ar îneca-o cu desăvârşire.

Spre Apus, ţărmul e apărat de nişte lungi *„limbi*

www.digibuc.ro

de nisip", închizând niște golfuri întortochiate (de ex. *Lim-fjord)*, care pe hartă par'că seamănă cu fiordurile norvegiene[1]). Tot ținutul acesta de Apus e sterp. Danezii se silesc să semene *păduri*, dar copacii cresc cu greu, căci vântul dinspre Apus e așà de neobosit, încât copacii cresc plecați spre Răsărit (spre partea vântului nici n'au crengi, par'că le-ar fi tàiat cineva înadins).

Spre Răsărit și pe insule, mai sunt și ceva *coline*. Pământul pe acì e bun de agricultură, iar în locurile adăpostite cresc minunate *păduri de fagi*. Trunchiurile se ridică ca niște coloane uriașe; acì e patria fagului.

Avuția stă în *vite* și *agricultură*. Aproape jumătate din pământ e bun de arat. Danezii îl lucrează așà de bine, încât își scot pânea de toate zilele, — ba încă le mai și prisosește.

Vitele daneze sunt vestite. Vacile dau atâta lapte și unt, că în fiecare an țăranii vând pentru zeci de milioane Englezilor. Față de numărul locuitorilor, Danemarka e țara *cea mai bogată în vite* din toată Europa.

Comerțul. Cu toate că e subțire și cu multe golfuri, peninsula nu e tocmai prielnică pentru comerț. Pentru transportul mărfurilor, ar trebui marea să fie calea cea obișnuită; dar, din nefericire, țărmul apusan, e foarte primejdios din cauza *vântului* și a *grindurilor* de nisip. (Se și numește *„coasta de fer")*. Capul *Skagen* care înaintează ca un corn în mare, a căpătat deasemenea porecla „cimitirul corăbiilor", căci an cu an se înecă peste 200 corăbii în locurile acestea primejdioase.

Rămâne deci prielnic pentru negoț numai țărmul răsăritean. Acì sunt și orașele cele mai mari și populația cea mai deasă.

Copenhaga, capitala, e botezată de unii „Constantinopolea Nordului", fiindcă e așezat tot la o strâmtoare între două mări. Din $2^1/_2$ milioane locuitori ai regatului,

[1]) Atlas, pag. XIX.

www.digibuc.ro

capitala singură cuprinde $^1/_5$. E ca un „cap prea mare“ pentru un corp pitic. In muzeele sale sunt sculpturile vestitului *Thorwaldsen*, fala neamului danez, cum a fost Fidias la Greci. Tot acolo sunt adunate cele mai însemnate din lucrurile vechi rămase dela locuitorii cei dintâiu ai Danemarcei şi ai Scandinaviei, când oamenii se slujeau cu unelte de *piatră* în loc de fer[1]).

Insemnătatea deosebită a acestui oraş stă în aceea că apa *Sundului* nu e bună de plutit decât pe lângă ţărmul danez, aşà că vrând, nevrând, corăbiile trebuiau să treacă pe sub tunurile capitalei daneze.

In *Falster*, cea plină de pometuri, în *Laaland*, *Fionia* şi pe tot ţărmul de Răsărit sunt înşirate şi alte orăşele de mâna a treia *(Odense*, *Aarhus*, etc.). In deosebire de restul Danemarcei, *Bornholm* e o insulă petroasă şi înaltă.

Danezii sunt de neam germanic. Mai toţi sunt *protestanţi*. Catolicii şi Evreii sunt o raritate.

Intr'o vreme, când Germania şi Scandinavia erau mai slab populate, „portarii“ aceştia ai Balticei ajunseseră să facă un mare stat. Pe vremea lui Mircea (uniunea dela *Kalmar)*, Danezii stau în capul unui mare imperiu. Cu vremea au scăpat din mâna *Suedia;* de vre-o sută de ani au perdut şi *Norvegia,* iar în timpul din urmă, Germania le-a luat *Schleswig-Holstein.* Totuşi, Danezii, mulţumită hărniciei şi deşteptăciunei lor, stau într'un loc de cinste între popoarele Europei. Căderea puterii lor ca stat nu se poate asămănà cu decăderea imperiului colonial spaniol sau portughez, ci mai de grabă cu împărţirea unei moşii între fraţi.

Tot de Danemarca ţin: Insulele *Feroe* (=ins. Oilor), un arhipelag stâncos, vulcanic, slujind pe alocurea la păşunatul oilor şi cailor. Locuitorii îşi caută însă hrana mai ales în mare: în *peşte* şi în *paserile* de mare, pe cari le prind cu plasa, cum prind copii fluturiii.

Islanda (= Eis Land) e acoperită parte de *ghiaţă*, parte de *foc*. Nu mai puţin de 26 vulcani ferb necontenit, iar *gheizerii* ţâşnesc în sus zeci de metri, făcând

[1]) Atlas, pag. XIX, harta 6.

www.digibuc.ro

milioane de curcubee. Singure marginile insulei sunt locuite. *Păduri* nu-s, *iarbă* e puţină, *caii mici* (poney) mănâncă şi peşte uscat. *Pescuitul* şi prinsul *paserilor* e nădejdea locuitorilor.

Vieaţa în Danemarca şi Islanda. — Lângă peninsula cea mai mare şi mai pietroasă a Europei, Scandinavia, stă mica şi nisipoasa peninsulă a lutlandei. Spre Răsărit mai sunt câteva golfuri; spre Apus, ţărmul e o linie dreaptă, ca în landele Gasconiei, şi o pustietate deplină. Dunele (câte două, trei rânduri) se ţin lanţ în lungul coastei şi pe mari întinderi nu creşte un fir de iarbă, ci se mişcă numai nisipul, sclipitor de curat. Nici un port şi mai nici un sat. Singurătate ca în Sahara!

In mijlocul peninsulei şi înspre Răsărit se ridică însă coline cu pământ mai roditor, având sate şi mici oraşele. Partea de laudă a Danemarcei sunt insulele. Acolo e populaţia mai deasă şi pământul cel mai bine lucrat. Satele sunt peste tot rari. Fiecare ţăran îşi are petecul său de pământ; casa şi-o face chiar pe moşioară, aşă că trăesc departe unii de alţii. În frumoasele păduri de fagi ale insulelor şi între grădinile şi livezile acoperite de pometuri şi de verdeaţă, casele acestea răsfirate arată că ţăranul este stăpânul pământului şi că a ajuns să-l muncească şi să-l stăpânească cu dragoste. În adevăr, cu toată sărăcia ţării, Danemarca, prin economia de vite, a ajuns aproape ca şi Olanda, piaţa de lapte şi de unt a Angliei.

De Danemarca atârnă *Islanda,* a doua insulă a Europei în ce priveşte mărimea. Deşi n'o trece ca întindere nimeni, afară de Anglia, dar ca sărăcie e una dintre cele mai sărace. Pământul e clădit pe vulcani şi, ca o ciudăţenie a naturei, vulcanii aceştia sunt încununaţi cu ghiaţă! Clima e aspră şi vegetaţia săracă; prin urmare creşterea vitelor şi traiul omului e foarte îngreuiat. Toată nădejdea e la mare. Bogăţia neînchipuită a peştilor dă un nesecat izvor de hrană în unii ani; în alţii, pescuitul e mai scăzut şi atunci lipsa apasă cumplit asupra insularilor acestora trăitori în preajma cercului polar. După cum în Europa, Danezii stăpânesc unul din ţinuturile cele mai sterpe, deasemenea în posesiunile lor de peste ocean: Feroe, Islanda şi Groenlanda, pare că au adunat tot ce a fost mai pustiu şi mai sărac pe pământ.

Şi, ca şi cum n'ar fi fost de ajuns Islanda, Danemarca mai are o ţară şi mai bogată în *ghiaţă,* dar care poartă numele amăgitor de *Grönland* (= ţara verde)! Până acum câţiva ani, s'a făcut multă vorbă că în mijlocul

www.digibuc.ro

ei ar fi în adevăr un ţinut cu iarbă verde. *Nansen* a trecut-o însă pe patine în curmeziş, şi a văzut că e toată acoperită cu o uriaşă saltea de ghiaţă, groasă de sute şi sute de metri.

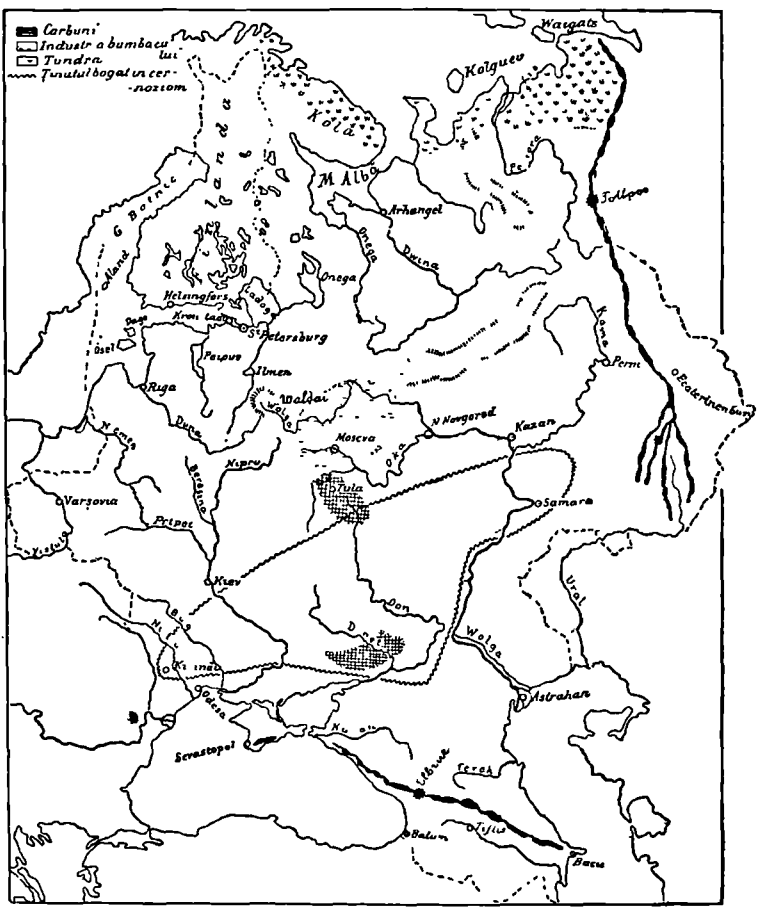

Locuitorii acestei ţări triste sunt bieţii *Eskimoşi*, trăind din vânat şi pescuit.

Cevă mai de preţ sunt micile Antile: *St. Cruce*, *St. Toma* şi *St. Ion*, care dau zahăr.

www.digibuc.ro

RUSIA

Intinderea e de 5 1/2 mil km. □ *Toate* celelalte imperii, regate şi republice europene ar puteà încăpeà între graniţele acestei uriaşe împărăţii [1]).

Aşezarea. Rusia se întinde din Oc. Îngheţat (70°) până la 40° latitudine. *(Livadia* vine în dreptul *Constanţei).*

Pământul e foarte simplu zidit: în mijloc e un *şes* puţin vălurit, iar pe margini se înalţă câţiva *munţi.*

a) La răsărit e lanţul *Uralilor* care merg în lungul meridianului, despărţind şesul european de cel siberian şi turtindu-se pe încetul în apropierea lacului *Aral.* La Nord se numeşte *Uralul pustiu;* la mijloc, *Uralul cu minerale;* la Sud, *Uralul cu păduri.* Muntele e foarte vechiu şi dărâmat de ape. Vârfurile cele mai ridicate din Uralul *păduros* şi *pustiu* rămân ca înnălţime sub Cêahlău, iar Uralii cu minerale scad până la înălţimea unor dealuri; aşà că, văzut de sus, muntele acesta, curmat în două, s'ar părea mai de grabă ca *doi munţi* aşezaţi unul în lungul celuilalt.

b) La Miază-zi, *Iaila,* muntele Crimeii, e o frântură din lanţul, care odinioară unià Caucazul cu Balcanii. Deşi n'are decât 1500 m. dar ridicându-se drept deasupra mărei, stă ca un turn ridicat la marginea împărăţiei ruseşti.

c) În sfârşit, la capătul celălalt al împărăţiei, în peninsula *Kola,* pământul se ridică până la înălţimi de 1000 metri.

Tot mijlocul, dinpotrivă, e un şes străvechiu, prea puţin vălurit. Mici umflături, ca cea dela *Waldai,* abià

---

[1]) *Hotarul.* Spre răsărit e lanţul *Uralilor* până la izvorul lui *Peciora;* graniţa coboară apoi în şesul siberian şi înconjoară munţii Urali pe la Sud, unde, trecând *fluviul Ural,* se îndreptează prin mijlocul stepei spre *Caspica.* Spre Sud, depresiunea unde curge *Manici* e o slabă graniţă; iar spre apus, afară de *Prut,* hotarul e o linie trasă de mâna omului; (se aseamănă cu o toartă de căldare).

www.digibuc.ro

ating 350 m. (cum ar fi turnul Eiffel în mijlocul vastului imperiu)! O umflătură mai însemnată e aceea, care sileşte Wolga să facă un mare ocol spre răsărit. Malul ei drept e un adevărat *deal*.

Afară de aceste umflături, trebue pomenit şi *podişul petros* al Finlandei, pe care stau împrăştiate sute de lacuri, fără să se poată scurge spre mare.

Clima şi râurile. Fiind departe de *Golfstrom* şi de *Mediterana* (cele două izvoare de căldură ale Europei), Rusia e foarte rece în timpul ernei: frigul e aşă de tare, încât şi mările vecine îngheaţă. *Marea Albă* se preface într'un pod de ghiaţă; *Baltica* în mare parte se acopere cu sloi; *Marea Azovului* şi Nordul *Caspicei* deasemenea. Se întâmplă chiar ca şi marginile *Mării Negre* să îngheţe. Aerul dela *Oc. Îngheţat*, neîntâlnind nici un munte, poate coborî neîmpedicat până la Marea Neagră pe al cărui ţărm e mai frig decât în Nordul Norvegiei!

Şi, ceeace e şi *mai rău*, iarna ţine aproape jumătate de an în mijlocul Rusiei, iar spre Nord, ea ţine 3 sferturi ale anului, — ca pe vârful Alpilor. Noroc că peste vară, *căldura* creşte foarte repede şi semănăturile se coc mai iute decât în restul Europei [1]).

Ploi cad puţine. Vântul de apus, după ce perde umezeala sa în Franţa şi Germania, nu mai poate da Rusiei decât $^1/_2$ din ceiace a dat Franţei. Din fericire, ploile cad tocmai *vara*, când sunt trebuincioase pentru semănături. La Miază-zi, ploile cad *primăvara*, iar în Crimeia cad *iarna*, ca în Mediterana.

Vieaţa în Crimeia. — De obiceiu, Rusia este închipuită ca o ţară friguroasă. Numele ei îţi aduce aminte mai întâi de părţile dinspre Miază-noapte, de tundre şi ţărmurile locuite de urşii albi. In faptă, de vre-o 100 de ani, împărăţia rusească, cuprinde ţinuturi care pe alocurea se pot asemănă cu Italia. Aşă e Crimeia bunăoară.

[1]) Atlas, pag. XIV, harta 1. 2 şi 3.

www.digibuc.ro

Lipită de continent cu un mic istm, ca o frunză legată cu codiţa de un trunchiu, peninsula aceasta e spre Miază-noapte o prelungire a stepelor din Sudul Rusiei. Lacurile sărate şi pământul acoperit pe alocurea cu sare—pare că e veşnic nins—dau ţinutului câmpos al Crimeei o înfăţişare nu se poate mai tristă. Cu cât pătrunzi înăuntrul peninsulei spre Miază-zi, cu atâta pământul se înalţă şi din stepa sărată şi lipsită de umbră, deodată te vezi ajuns pe un munte împodobit cu păduri, bogat în izvoare şi pârae. Pădurea e ca o adevărată insulă, după cum şi înălţimile Crimeei se ridică din apa mării aproape ca o insulă muntoasă. Mirarea cea mai mare n'o întâmpină însă călătorul, trecând dela stepă la muntele împădurit, ci când ajunge pe clina de Miază-zi a muntelui şi dă cu ochii de mare. Acì e fala Crimeei.

Rodii, smochinii, mirţii, via, portocalii, mimosele... fac în golfurile adăpostite ale muntelui o mică Italie. Iarna aproape nu se simte. Livadia şi Ialta sunt pentru împărăţia rusească ceeace e Riviera pentru Italieni.

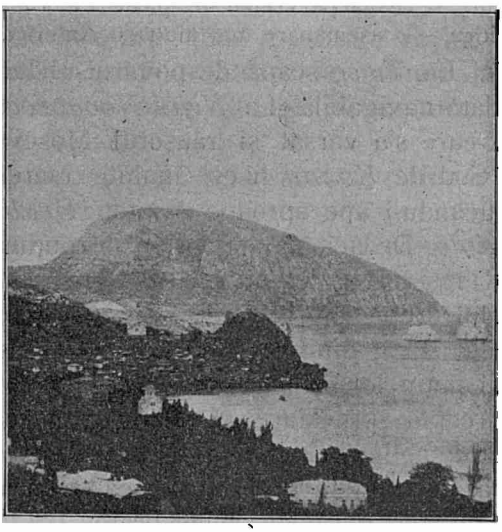

Ţărmul Sudic al Crimeii.

Ba încă îţi face impresia unei ţări şi mai sudice, dacă ţii seama de cămilele Tătarilor şi de unele clădiri asemănătoare cu ale Arabilor. *Bahciserai,* capitala de odinioară a hanului tătăresc, aduce aminte de Granada şi de musulmanii împinşi spre Sud de Spanioli, după cum au fost acì împinşi de Ruşi.

Şi astfel, aproape de gurile Dunărei şi de Marea Azovului care uneori îngheaţă, un paravan de munţi, apărând ţărmul de vânturile stepei, face adăpost unei mici Italii, dovedind prin aceasta de ce mare însemnătate ar fi fost şi pentru ţările dela Dunăre, un munte care să le apere de clima primejdioasă a mai relui şes rusesc.

www.digibuc.ro

Cu toate că ploaia e puţină, dar râurile Rusiei sunt cele mai mari din Europa: îţi amintesc fluviile din Siberia sau din Nordul Americei. *Şesul* face ca apele de ploae şi zăpadă să se scurgă încet şi le dă timp să se unească spre a face râuri mari *(Wolga* singură ca un copac uriaş îşi întinde ramurile sale, din Caspica până în Urali şi Marea Baltică).

Wolga (= apa cea mare) e fluviul cel mai lung din Europa. Intrece Dunărea cu vre-o 700 km [1]).

După cum Mississipi se leagă prin bălţile dela izvor şi prin *Red River* cu Marea lui *Hudson,* deasemenea şi Wolga, prin lacuri, se leagă pe vreme de ploae cu *Düna* care se varsă în Baltica, — o asemănare mai mult cu America boreală.

La *Twer* scapă de povârnişul lui Waldai şi devine îndată navigabilă. La *Nijni-Novgorod* primeşte pe *Oka* (în care s'a vărsat şi râuşorul Moscvei), iar ceva mai la Sud de *Kazan* îi ese înainte marele afluent *Kama,* aducându-i ape aproape din toţi *Uralii cu păduri* şi cu *metale.* De acì înainte, primeşte puţini afluenţi. Măreţul fluviu îşi rostogoleşte apele sale spre Sud, bătând mereu spre malul drept, care e înalt şi presărat cu sate, pe când malul stâng fiind neted şi supus revărsărilor, e cu mult mai puţin locuit. Până la *Zarizin,* Wolga pare că se îndreaptă spre Marea Azovului, dar neputând răzbi un lanţ de coline *(Ergheni),* apele sale se coboară în „groapa" uriaşă, unde stă marea Caspică, resfirându-se într'o deltă cu nu mai puţin de 75 de braţe.

Marele râu poartă singur atâtea mărfuri, cât toate căile ferate ale imperiului. (E destul să amintim că un singur braţ, *Kama,* cu afluenţii săi n'ar puteà încăpeà între graniţele Franţei!)

Donul, ca şi Volga, încinge pe la răsărit o umflătură a şesului rusesc. Multă vreme pare că se îndreaptă spre Caspica, până ce aproape de Zarizin se depărtează de Wolga şi coboară în Marea Azovului.

[1]) Atlas, pag. XX.

www.digibuc.ro

Doneţul, afluentul său, reaminteşte şi cursul şi numele Donului.

Nipru izvoreşte din vecinătatea Wolgăi. După ce primeşte apele vestitei *Berezina* şi pe cele culese de *Pripet* din mlaştinile *Rokitno*, imită şi el cursul Donului. La cotitura cea mai de răsărit, e silit să străbată mai multe zăgazuri de stânci *(poroghi)*.

Bug şi *Nistrul*, vechea noastră graniţă, curg aproape paralel, vărsându-se în limanuri foarte intrate în uscat.

Vistula are numai în mijlocul său în pământ rusesc. După ce trece de Varşovia, ea primeşte un alt *Bug*, care prin mlaştinile Rokitno se leagă cu Niprul.

Düna se varsă în golful unde e aşezată *Riga*.

In sfârşit, o mică umflătură, care se întinde între Urali şi Waldai, abate o sumă de ape spre ţărmurile triste ale Oceanului Ingheţat.

Onega, *Dwina* (ca un T) şi *Mesen* se înfundă în cele 3 golfuri ale Mării Albe.

Peciora care culege apele Uralilor de Nord se varsă printr'o mare deltă. Ca şi Wolga, Peciora începe a se resfirà cu mult înainte de a se apropià de mare.

Lacuri. După cum are râurile cele mai mari, Rusia are şi *lacurile cele mai întinse* din Europa. *Onega* prin *Svir* se leagă cu *Ladoga;* apoi prin *Neva* îşi varsă apele în fundul golfului Finic.

Şi prin mărirea lor, şi prin mulţimea lor, lacurile acestea amintesc şi el numeroasele lacuri din America de Nord. Newa ar fi un fel de pereche a lui St. Laurenţiu. Şi acì, ca şi acolo, în mare parte sunt de vină morenele vechilor gheţari pentru bogăţia aceasta de lacuri. Ca mărime e destul să amintim că chiar cele mai mari lacuri din Alpi: al Genevei, Constanţa, etc. nu-s nici pe sfert cât *Peipus* măcar.

Tot spre America de Nord şi Siberia ne duc cu gândul şi *gurile înghețate* ale râurilor, care se varsă spre Oceanul înghețat, precum şi *marea pădure* din Rusia, un fel de pereche a pădurei din *Canada* şi a vestitei *Taiga* din *Siberia*.

www.digibuc.ro

Avuţia Rusiei

A. **Agricultura.** Ţinutul pământului negru (vezi harta) dă singur hrană la jumătate din populaţia Rusiei; dă aproape $^{3}/_{4}$ din *cerealele* ce se vând peste graniţă. Rusia e *a doua* din lume între ţările care vând cereale.

Pământul se lucrează ca la noi. Ţăranii au o treime, iar ţarul şi proprietarii mari au tot restul pământului bun de arat. Ca şi în unele părţi ale ţărei noastre, ogoarele n'au nevoe de a fi îngrăşate, dar, pe când la noi şi în spre Apusul Europei, arăturile se fac mai pe îndelete spre toamnă, în Rusia munca se face *repede,* căci timpul e scurt; şi de aceia, îndată ce se desprimăvărează, e nevoe de vite multe, iar ziua de lucru e scumpă.

Sfeclele în timpul din urmă stau să se întindă peste tot pământul negru. Intre Don şi Nipru sunt cultivate ca între Oder şi Elba; aşà că Ruşii, ca şi Germanii, vând zahăr peste hotare [1]).

Cartofii (întrebuinţaţi mai ales pentru fabricarea spirtului) s'au întins mai ales în vecinătatea graniţei germane, unde pământul e mai nisipos.

Cânepa şi *inul* vin la export îndată după cereale. (Ele sunt cultivate mai ales pe ţărmul Balticei). După cum lâna australiană hotărăşte preţul lânei în lumea întreagă, deasemenea inul şi cânepa rusească hotărăsc preţul acestei mărfi pentru toate fabricele.

Pădurile coprind partea de Miază-noapte. Putrezesc de geaba din lipsa de căi ferate, pe când în stepa de Miază-zi nu-s lemne nici pentru foc.

Vitele sunt crescute ca şi în America, mai mult pentru carne şi piei. Multe ernează în stepă în mijlocul viscolelor.

Caii ruseşti sunt de un soi ales (buni pentru artilerie). *Oile*, foarte numeroase (50 mil.), sunt crescute în multe locuri mai mult pentru seu. Tătarii de pildă pre-

[1]) Atlas, pag. XX, harta 1.

www.digibuc.ro

gătesc mâncarea lor cu *seu*, după cum în Apus se pregătește cu *unt*, sau pe țărmul Mediteranei cu *unt-de-lemn*. Pe lângă Caspica e chiar un soiu deosebit de oi cu coada grasă[1]).

E de mirare că în *pasări* și *ouă*, Rusia întrece orice țară din Europa: le trimite până în Anglia și chiar America.

Pescuitul stă iarăși pe o treaptă înaltă (mulțumită nu numai râurilor și mărilor, dar și *posturilor* ortodoxe).

B. **Minerale.** Și în privința mineralelor, Rusia seamănă cu America. Uralul „cu minerale" e un fel de Californie. *Platina* vine toată aproape numai din Rusia. Anual se scot 10 *tone de aur*. *Cărbunii* și *fierul* vin să împlinească șirul bogățiilor miniere[2]).

C. **Industria.** Cu toate că 90% din Ruși sunt țărani și trăesc din plugărie, totuși Rusia, în timpurile din urmă, a început să aibă fabrici mari și de tot soiul (aproape 30.000). Ele sunt așezate în sate: vara stau închise, iar iarna dau de lucru țăranilor. Și, de unde acum 100 de ani, Rușii erau tot așà de înapoiați, ca și țăranii noștri, cumpărând toate dela streini, azi Rușii vând peste hotar:

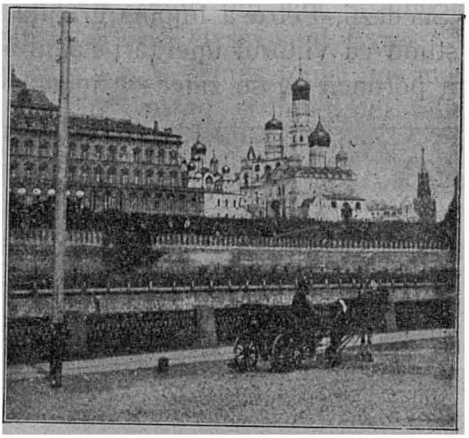

Moscova (Kremlin).

Bumbac tors și *pânzeturi* făcute atât din bumbacul venit din Asia centrală rusească, cât și din inul și cânepa nelipsită din toate satele.

---

[1]) Atlas, pag. XX, harta 2.
[2]) Atlas, pag. XX, harta 3

www.digibuc.ro

Ferăria de pe lângă Donetz şi Ural aminteşte prin felurimea fabricatelor sale pe cea din fabricele engleze, iar *Tula* (în centrul imperiului) se mândreşte cu numele de „Birminghan rusesc“ *Maşinăria* a ajuns aşă de departe, în cât fabricele ruseşti au putut da tot ce a fost de trebuinţă pentru construirea de căi ferate (dela şină până la locomotivă).

D. **Comerţul şi oraşele.** Pentru schimbul mărfurilor stă la îndemână *Wolga*, *căile ferate* şi *mările* dimprejur. Şi, aci se vede mai ales vrednicia ţarului Petru cel Mare. Până la el, Ruşii n'aveau drum liber decât spre M. Albă, o mare îngheţată, care se deschide spre ţinuturile pustii ale oceanului polar. După mai multe lupte cu Suedezii, Petru a împins graniţa până în *M. Baltică* şi, ştiind că viitorul unei ţări stă în bună parte „pe mare“, el a poruncit să se zidească îndată oraşul *Petersburg* în fundul golfului Finic[1]).

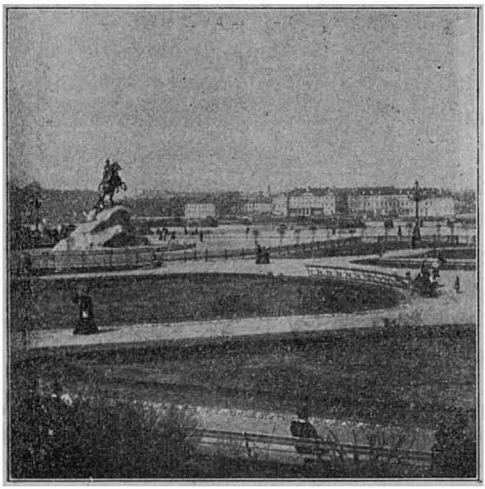

Petersburg, monumentul lui Petru cel Mare.

Petersburg (oraşul lui Petru) a împlinit (1903) 200 de ani dela fundarea sa. După voia ţarului, unde mai înainte erau păduri şi mlaştini, în câţiva ani a eşit ca din pământ un mare oraş (în felul celor americane de azi). Iar după ce a scăpat să nu fie prins de Turci pe malul Prutului (la Stăni-

[1]) Atlas, pag. XX, harta 7.

www.digibuc.ro

leşti), Petru s'a mutat cu locuinţa în noul oraş care a devenit capitala în locul Moscvei.

Petersburg are $1^1/_2$ mil. loc. şi e *centrul fabricelor* ruseşti. Mulţămită unui canal făcut de curând, vapoarele cele mai mari vin, ca şi la Londra, până în mijlocul capitalei.

Dar porturile nordice: *Petersburg*, *Riga*, *Archangelsk*, etc. fiind peste iarnă astupate de ghiaţă, comerţul s'a întors mai ales spre Sud, unde marea e liberă;— chiar Petru îşi îndreptase ochii spre ţărmul *M.-Negre*. N'a trecut un veac şi s'a isbândit şi acest vis; s'a fundat *Odesa* care, cu tot îngheţul, a ajuns al 2-lea port al imperiului. Pe acì es *cerealele* Rusiei. E cam de 8 ori cât Brăila şi, ca în toate oraşele zidite din nou, străinii au dat năvală. O treime din locuitorii Odesei sunt Evrei.

Moscva, vechia capitală, a rămas totuşi un mare oraş, graţie aşezărei sale în *centru* şi mulţimei fabricelor (aproape cât şi în Petersburg). Oraşul (peste 1 mil. de loc.) e vestit şi prin mulţirea bisericelor sale şi a altor clădiri de modă veche rusească.

Pe când însă Petersburg, Riga, Moscova, Odesa, *Kiev* şi *Varşovia* (vechea capitală a Poloniei) se aseamănă cu oraşele din Apusul Europei, Rusia are mai spre Răsărit o sumă de oraşe şi târguri al căror comerţ e îndreptat mai ales spre Asia, — şi de aceia se şi aseamănă mai mult cu cele asiatice. Comerţul în această parte se face mai mult în *iarmaroace* şi prin *negustori*, care umblă din loc în loc.

Nijni-Novgorad în fiecare vară vede adunându-se peste 300.000 de negustori la un bâlciu care durează 6 săptămâni. Se întâlnesc acolo mărfurile europene cu cele asiatice; vezi toate porturile şi auzi toate limbile pământului. Vânzarea şi cumpărarea se face prin *tălmaci* care adeseaori ştiu 10—12 limbi. Adevărată babilonie!

Kazan, *Samara* şi *Astrachan* în lungul Volgăi sunt cam la fel, adică pe jumătate asiatice. In totul, Rusia

www.digibuc.ro

are vre-o 80 de oraşe peste 30.000 locuitori, iar numărul lor va creşte, când Caspica va fi legată prin *Manici* cu M.-Neagră, şi aceasta cu M. Baltică (prin *Nipru* şi *Duna)* ceiace va da un avânt şi mai mare negoţului rusesc.

Populaţie, constituţie, confesiune. Imperiul rusesc are în Europa aproape 130 mil. loc., (sub Petru cel Mare avea abia 14 mil.!) dar nu vorbesc toţi aceiaşi limbă şi n'au nici aceiaşi religie. În Asia are încă vre-o 30 mil.

Finlandezii, la Nord, au religia protestantă. *Germanii* aşezaţi mai ales pe malurile Balticei sunt 2 mil. şi au confesiunea protestantă. *Polonezii* (9½ mil.) deşi Slavi, sunt catolici şi din cauza multor asupriri îi urăsc pe Ruşi. Polonia rusească e abia cu ceva mai mică decât regatul românesc, însă are o populaţie de 2 ori mai *deasă*.

Sat în Rusia de Miază-zi.

Românii (1.300.000) cu mari greutăţi şi-au păstrat până azi limba, dar pământul lor e plin de străini. *Tătarii* (în Crimeea şi pe lângă Caspica) urmaşi ai celor

www.digibuc.ro

ce au stăpânit odinioară tot Sudul Rusiei, *Calmucii* (pe Volga de jos), *Başkirii* (în Ural) şi alte neamuri mongolice (spre Miază-noapte) împlinesc cercul de popoare străine, peste care s'a întins imperiul slav şi pe care colosul nu le-a putut mistui până azi. La aceştia se mai adaugă vre-o *6 mil. Evrei* care şi în Rusia, ca şi în aiurea, nu se amestecă cu neamul în care trăesc [1]).

In totul, Rusia stăpâneşte vre-o 30 de neamuri deosebite, dar sâmburele îl face neamul slav de confesiunea *ortodoxă* (96 mil.), lângă care stau: 14 mil. catolici, 5 mil. protestanţi, 4 mil. mahomedani şi vre-o 300.000 păgâni.

Ţarul e nu numai stăpânitor politic, dar e şi *capul* bisericei ruseşti ortodoxe. El erà a tot puternic, cum erau regii Europei acum 100 şi mai bine de ani; dar de câţiva ani au şi Ruşii o constituţie.

Cum sunt neamurile amestecate, aşà sunt şi limbele. Intre limbi e vrednică de pomenit cea *fineză* a Finlandezilor. Deşi mongolă şi deci nebăgată în seamă, ea a început de curând a fi *scrisă* şi întrebuinţată în administraţie, luând locul celei suedeze, rămasă de pe vremea când ducatul Finlandei erà sub Suedezi.

PENINSULA BALCANICA

Intinderea şi aşezarea. Aşà cum e mărginită de *Dunăre* şi de *Sava*, peninsula balcanică (470.000 k. □) e mai mică decât cea iberică, dar cu mult mai întinsă decât Italia.

Pe când celelalte două peninsule sunt despărţite de trunchiul continentului prin lanţul Pyrineilor şi al Alpilor, peninsula balcanică are ca graniţă spre Nord nişte *râuri,* care, ca toate râurile mai mult unesc decât despart pe vecini.

Ca aşezare în vechime, când ţările Asiei stau mai bine decât ale Europei, peninsula balcanică erà aşezată mai prielnic decât toate celelalte din Mediterană, căci erà în preajma culturei asiatice.

---

[1]) Atlas, pag. XX (vezi Evreii No. 6).

www.digibuc.ro

In evul mediu, pe vremea când comerțul orașelor italiene cu răsăritul se făceà prin Marea Neagră, peninsula balcanică erà iarăși mai aproape de calea comerțului decât Spania bunăoară. Abia mai târziu, când s'a descoperit America, iar peninsula a căzut sub Turci, ea a rămas oropsită. Azi istmul Suezului s'a tăiat, peninsula din nou se folosește de vecinătatea ei cu Asia. Peste ea trece calea ferată spre șesul Mesopotamiei, *drumul cel mai scurt către India.*

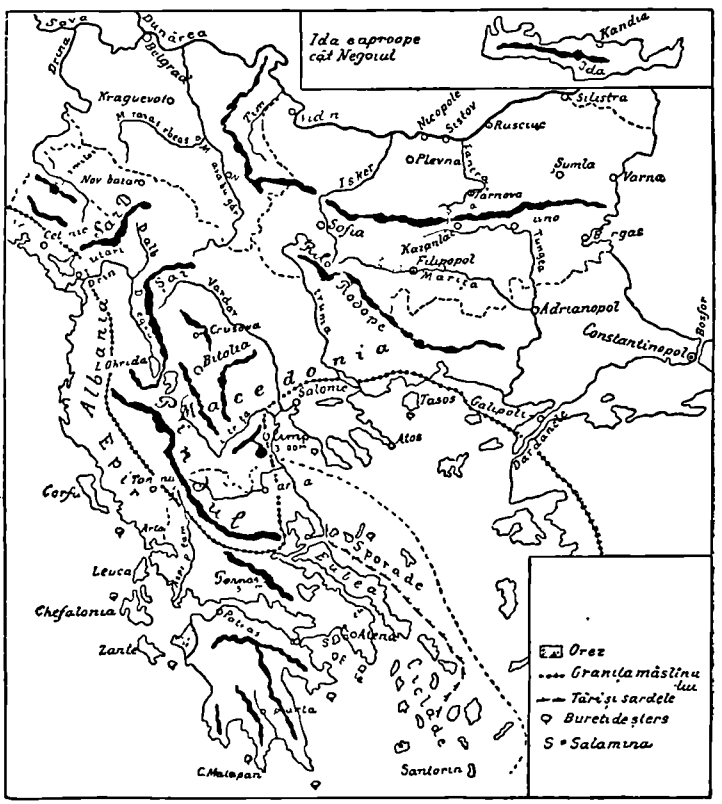

Pământul. Singur arhipelagul britanic și Scandinavia au atâtea crestături, câte au marginile acestei peninsule. După țărmul dalmatic, cu golfuri și insule lungi

www.digibuc.ro

ca niște sâbii (de ex. *Lunga)*, vine țărmul Albaniei care se apropie de „călcâiul" Italiei, trimițându-i înainte o peninsulă subțire *(Linguetta* = limbă), apoi urmează un șir de insule, golfuri și peninsule crestate în chipul cel mai neașteptat.

Corfu, *Leuca* (ca o mână) *Kefalonia* și *Zante* păzesc țărmul apusean, unde sunt și golfurile: *Arta* închis ca o pungă și golful dela *Patras* care se continuă în lungul golf al *Corintului*. Prin lungimea sa, el seamănă mai mult cu un canal și chiar ispitise pe împărații Romani de a-l continuà cu un canal, tăind istmul Corintului. Plănuirea aceasta însă abia în zilele noastre s'a împlinit.

In urma acestei întâmplări, Peloponesul a rămas ca o adevărată insulă (o frunză de platan plutind pe apă). Azi i se zice *Morea*, dela un cuvânt slav (more = marea), care înseamnă „țara mărei". Și în adevăr, cu cele 4 peninsule, pe cari le întinde spre Miază-zi, și cu golfurile, cari o străbat adânc, insula aceasta, cu tot podișul dinăuntru și munții săi, e un „pământ al mărei": De oriunde ai plecà, din mijloc, seara ajungi la malul mărei; rar loc în Arcadia, de unde să nu poți zări marea, când te urci pe înălțimi[1]).

Inchipuește-ți un ținut mare cât e Dobrogia și județul Ialomița, străbătut însă de golfuri adânci și având chiar aproape de țărm munți înalți cât Ceahlăul *(Parnon* 1900 m.) și cât Negoiul *(Taygetos* 2500 m.) cu vârfuri mai totdeauna acoperite de puțină zăpadă. Acesta e Peloponesul.

Tot așà de crestat e și țărmul răsăritean. *Atica* e o peninsulă foarte lungă, de care se leagă un șir de insule (ca niște mărgele deșirate). *Milos*, cea din capătul șirului, a ajuns vestită prin descoperirea celei mai frumoase statui „Venerea din Milos". *Eubea* e o insulă lungă cât și Atica, și așà de apropiată, încât chiar din vechime se făcuse un pod între amândouă. Și Eubea

[1]) Atlas, harta 2.

www.digibuc.ro

(azi Euripos, iar italieneşte Negro*ponte)*, ca şi Atica, se continuă cu un şir de 5 insule. La mijloc, între şirul Aticei şi al Eubeii, stă insula *Syra* (cunoscută pentru dulceţurile ei) şi *Delos*, unde erà visteria cea mare a Grecilor. Apoi *Paros*, cu marmură prea frumoasă, şi *Santorin* (o potcoavă ruptă) din care nu de mult au ţâşnit lave, făcând marea să fiarbă până departe. Toate aceste „mărgele deşirate" fac împreună grupa *Cycladelor* (kyclos = inel).

Dacă treci şi de Eubea (o pană înfiptă în golful unde se află *Termopilele)* dai de golful *Volo* închis de o peninsulă, cu un *plisc* încovoiat, lângă care stau câteva insule împrăştiate: *Sporadele* (împrăştiate). Apoi ajungi la marele golf al *Salonicului*, la furculiţa cu 3 ramuri a peninsulei *Chalcidica*, având la capătul ramurei din spre răsărit pe vestitul *Athos* (cât Ceahlăul) care, ca un turn, îşi întinde în fiecare seară umbra sa până departe peste valuri.

In sfârşit, sosești la peninsulă iarăşi lungă pe care e aşezat *Galipoli.*

Şi până acì, trecerea din Europa în Asia erà uşoară. Din *Pelopones* prin *Kythira, Kandia* şi *Rodos,* drumul până în Asia se face ca în lungul unei ghirlande de insule. Mai spre nord: *Cycladele greceşti* şi *Sporadele turceşti* îşi dau mâna.

La Galipoli, Asia şi Europa îşi stau faţă în faţă ca malurile unui râu; de aceia, din timpuri străvechi, pe acì au trecut lesne cuceritorii dintr'un continent în altul.

Bosforul nu-i decât o repetire a *Dardanelelor*, iar *Marea Marmara* cu insulele sale pitice *(Prinkipo)* e un fel de imitaţie a Marei Egee.

Din aceasta se vede că peninsula balcanică e cât se poate de bine crestată pe margine. Înăuntru pământul este iarăşi foarte felurit.

Balcanul, continuând Carpaţii, face un lung arc dela Porţile-de-Fer până în Marea Neagră, întorcând, ca

www.digibuc.ro

şi Carpaţii, povârnişul cel lin spre Dunăre, iar pe cel prăpăstios spre Sud.

Rodope, pornind dela *Rilo-dagh* (cu 1000 m. mai înalt decât Ceahlăul), merge ca un arc aproape paralel, închizând valea *Mariţei* (o imitaţie în mic a văei dunărene dintre Carpaţi şi Balcani).

Un Albanez.

Dar, deşi peninsula se numeşte „balcanică", adevăratul lanţ muntos, care face „scheletul", e ramura pornită din Alpi sub numele de *Alpi dinarici*.

Pindul şi alţi munţi străbat tot lungul peninsulei. De această ramură principală, care merge dela *Nord spre Sud*, se sprijină o sumă de ramuri mai scurte, care se îndreptează de la *Apus spre Răsărit*, arătând prin insule, prelungirea lor de odinioară până în Asia mică, înainte de a se fi format Egea. Intre aceşti munţi îndreptaţi spre Răsărit e vrednic de pomenit *Olympul* (locuinţa zeilor greceşti) care se ridică aproape de ţărmul mărei cu 1000 m. mai sus decât vârful Ceahlăului. Tot direcţia dela Vest spre răsărit o are şi *Şardagh*, la izvoarele Vardarului.

Din aceasta se vede că mai toată peninsula e muntoasă. Pământ neted nu e nicăeri, afară de malurile *Mariţei* şi de ţărmul drept al Dunărei.

Clima şi Răurile. La Nord de *Balcani*, iarna e aspră: se simte vântul rece sosit dinspre Rusia. La Sud însă, în Rumelia şi pe ţărmul Mărei Egea, clima e cu

www.digibuc.ro

mult mai dulce. La Giurgiu se poate întâmplà să treci Dunărea pe ghiaţă, iar la *Salonic* copacii sunt verzi.

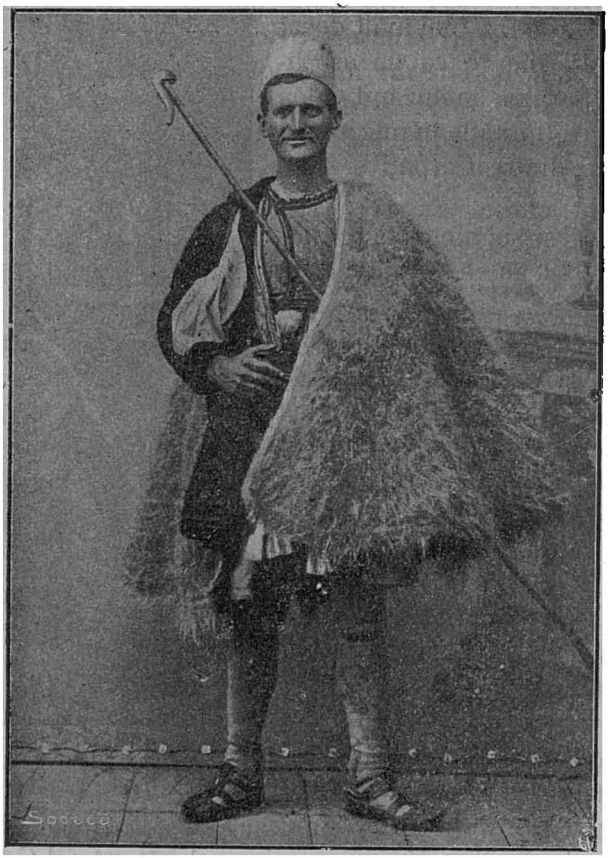

Aromân (cioban din munţii Pindului).

Vara, grija de căpetenie e *seceta* (vezi cap. climei). De aceia şi râurile sunt mici. Cele mai însemnate sunt *Vardarul* şi *Morava* ale căror văi fac împreună ca un fel de şanţ în mijlocul peninsulei. Spre Răsărit e *Mariţa*, râul Rumeliei, iar spre Apus e *Drinul*, având cu cele două braţe ale sale (Drinul *alb* şi Drinul *negru)* chipul unui T. Spre Dunăre curg un număr mare de râuri,

www.digibuc.ro

între care *Isker* (râul Sofiei) şi *Iantra* ne sunt cele mai cunoscute.

Locuitorii. Nicăeri amestecul de neamuri nu e mai simţit ca în Macedonia. *Albanezii* (parte creştini, parte mahomedani) cuprind Albania şi Epirul. *Grecii* sunt resfiraţi mai ales pe lângă ţărmul mărei Egea. *Aromânii* (1/2 mil.) trăesc ca păstori în tot lungul Pindului (chiar în Thesalia), iar ca negustori şi meseriaşi ocupă un loc însemnat în toate oraşele din centrul peninsulei până la Salonic. *Bulgarii* se întind pe ambele povârnişuri ale Balcanilor şi-s resfiraţi şi în Macedonia. *Sârbii*, afară de ţinutul dinspre Dunăre (al Moravei), mai locuesc şi în Serbia veche, unde e „*Câmpia Merlelor*". In sfârşit, *Turcii*, ca stăpâni, ocupă tot ţinutul dela Constantinopole până în inima Macedoniei, amestecaţi cu celelalte neamuri.

Statele. Odinioară Turcii stăpâneau toată peninsula. Cu vremea însă: *Grecia*, *Serbia*, *Muntenegru*, *Bulgaria*, *Bosnia* şi *Herzegovina* au scăpat din mâna sultanilor. *Turciei* i-a rămas, ce e drept, „inima peninsulei", adică o fâşie dela Constantinopol până în Adriatica (170.000 klm. □). Dar tocmai aici amestecul neamurilor e mai mare şi cearta deasemenea [1]).

Serbia (cap. *Belgrad).* Regatul acesta (cam de 3 oricât Dobrogea) cuprinde, la dreptul vorbind, numai valea *Moravei.* E o ţară agricolă. Din cele vre-o 3 mil. locuitori, 90% sunt plugari. Creşterea *râmătorilor* a luat o mare întindere. *Vinul* dela *Negotin* e deasemenea vestit. Un întreg ţinut lângă Dunăre e locuit aproape numai de Români (200.000), aşă că cine trece fluviul pe la Severin, pare că se află încă în ţara românească

Bulgaria (cam 3/4 din România) e de curând regat. Ea cuprindeă până mai acum 20 de ani numai povârnişul dinspre Nord al Balcanilor; a avut însă norocul

[1]) Atlas, pag. XXI harta 3.

www.digibuc.ro

să pună mâna pe *valea Mariței (Rumelia)* și acuma năzuește să-și întindă stăpânirea și peste *Rodope*, ca să ajungă până la M. Egeă! Sunt cam la 4 mil. loc.

Pământul dă aceleași roade, ca și în România. La *Kazanlâc* se cultivă și multe roze pentru parfumuri, ce se vând în Turcia. Deasemenea se seamănă și mult *tutun*. *Sofia* (cam de mărimea Galaților) stă în mijlocul peninsulei și, împreună cu *Filipopoli*, capitala Rumeliei răsăritene, se află în calea drumului de fer, care din centrul Europei trece prin Belgrad spre Constantinopol și de aci în Asia. — *Târnova* e vechea lor capitală. *Rusciuk* și *Varna*, legate printr'o linie ferată, fac împreună cu *Vidinul* și celelalte orașe din lungul Dunărei ca un fel de streajă în fața României.

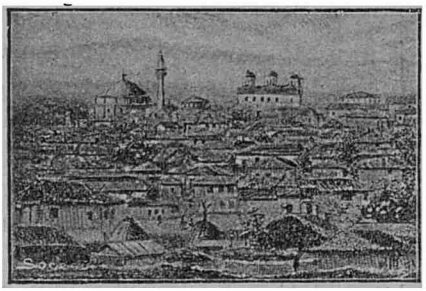

Sofia.

Munte-Negru (cap. *Cetinie*) nu-i nici cât jud. Mehedinți și Gorj luate împreună, dar e cu mult mai muntos și de aceea e și sărac. In urma războiului cu Turcii (1877), micul principat s'a întins până în Adriatica, dar tot nu-i ajunge pământul pentru cereale, ci trebuie să le cumpere de peste graniță; cu toate că populația (250.000) nu e nici cât a Bucureștilor.

Turcia cu prețiosul *Constantinopol*, cu *Adrianopol*, pe malul Mariței (la granița spre Bulgaria), cu *Galipoli* (un fel de pereche cu Constantinopol) și cu însemnatul port *Salonic* (plus o sumă de orașe: *Bitolia Janina Ohrida*, etc.) e statul cel mai puternic al peninsulei întregi. Clima dulce îi îngădue să aibă, pe lângă *cereale*, și poame de ale Mediteranei: *masline*, *lămâi*,

www.digibuc.ro

smochine, etc. Dintre vite, mai căutate sunt *caprele* şi *oile* cu a căror carne sunt deprinşi musulmanii [1]).

Grecia (1/3 din România) cuprinde capătul peninsulei. O treime din pământ e sterp. *Cerealele* din micul şes al Thesaliei nu-s de ajuns. Ţara îşi trage venitul din *stafide*, *vin*, *lămâi*, *masline* şi mai ales din negoţul pe mare. Grecii (2 1/2 mil. loc.) având o ţară săracă, îşi agonisesc viaţa purtând dintr'un port în altul avuţiile altor ţări.

Geamii în Constantinopol.

Acum câţiva ani, ei s'au încumetat la un războiu cu Turcii, dar au fost călcaţi în picioare şi fugăriţi în câteva zile.

Incheiere. De când cu ruina împărăţiei turceşti, graniţele în peninsula balcanică se schimbă des. Cei ce au scăpat de sub mâna Turciei caută să rupă cât mai mult din partea ce a mai rămas î·că Sultanului. *Bulgarii* trimit cete de revoluţionari, cari pradă şi jefuesc în fiecare vară ţinuturile turceşti din vecinătate. *Sârbii* se gândesc la Serbia veche. Unii *Albanezi* îşi îndreaptă ochii spre Italia, *Grecii* visează la vremuri vechi. Turcii însă s'au deşteptat de câţiva ani şi au început a îngriji mai bine de statul lor, aşă că nu se tem de niciunul din vecinii care îi duşmănesc.

O mare putere în mijlocul luptelor dintre neamurile din Turcia e *biserica*. Grecii au avut norocul că patriarhul dela Constantinopol nu dă voe ortodoxilor de sub ascultarea sa să facă slujba

[1]) Atlas, pag. XXI harta 4 şi 5.

www.digibuc.ro

decât în greceşte (cu gând să silească lumea a învăţà greceşte). Din cauza aceasta, Bulgarii s'a lepădat de biserica grecească şi au isbutit să capete episcopi bulgari, ceeace e un mare câştig, căci

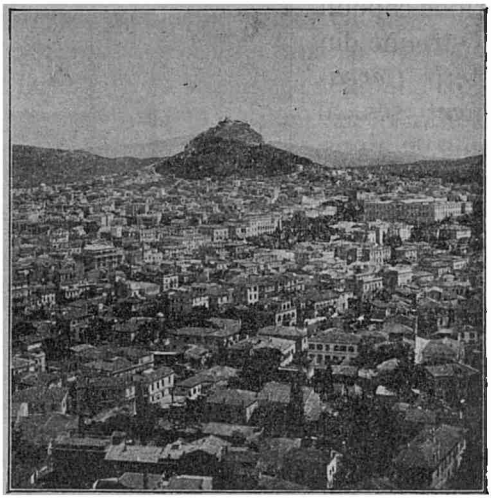

Vedere din Atena

episcopii îngrijesc şi de şcoale, numind profesori bulgari. Şi Sârbii au episcopi din neamul lor. Numai *Românii* au rămas până azi oropsiţi, findu-le frică de afurisenia patriarhului, de care nici Bulgarii, nici Sârbii nu s'au temut.

AUSTRO-UNGARIA

Intindere. Imperiul Austro-Ungar (676.000 km.□) vine în rândul al doilea între statele Europei.

Aşezare. El ocupă mijlocul continentului şi se mărgineşte cu *mai multe* state decât orice altă ţară din Europa. (Cu *Rusia*, *România*, *Serbia*, *Turcia Muntenegru*, *Italia*, *Elveţia*, *Liechtenstein* şi *Germania*). In privinţa graniţelor şi a neamurilor cuprinse între graniţele sale (slave, germanice, romanice, mongole), imperiul acesta e ca un fel de *rezumat* al întregei Europe.

www.digibuc.ro

Pământul de jur împrejur e muntos, iar în mijloc se întinde şesul asemenea unui *lac* uriaş [1]).

Alpii se împart în trei fâşii: *a) Alpi calcaroşi* dela Nord, făcând graniţa spre Bavaria; *b) Alpii cristalini* (în mijloc) unde sunt şi vârfurile cele mai însemnate. *Gross-Glockner* (în chipul unui *clopot*) e cel mai cunoscut (3800 m.) Acì e şi vestitul pas *Brenner* (cu 300 m. mai înalt decât Predealul), o trecere foarte repede dela Innsbruck spre valea Adigelui; — de aceea, din timpuri vechi, el a fost o cale obişnuită a Germaniei spre Italia; *c) Alpii calcaroşi* dela Sud.

Aceste 3 fâşii se resfiră întocmai ca un mănunchiu de nuele. Şi anume: fâşia din mijloc se întindeà odinioară, mult mai spre Răsărit, dar s'a cufundat, iar în locul cufundărei s'a făcut pe încetul câmpia întinsă din mijlocul monarhiei. Fâşiile calcaroase dela margine se prelungesc mai departe resfirându-se şi formând alţi munţi:

Alpii *Iulieni, Karst,* Alpii *Dinarici*, etc, merg în lungul ţărmului Adriaticei şi se prelungesc mai departe în Pind. Bogăţia pietrei de var îi face în multe locuri sterpi, căci prin crăpăturile acestei petre, apa se scurge spre adânc şi nu mai rămâne destulă spre a hrăni vegetaţia. Rar ţinut aşà de sărac şi trist ca cel din *Karst.*

2. *Alpii Calcaroşi dela Nord* se prelungesc peste Dunăre în marele arc al *Carpaţilor.* Chiar de lângă malul acestui fluviu, începe lanţul *Carpaţilor mici*, apoi vine masivul foarte gros al *Tatrei* (cu vârfuri, care întrec cu vre-o 100 şi ceva de metri Negoiul) sprijinit pe lanţul mai mic al *Beskizilor.* In sfârşit, vin la rând *Carpaţii păduroşi* care se leagă de munţii ce apără podişul Transilvaniei: Munţii *Apuseni*, ai *Rodnei*, *Călimanul*, *Harghita* ai *Făgăraşului, Sibiului* şi *Hatzegului.*

Rămâne astfel în dinafară de această largă cunună de munţi numai *podişul* Boemiei, înconjurat la rândul

[1]) Atlas pag. XXII.

www.digibuc.ro

rău de alţi munţi mai mici: *Böhmer-Wald*, *Erzgebirge* şi *Sudeţii*.

Afară de munţi şi podişuri, împărăţia are în mijloc un *şes* foarte întins, făcut din dărâmăturile munţilor purtate de ape şi de vânturi. Dar şi acest şes, neted adesea ca faţa unui lac, are şi el un şir de înălţimi: *Matra*, *Bakony-Wald*, etc, tăind pieziş câmpia, ca şi cum ar sta să unească Alpii Iulieni cu Carpaţi pădurоşi.

Clima. Intr'un ţinut aşă de întins (având şi munţi, şi podişuri, şi câmpii), clima nu poate fi la fel. Pe când în cotul de miază-noapte al Adriaticei (la *Triest*, *Fiume*, *Abazzia)*, primăvara vine de timpuriu, iar toamna e lungă, în *Galiţia* (dinafară de arcul Carpaţilor) iarna e timpurie şi ţine aproape atât de mult, cât şi în mijlocul Rusiei.

Deasemenea şi în privinţa ploilor, deosebirea dela un colţ al împărăţiei până la celălalt e mare. Pe când şesul Dunărei de ex. nu primeşte decât vre-o $^1/_2$ m. de ploae, unii munţi primesc îndoit, iar alţii împătrit mai mult. Ei sunt care opresc aburii mărilor vecine de ajunge deasupra şesului. (Vezi împărţirea ploilor în Europa).

Râurile. Din podişul laturalnic al Boemiei, aproape toată apa e scoasă afară de *Elba* (afluent însemnat: *Molda*) printr'o singură spărtură, care tae munţii „Elveţiei saxone" în chip de înălţimi foarte frumoase.

Vistula, *Nistrul* şi *Prutul* culeg apele de pe clina de Miază-noapte şi Răsărit a arcului Carpaţilor. *Adigele* coboară în şesul Padului.

Afară de aceste ape lăturalnice, toate celelalte sunt culese de *Dunăre* care curge prin mijlocul imperiului; chiar dela graniţa germană *(Passau)* i se adaogă marele afluent *Inn*, mai bogat în apă decât însăşi Dunărea.

Coborînd din Elveţia, din valea înaltă a *Engadinei,* Innul merge, ca şi Rinul, spre N.-Est, apoi intră în *Tirol.* După ce isbuteşte să iasă din miezul cristalin al Alpilor, frumosul râu curge spre răsărit ca o graniţă între Alpii cristalini şi Alpii calcaroşi;

www.digibuc.ro

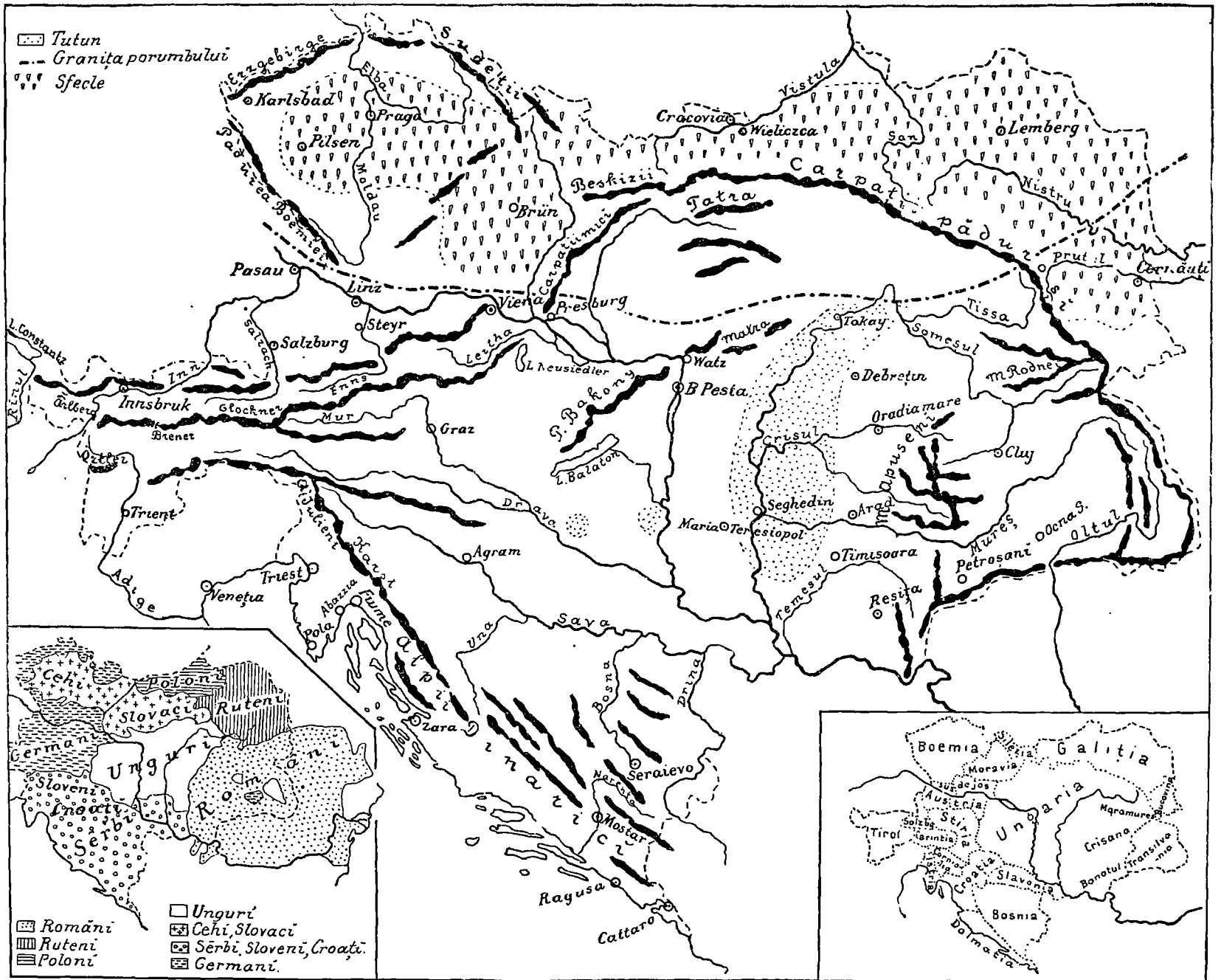

www.digibuc.ro

îi străpunge şi pe aceştia şi scapă în *Bavaria*, apoi face câtva mp hotarul faţă de Austria.

Morava imită pe Elba. Adună apele dintre *Bezkizi*, *Sudeţi*, *Böhmer Wald* şi umflătură moravă, care închide patrulaterul boemian spre Sud, şi le aduce în Dunăre, ceva mai spre Răsărit de Viena.

Elba intră în munţi (la graniţa dintre Boemia şi Saxonia)

După ce a primit apele Moravei, albia Dunărei se strânge. La *Pressburg*, fluviul trece printr'o adevărată „poartă", dar îndată ce scapă de strâmtoare, apele sale se resfiră cuprinzând la mijloc ostroave foarte întinse *(Schütt)*. După ce primeşte şi pe *Waag*, intră din nou între lanţuri muntoase, dintre care scapă abia la *Vaţ*. De aci înainte cârmueşte spre Miază-zi şi ţine această direcţie până întâlneşte pe *Drava*. Impins de acest puternic afluent (todeauna bogat în ape, ca şi Innul, mulţămită zăpezilor şi gheţurilor din Alpi), Dunărea porneşte din nou spre răsărit, ca şi cum ar fi devenit afluentul Dravei. Dar nu după mult timp îi ese înainte *Tissa*, ca o „Dunăre mai mică", aducându-i apele din jumătatea

www.digibuc.ro

Ungariei. Unite coboară astfel până la Belgrad, unde *Sava* le împinge din nou spre răsărit.

Dar o bună parte din apă nu poate ajunge în Dunăre, ci face *mlaştine* şi *lacuri* întinse; cel mai cunoscut e *Balaton* şi *Neusiedler*, la poalele înălţimilor de unde îşi adună *Leitha* apele sale.

Impărţirea politică şi populaţia[1])

Rar stat în Europa, care să aibă o istorie mai felurită în evenimente ca a monarhiei aceştia. *Romanii* întinseseră stăpânirea până în albia Dunărei. Unde e azi Viena şi Budapesta erau oraşe şi lagăre romane. La căderea imperiului, năvălirile au dat însă acestui pământ o populaţie foarte amestecată: unii barbari, *Avarii* de ex., au pierit; *Slavii*, din contra, au rămas până azi precumpănitori şi ar fi ei singuri trupul mare al împărăţiei, dacă n'ar avea limbi şi confesiuni deosebite, şi mai ales, dacă *Maghiarii*, *Românii* şi *Germanii* n'ar face dela podişul Transilvaniei şi până în Alpi un fel de stavilă între slavii de Nord şi cei de Sud.

Miezul istoric al monarhiei a fost ducatul *Austriei* născut dintr'o marcă *(Ostmark)* întemeiată de Carol cel Mare. Mărirea acestui ducat a făcut-o casa *Habsburgilor* care aveau posesiuni în Elveţia şi Alsaţia. Sub ei, la sâmburele format de ducatul Austriei s'a adaos în curgere de secole: *Carintia*, *Carniolia*, *Tirolul*, regatul *Boemiei*, al *Ungariei*, principatul *Transilvaniei*, *Bucovina*, o parte din *Polonia* şi de curând *Bosnia* şi *Herzegovina*. Astfel, din bucăţi, s'a născut în mijlocul Europei un imperiu, care şi-a întins după vremuri puterea sa din Mediterana până în M. Nordului. Ridicarea de curând a imperiului german la Nord, şi a regatului Ita-

[1]) Atlas, pag. XXII, harta 2.

www.digibuc.ro

lian spre Sud, a strâmtorat această împărăţie (asemănătoare în oarecare priviri, cu împărăţia Sultanilor).

In adevăr, la 1867, *Ungurii* prin ameninţări de răscoală au luat pe seama lor jumătatea de răsărit a împărăţiei, iar de atunci întreaga monarhie poartă numele îndoit: *Austro-Ungaria* (se zice imperiu *dualist).* Acuma, *Boemia* voeşte să se despartă şi dânsa sub chipul regatului boem de odinioară. *Italienii* se uită spre *Italia.* Slavii din Sud, apropiaţi prin limba lor de *Serbia,* se gândesc la un stat curat slav. *Moravii* şi *Slovacii* nemulţumiţi de Unguri au ridicat capul. *Românii* cer autonomia Transilvaniei [1]), şi astfel, din toate părţile, împărăţia este neliniştită. Chiar dintre *Germani,* vechii ei întemeietori, unii privesc mai mult spre imperiul german. Singuri *Ungurii* care se folosesc de starea de azi ar fi bucuroşi să nu se mai schimbe nimic, pentru a răspândi limba ungurească la toate neamurile din răsăritul monarchiei şi a le îngenunchià înaintea lor.

Luaţi după număr, *Slavii* sunt aproape 23 de milioane. Şi anume: *Cehii, Moravii* şi *Slovacii* 8 mil.; *Polonii* peste 4 mil.; *Rutenii* iarăşi vre-o 4 mil.; *Serbo-Croaţii* 5 mil.; *Slovenii* peste 1 mil. — *Germanii* sunt cam 12 mil. *Ungurii* 7 $^1/_2$ mil.; *Românii* 3 $^1/_2$ mil. *Italienii* 800.000. La acest amestec, fără pereche în Europa, se mai adaugă şi vre-o 2 mil. de *Evrei* resfiraţi peste tot, dar mai ales în *Galiţia, Ungaria* şi *Viena.* In total, populaţia imperiului atinge 50 mil., dintre care 20 trăesc în jumătatea stăpânită de Unguri.

Constituţia. *Leitha* desparte imperiul în 2 administraţii deosebite. *Viena* e reşedinţa împăratului, iar *Budapesta* e capitala regatului unguresc. In fiecare capitală e un guvern deosebit. Sunt însă 3 miniştri *comuni:* cel de *externe,* cel de *războiu* şi cel de *finanţe;* apoi în fiecare an se adună, când la Viena, când la Budapesta,

[1]) Atlas, pag. XXII, harta 4.

www.digibuc.ro

o *delegaţie* de 60 deputaţi, aleşi din ambele părţi, spre a se sfătui asupra intereselor comune. Afară de aceste

Vedere din Viena

adunări, fiecare ţară de sub coroana Austriei are o *dietă* sau adunare provincială. (De ex. Bucovina are o dietă

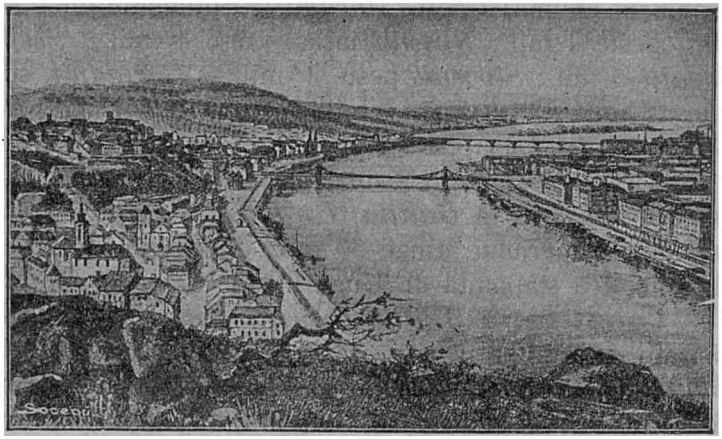

(Budapesta cu poduri peste Dunăre)

aleasă de locuitorii Bucovinei). In ţările de sub coroana ungurească, numai *Croaţia* (cap: *Agram*) are dietă.

www.digibuc.ro

Transilvania n'are acest drept, ci e privită dela 1867 ca parte a regatului unguresc.

Bosnia şi *Herţegovina*, luate dela Turci după războiul din 1877, au fost anexate, definitiv în 1908.

Armata în timp de războiu se poate urcà la 1 ½ mil., însă e împestriţată, ca şi întreaga monarhie. Limba de comandă e cea *germană*, dar soldaţii nu pricep de cât limba lor părintească. Acum, Ungurii vor să se facă comanda şi în limba lor, ceiace ar zăpăci şi mai mult conducerea oştirei.

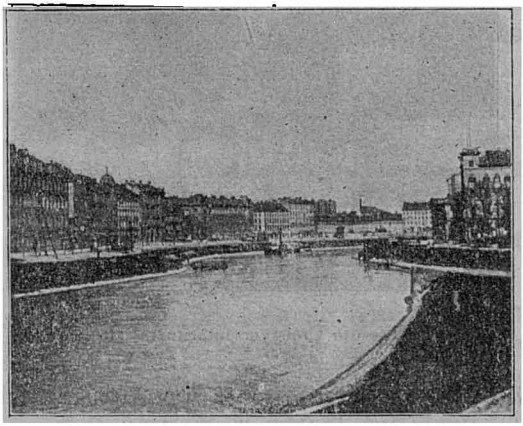

Un canal din Dunăre prin Viena.

Oraşele. *Viena* după numele unui râuleţ, care se varsă în Dunăre) are 2 mil. locuitori dintre toate neamurile monarhiei. Precumpănesc însă Germanii. E vestită prin negoţul său întins şi şcolile sale înalte [1]).

Budapesta e aşezată pe amândouă malurile Dunării. Pe când Ungaria erà paşalâc, steagul turcesc fâlfâià deasupra dealului unde e aşezată Buda. Oraşul e azi un centru industrial însemnat.

Praga, capitala Boemiei, e un frumos oraş aşezat

[1]) Atlas, pag. XXII, harta 3.

www.digibuc.ro

pe malurile râului Moldau. Odinioară era un oraş cu înfăţişare germană; azi, Cehii, prigonind pe Germani, au ajuns să aibă universitatea lor, teatrul lor, etc., iar oraşul tinde să devină curat ceh.

Vedere din Cracovia (întăriturí vechi).

Brünn, capitala Moraviei, *Krakovia*, pe malul Vistului şi *Lemberg*, în mijlocul Galiţiei, sunt centre însemnate ale Slavilor din Nord.

Innsbruck şi *Graz* (cap. Tirolului şi a Styriei) sunt în ţinuturi, unde se simte puterea elementului german.

In *Ungaria*, afară de Budapesta, mai sunt însemnate: *Pressburg*, *Seghedin*, *Maria-Theresiopol*, *Debreţin* şi multe alte oraşe din pământul locuit de Români: *Oradia-Mare*, *Arad*, *Timişoara*, *Cluj*, *Sibiu*, *Braşov*, etc.

A v u ţ i a.

Imperiul austro-ungar e dintre cele mai înzestrate. Abia 6 % din pământul său e netrebnic.

www.digibuc.ro

Agricultura. *Cerealele* prisosesc în fiecare an şi mai sunt trimise în ţările vecine în chip de făină.

Sfeclele, cultivate mai ales în părţile de miază-noapte ale monarchiei, sunt de ajuns pentru ca fabricele de zahăr să producă mai mult decât trebue imperiului [1]).

Viile sunt întinse mai ales în Ungaria. *Tokay*, la poalele Carpaţilor, şi *Sighişoara*, în Transilvania, dau vinuri vestite şi peste graniţă. Pe dealurile petroase ale *Dalmaţiei* sunt iarăşi vii vestite.

Locul viilor spre Nord (mai ales în Boemia) îl ţin ogoarele cu *hameiu*, care serveşte la fabricarea unei beri renumite *(Pilsen)*.

Măslinii, apăraţi de paravanul munţilor, se întind pe tot ţărmul Adriaticei [2]).

Vitele. Alături de lucrarea pământului, stă în mare cinste creşterea vitelor, care sunt multe şi de soiuri alese. Şesurile Ungariei sunt vestite pentru cirezi de *boi* şi herghelii de *cai*. In Alpi, se cresc mai ales soiuri de vaci menite să dea lapte. Coarne n'au aproape de loc; trupul e uriaş de mare. Un taur de rasa *Algau* cântăreşte aproape 1000 kg. Şi deasemenea, în locul cailor iuţi de şes (cumpăraţi şi la noi pentru călăraşi), în Alpi *(Pinzgau)* cresc cai greoi, butucoşi, purtând unul un car, pe care abia l-ar urni o pereche de cai mai mărunţi.

Păduri. Cât e pământul cultiva (38%), mai tot atât se întind şi pădurile cu care imperiul se poate făli faţă de alte ţări. Singurul ţinut despădurit e cel din Bosnia şi Herzegovina [3]).

Minerale. Deşi pământul e bogat, dar imperiul austro-ungar suferă în această privinţă (ca şi celelalte ţări ale Europei) de concurenţa Americei. *Cărbunii* (Boe-

---

[1]) Atlas, pag. XXII, harta 3.
[2]) Atlas, pag. XIV, harta 5.
[3]) Atlas, pag. XXII (pădurile).

www.digibuc.ro

mia şi Petroşani) sunt de calitate slabă. *Aurul* din M-ţii Apuseni este exploatat încă din timpul Romanilor şi totuşi se găseşte încă mai mult decât în orice ţară din Europa. *Ferul* (Styria, Boemia, Transilvania) se ţine bine faţă de concurenţa streină. O mare bogăţie este însă *păcura* (Galiţia) şi *sarea* (Galiţia, Transilvania). Cea mai cunoscută ocnă e cea dela *Wieliczka*, dar mai tot podişul Transilvaniei e zidit pe sare.

In sfârşit, o avuţie deosebită sunt izvoarele minerale: *Karlsbad*, *Marienbad*, *Mehadia* ş. a. cunoscute în toată Europa. *Industria* e înfloritoare

Stofe şi *pânzeturi* se fabrică mai ales în partea de apus a monarhiei. În Ungaria, fabricele de ţesături sunt abia la început. Tot în Boemia şi în ţările dinspre graniţa apuseană se lucrează şi *ferul;* de acì ne vin *maşini*, *arme (Steyr)*, etc. La *Reşiţa* (în Banat), industria ferului a luat un deosebit avânt.

Sticlăria e mai desvoltată în Boemia, vestită şi prin fabricele sale de bere *(Pilsen).*

Comerţul. Având atâtea avuţii, comerţul Austro-Ungariei a luat o mare desvoltare în interior, ajutat fiind de numeroasele sale căi ferate şi mai ales de Dunare. In ce priveşte comerţul exterior, Anglia, Franţa, Germania şi chiar Olanda şi Rusia o întrec. Pe când însă aceste ţări îşi au ochii îndreptaţi la ţinuturile de peste ocean, monarhia vecină caută să-şi desfacă mărfurile mai mult în peninsula balcanică şi în România. Dar, de când *grânele* şi *vitele* noastre au fost supuse la taxe (pentru a ajută vitele şi grânele Ungariei), România a pus taxe pe mărfurile venite din Austro-Ungaria. Astfel că vecina noastră caută să-şi găsească cumpărători în peninsula balcanică şi ţinteşte să se apropie de *Salonic,* spre a fi mai aproape de „marele drum de mărfuri“ prin canalul *Suez*. Dar porturile sale: *Triest* şi *Fiume* nici pe departe nu se poate asemănà cu Londra, Hamburg, *Anvers* ori *Marsilia*.

www.digibuc.ro

Comerțul e stânjinit până azi și de certurile dintre neamurile monarhiei: din pricina taxei pusă pe vitele noastre, carnea în Viena e foarte scumpă, ceiace face pe Austriaci să fie nemulțumiți contra Ungurilor, căci aceștia au pus taxele pentru a-și puteà vinde numai vitele lor.

www.digibuc.ro

CUPRINSUL

EUROPA

	Pag.
Ţărmurile	6
Pământul	16
Clima	20
Apele	27
Plante şi animale	32
Populaţia	34
România	41
Faţa pământului în România	42
Clima	47
Râurile	50
Confesiunele	53
Bogăţii ale pământului	56
Industrii	56
Comerţul	57
Căile de comerţ	58
Italia	60
Spania	70
Portugalia	80
Franţa	82
Elveţia	94
Germania	103
Olanda	115
Belgia	121
Insulele Britanice	125
Suedia şi Norvegia	134
Danemarca	142
Rusia	147
Peninsula Balcanică	157
Austro-Ungaria	166

www.digibuc.ro

Preţul Lei 3.—

www.digibuc.ro